

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

КАФЕДРА СУДОУСТРОЮ ТА ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ПРАВА

*матеріали Всеукраїнської конференції студентів
і молодих науковців*

23 квітня 2020 р.

**Харків
2020**

0

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

КАФЕДРА СУДОУСТРОЮ ТА ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ПРАВА

*матеріали Всеукраїнської конференції студентів
і молодих науковців*

23 квітня 2020 р.

**Харків
2020**

Актуальні проблеми судового права: матеріали
Всеукраїнської конференції студентів і молодих науковців
23 квітня 2020 р. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого,
2020. 217 с.

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2020

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОУСТРОЮ ТА СУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Л. Г. Бзова,
аспірантка кафедри
процесуального права юридичного
факультету Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича*

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ СУДОВОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

Судові міркування пов'язані з ідеєю мотивації рішень, що є обов'язковою вимогою, і це викликає певний дискомфорт у суддів, оскільки потребує додаткових зусиль та роздумів у процесі прийняття рішень [1].

Судова аргументація опосередковано містить три ідеї: 1) наявність правової проблеми (рутинної чи парадигматичної); 2) процесу або методології прийняття рішень правильно і остаточно (це найскладніше за все); 3) певну сферу діяльності або, що краще, державний орган, уповноважений застосовувати вищезазначений процес, а саме: суддів чи судів (наприклад, конституційних або будь-яких інших), які залежатимуть від того, опинимось ми перед звичайною чи парадигматичною справою [2].

Зокрема, судова інстанція має законодавчий нормативний арсенал, що дозволяє вибудувати переконливу аргументацію для вирішення конфліктів між різними суб'єктами, що, звичайно, включає колізії між правами людини, які можуть виникнути в нинішніх плюралістичних суспільствах. Це відбувається тому, що обов'язковість обґрунтування рішень є в більшості демократичних країн з конституційним правом, що вимагає від органів влади (у даному разі судових) детально пояснювати причини, що підтримують сенс їх рішень (судовий). Крім того, сторони судових процесів вимагають аргументів, які переконують їх у тому, що рішення суду, винесене судом, є найбільш правильним і справедливим. Завдяки досконалії аргументованості у прийнятті правосудних

рішень досягається беззаперечність легітимності діяльності, яку здійснюють судді в межах повноважень, які надані державою.

Вивчення теорій правової аргументації дозволяє стверджувати, що більшість з них спрямована на судову сферу, зокрема, на виправдовувальну діяльність, яку здійснюють конституційні суди, що є природним, оскільки походить від їх провідної ролі в системі судочинства. Судді в демократичних правових державах, будучи опікунами чинності Конституцій, припускають, що вони можуть закріпити практичні рамки прав людини і тимчасово обмежити їх у разі необхідності (у цьому проявляються їх діяльність на захист суспільних інтересів та конституційного ладу).

Слід звернути увагу на значний інтерес до судової аргументації у працях таких вчених, як Х. Перельман, С. Тулмін, Н. Маккормік, Роберт Алексі та Мануель Атьєнза, які зосередили свої дослідження, в основному, на аргументах, що мають місце в конституційних судах (за винятком, зокрема, С. Тулмін). Завдяки цьому ми могли б визначити їхні постулати в рамках теорії конституційного рішення (а не судового), оскільки в Європі конституційні суди не обов'язково належать до судової влади, на відміну від нашої країни, де Конституційний Суд є частиною судової системи України.

Безумовно, у даному разі неважливо, чи є це теорія судової чи конституційної аргументації, реальність полягає в тому, що ми можемо розмістити їх за подібною схемою, а саме: теорія прийняття рішень судьями (конституційною чи звичайною судовою установою), залишити осторонь (за винятком теорії Атьєнзи та, у певному сенсі, Алексі) рішення, винесені в інших юридичних контекстах. Хоча, як ми зазначали, вони можуть і повинні застосовуватися з деякими змінами до всіх сфер правової аргументації.

Судова аргументація як складний процес має формальне призначення досягнення конкретного результату, тобто винесення рішення чи судового рішення, яке повинно бути підтримане з різних причин, крім того, що воно є сумісним (узгодженим) із правовим порядком, у якому воно відбувається, що включає правові норми та принципи чи права людини, які знаходять свою остаточну підтримку в уявленні про цінності

певного суспільства (аксіологічні елементи). Це є актуальним завданням практичної судової діяльності у напрямку розвитку не лише законності, а також, у першу чергу, імперативної конституційності судових рішень.

Отже, результатом аргументації всього судового процесу є судові рішення. Варто було б надати деякі загальні примітки до останнього, які можна застосувати до рішень, винесених у рутинних та парадигматичних випадках, проте, з деякими особливостями, які стануть більш помітними.

Список використаної літератури

1. Andrés Ibáñez, Perfecto, Cultura constitucional de la jurisdicción, Bogotá, Siglo del Hombre Editores-Universidad EAFIT, 2011, p. 217.
2. Atienza, Manuel, Curso de argumentación..., cit., p. 708.

Науковий керівник: Щербанюк О. В., доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри процесуального права юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

*Д. О. Круподеря,
аспірант кафедри судоустрою
та прокурорської діяльності
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ВТРУЧАННЯ У ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ: АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ

Стаття 129 Конституції України передбачає, що суддя у здійсненні правосуддя є незалежним. На захист цього принципу законодавство встановлює кримінальну відповідальність за втручання у діяльність судових органів (ст. 376 Кримінального кодексу України). З 2010 року законодавство також зобов'язує суддів повідомляти компетентні органи про факти втручання у

їхню діяльність упродовж п'яти днів з виявлення таких. За ігнорування цього обов'язку суддя може понести дисциплінарну відповідальність. З прийняттям нової редакції Законів України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про Вищу раду правосуддя» повноваження з розгляду та реагування на такі повідомлення були передані від Ради суддів України до Вищої ради правосуддя (ВРП). ВРП також отримала повноваження ухвалювати акти реагування на факти втручання – подання, обов'язкові для розгляду адресатами протягом 10 днів з дня отримання. За їх нерозгляд або несвочасний розгляд передбачена адміністративна відповідальність.

У ч. 1 ст. 376 Кримінального кодексу (КК) України «втручання у здійснення правосуддя» визначається як «втручання у будь-якій формі в діяльність судді з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення». Таке формулювання в законі є надміру широким та нечітким, адже не кожен акт перешкоджання судді є злочином. Іноді це може бути адміністративне правопорушення (прояв неповаги до суду), зловживання процесуальними правами (подача безпідставних заяв), або ж просто реалізація особою права на свободу слова, яка не подобається судді (публікації негативного характеру про суддю в ЗМІ). Як наслідок, судді, які звертаються з повідомленнями про втручання, досить часто викладають у них обставини, які, на думку ВРП, не мають ознак втручання. Можлива й протилежна ситуація: судді можуть не усвідомлювати, що втручання дійсно було, ігнорувати такі факти і не подавати необхідних повідомлень до ВРП.

Для цього важливо формувати та узагальнювати практику розгляду ВРП повідомлень суддів про втручання у здійснення ними правосуддя та роз'яснювати на конкретних прикладах, які дії є втручанням та про які треба повідомляти, а які – такими не є.

Зокрема, на підставі узагальнення практики ВРП щодо розгляду заяв та повідомлень суддів про факт втручання у їх діяльність можна виокремити наступні види незаконних дій:

1. З боку окремих осіб, які (а) *не є учасниками судових справ*: звернення комітетів Верховної Ради України щодо «вжиття судом заходів індивідуального характеру стосовно запобігання порушення прав» певної особи; звернення депутатів ВР, місцевих рад до суду, котрі стосуються розгляду конкретних справ, у яких вони не є учасниками; дзвінки чи смс-повідомлення судді, у яких висловлюються заклики прийняти певне рішення та містяться погрози. При цьому в межах даної цільової групи ВРП не визнавалося втручанням у рішення правосуддя: звернення громадян до суддів з проханнями дотримуватись законодавства при розгляді справи або звернення, у яких висловлюються непогодження з рішеннями суддів; звернення громадських організацій до суддів з повідомленнями про взяття на громадський контроль розгляду певної справи; звернення громадян, у яких суддю запрошують на зустріч для надання пояснень по вже прийнятому рішенню; (б) *є учасниками судової справи*. Не визнавалося втручанням у правосуддя: заявлення судді відводів, у тому числі безпідставних; звернення до суду з проханням вжити організаційних заходів щодо призначення справи до розгляду; звернення до голови суду із заявою про передачу справи на розгляд іншої колегії суду; звернення, у яких відображено ставлення учасника справи до судді чи ходу провадження у справі; клопотання про відкладення судового розгляду у зв'язку з участю особи в тестуванні у межах конкурсу на посаду в Національному антикорупційному бюро України; звернення сторони у справі до судді по мобільному телефону з проханням об'єктивно розглядати справу, що перебуває у провадженні; звернення присяжної до судді з проханням прийняти рішення на користь сторони у справі; дзвінки/SMS-повідомлення на мобільний телефон судді з проханнями «допомогти» у вирішенні судової справи, що перебуває у провадженні іншого судді того ж суду; спроба захисника сторони потрапити на прийом до голови суду, який здійснює провадження в його справі, з відмовою назватися; звернення з дисциплінарними скаргами до Вищої ради

правосуддя щодо суддів; звернення із заявами до органів правопорядку щодо вчинення злочинів суддями.

2. Порухення правил поведінки у залі судових засідань. Є втручанням у здійснення правосуддя: а) блокування залів судових засідань/приміщень судів; б) акт фізичного насильства щодо судді, пов'язаної з його рішенням у нерозглянутій справі; в) заявлення відводів суддям під загрозою бойкоту судових засідань у разі їх незадоволення; г) порушення правил поведінки в судовому засіданні (висловлювання негативного характеру стосовно особи судді, нахабна поведінка, ігнорування вимог головуєчого, безперервне заявлення безпідставних клопотань тощо); д) постійна згадка учасників у справі про те, що вони подали заяву про вчинення злочину/дисциплінарну скаргу щодо суддів.

3. Порядок спілкування суддів з іншими державними органами. Визнано втручанням у здійснення правосуддя: а) звернення народного депутата до ВРП з дисциплінарною скаргою щодо судді без достатніх на те підстав; б) відкриття кримінального провадження щодо судді на підставі ч. 1 ст. 375 КК України як реакція на повернення суддею клопотання слідчого без розгляду; в) системний допит судді як свідка щодо справи, яка перебуває у його провадженні; г) обшук житла/кабінету судді у час, який збігається з часом розгляду суддею справи, пов'язаної з органом або посадовими особами органу, який здійснює обшук; д) тривале здійснення досудового розслідування за фактом вчинення суддею кримінального правопорушення без повідомлення останньому про підозру; е) виклик судді на допит як свідка у кримінальному провадженні щодо винесення ним звідомо неправосудного рішення через тривалий час після відкриття провадження; ж) витребування від судді пояснень щодо невиконання суддею вимог норм законодавства про самовідвід у нерозглянутій справі. Не визнавалося втручанням у здійснення правосуддя: а) надсилання прокуратурою до суду запиту щодо перебування в його провадженні певних нерозглянутих справ; б) вилучення детективами в процесі обшуку у кабінеті судді матеріалів

справи, дозвіл на вилучення яких не надавався ухвалою слідчого судді; в) внесення органами правопорядку відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР) щодо вчинення суддею злочину, передбаченого ст. 375 КК України за заявами громадян; г) вручення судді протоколів про вчинення корупційних адмінправопорушень, що стосуються дій судді в уже розглянутій справі; д) відкриття провадження за позовом особи до судді про скасування постанови про притягнення до адміністративного правопорушення (неповага до суду).

4. Публічні мітинги перед судом. Визнано втручанням у здійснення правосуддя: а) проведення тривалої масової акції з використанням гучної музики біля приміщення суду. Не визнавалося втручанням у рішення правосуддя: а) проведення членами громадської організації акцій протесту біля приміщення суду.

5. Публікації щодо суддів у ЗМІ та інтернеті. Не визнавалося втручанням у рішення правосуддя: а) публікації про можливе вчинення суддею неправомірних дій/правопорушень; б) критика професійної діяльності судді та прийнятих ним/нею рішень; в) недобросовісне використання контактних даних судді.

С п и с о к в и к о р и с т а н о ї л і т е р а т у р и

1. Огляд правових позицій вищої ради правосуддя за результатами аналізу її рішень у 2016-2017 роках. URL: <https://dejure.foundation/longread/obstruction-of-justice-2016-2017>

Науковий керівник: Москвич Л. М., доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

*А. В. Потапенко,
аспірант відділу юрисдикційних форм
правового захисту суб'єктів приватного
права, судосутрою та судочинства НДІ
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК НАЛЕЖНОГО ТА ЕФЕКТИВНОГО СПОСОБУ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ЧИ ІНТЕРЕСУ

Спосіб захисту цивільного права чи інтересу – це дії, які спрямовані на попередження порушення або на відновлення порушеного, невизнаного, оспорюваного цивільного права чи інтересу. Спосіб захисту цивільного права чи інтересу має бути доступним та ефективним [1].

До грудня 2017 року суди, перевіряючи судові способи захисту цивільного права чи інтересу на їх відповідність нормам матеріального права, оцінювали заявлені позивачами вимоги через призму критерію їх належності (адекватності). Натомість законодавство не містило визначення термінів «належність» або «адекватність» судових способів захисту. Доцільність такого підходу була забезпечена судовою практикою. Верховний Суд України зазначав, що особа, право якої порушено, може скористатися не будь-яким, а конкретним способом захисту свого права, який визначається спеціальним законом, що регламентує конкретні правовідносини [2, с. 200]. У випадку встановлення висновку про невідповідність обраного позивачем способу захисту змісту суб'єктивного порушеного права; характеру його порушення; наслідкам, які спричинили порушення; правовій меті, а також наявності у законі (договорі) іншого способу захисту, – судам слід було відмовляти у задоволенні позову.

У ч. 2 ст. 5 ЦПК України, ч. 2 ст. 5 ГПК України законодавець установив таке: якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного,

невизнаного або оспореного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону [3]. Із введенням законодавцем нового критерію оцінки судом судового способу захисту в науці та судовій практиці постало питання взаємозв'язку усталеного критерію «належності» та нового критерію «ефективності».

Так, Велика Палата Верховного Суду (*далі* – ВП ВС), надаючи правовий висновок, указала, що, оцінюючи належність обраного позивачем способу захисту, суди мають визначити, чи є такий спосіб ефективним [4]. З цього висновку випливає, що новий критерій «ефективності» поглинає класичний критерій «належності». Між тим належність та ефективність – сутнісно різні критерії визначення способу захисту. Наприклад, виндикація як наслідок недійсності правочину для позивача частко є ефективним способом захисту, проте цей спосіб захисту не може вважатися належним за умови недійсності правочину. Тобто можливі ситуації, коли для позивача заявлений спосіб захисту є ефективним, тобто повною мірою забезпечує відновлення його порушеного права (інтересу), однак обраний позивачем спосіб захисту не відповідає критерію належності [5, с. 53, 54]. На нашу думку, критерій «належності» судових способів захисту є обов'язковим для судів у всіх випадках, оскільки впливає зі змісту пунктів 3, 4 ч. 1 ст. 264 ЦПК України.

На думку М. В. Уса, спосіб захисту права власності, який обирає позивач, має відповідати таким критеріям: 1) законність; 2) ефективність; 3) належність; 4) співмірність (пропорційність). У протилежному випадку – в застосуванні обраного позивачем способу захисту судом має бути відмовлено (повністю або частково) [5, с. 42]. Згідно з наведеною тезою критерії ефективності та належності виступають як самостійні та рівнозначні.

На основі судової практики ВП ВС щодо обрання способів захисту права власності на земельні ділянки можна встановити наступний взаємозв'язок критеріїв. Недійсними

можуть визнаватися як рішення органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування, на підставі яких видано державні акти на право власності на земельні ділянки, так і самі акти. Такі вимоги вважаються законними, належними та окремими способами захисту [6]. У той же час, застосовуючи критерій ефективності, власник може витребувати належне йому майно від особи, яка є останнім його набувачем, незалежно від того, скільки разів це майно було відчужене. Для такого витребування оспорювання наступних рішень органів державної влади чи місцевого самоврядування, договорів, інших правочинів щодо спірного майна і документів, що посвідчують відповідне право, не є ефективним способом захисту права власника [5, с. 46].

Критерії «належності» та «ефективності» при аналізі способів захисту цивільного права чи інтересу можуть розглядатися як самостійні та рівнозначні. В окремих випадках заявлені способи захисту вважаються законними, належними та окремими, хоча й не будуть ефективними. При конкуренції позовів (вимог) критерій «ефективності» способу захисту, який приведе до реального поновлення порушеного права чи інтересу, переважить критерій належності щодо інших, неефективних вимог. Однак у будь-якому разі суд застосує ефективний спосіб захисту, якщо він відповідає критерію належності, а також не суперечить закону.

Список використаної літератури

1. Постанова ВП ВС від 29 трав. 2019 р. у справі № 310/11024/15-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82703516>;
2. Захист цивільних прав та інтересів судом: окремі питання теорії та практики / за заг. ред. А. Г. Яреми. Київ: Істина, 2015. 420 с.
3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовт. 2017 р. № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>

4. Постанова ВП ВС від 12 груд. 2018 р. у справі № 339/142/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79298376>

5. Захист права власності. Правові позиції Верховного Суду: коментарі науковців / О. П. Печений, І. В. Спасибо-Фатєєва та ін., за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2020. 496 с.

6. Постанова ВП ВС від 12 груд. 2018 р. у справі № 2-3007/11. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82998289>

Науковий керівник: Берестова І. Е., доктор юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу юрисдикційних форм правового захисту суб'єктів приватного права, судосутрою та судочинства НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, заслужений юрист України.

Ю. С. Рєпіна,

кандидат економічних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ІТ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Україна разом із цілим світом змушена протидіяти стрімкому поширенню коронавірусної хвороби. Але, як це не дивно, рятують дійсно прості речі. Для того, щоб уберегтися від COVID-19, людині необхідно дотримуватись правил особистої гігієни та зберігати дистанцію з іншими людьми. Більшість держав до власних громадян звернулася із закликом до максимальної самоізоляції, а також запровадила карантинні обмеження. Це, зокрема, зумовило швидкі судові нововведення по всьому світу. Постановою Кабінету Міністрів України (*далі* – КМУ) № 211 від 11.03.2020 р. установлено з 12 березня до 3 квітня 2020 р. на всій території України карантин. Наразі в Україні діє режим надзвичайної ситуації, запроваджений розпорядженням КМУ № 338-р від 25.03.2020 р. до 24 квітня 2020 року.

Рада суддів України своїм листом № 186/20 від 16.03.2020 р. рекомендувала головам судів на період карантинних заходів встановити особливий режим роботи судів України, а саме: роз'яснити громадянам можливість відкладення розгляду справ; можливість розгляду справ у режимі відеоконференції; обмежити допуск у судові засідання осіб, які не є учасниками судових засідань; учасникам судового процесу здійснювати ознайомлення з матеріалами судової справи в дистанційному режимі шляхом надсилання сканкопій матеріалів судової справи на електронну адресу (за наявності такої технічної можливості); по можливості здійснювати судовий розгляд справ без участі сторін, у порядку письмового провадження тощо.

Верховна Рада України прийняла Закон України № 540-IX від 30.03.2020 р., яким внесено зміни до процесуальних кодексів України.

Так, під час карантину, встановленого КМУ, учасники адміністративного, господарського та цивільного процесу можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів. Підтвердження особи учасника справи здійснюється із застосуванням електронного підпису, а якщо особа не має такого підпису, то у порядку, визначеному Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» або Державною судовою адміністрацією України (*далі* – ДСА України).

Процесуальні строки у адміністративному, господарському та цивільному процесі продовжуються на строк дії такого карантину. Строк, який встановлює суд у своєму рішенні, не може бути меншим, ніж строк дії карантину, в адміністративному та господарському процесі.

Кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито. Суд (слідчий суддя) може прийняти рішення про обмеження доступу осіб, які не є учасниками кримінального, господарського та цивільного процесу, в судове засідання, якщо це становитиме загрозу життю чи здоров'ю особи.

Вища рада правосуддя (*далі* – ВРП) звернулася до ДСА України щодо прискорення роботи над Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою (*далі* – ЄСІТС). ДСА України доручено невідкладно надати на затвердження ВРП положення про ЄСІТС в частині, що забезпечує участь осіб у судових засіданнях у віддаленому режимі. ВРП визначила, що за нинішніх умов ЄСІТС має запрацювати не пізніше 1 травня 2020 року.

ДСА України невідкладно вжила заходів щодо впровадження окремої підсистеми відеоконференцзв'язку в адміністративному, цивільному та господарському процесі, яка б надала можливість учасникам брати участь у судових засіданнях у режимі відеоконференції, знаходячись поза межами приміщень судів. Так, 9 квітня 2020 року ця система введена в експлуатацію.

Європейська комісія з ефективності правосуддя (СЕРЕЈ) узагальнила рішення та заходи, які впроваджують держави-члени з метою забезпечення функціонування європейських судових систем в контексті пандемії COVID-19. Такі дії мають відповідати верховенству права та основним принципам ЄКПЛ і передбачають дистанційний зв'язок за допомогою надання аудіо- та відеообладнання, визначення невідкладних судових справ, телефонної роботи працівників судів, надання медичного обладнання судам, подовження строків розгляду судових справ, відтермінування тюремного ув'язнення тощо.

Уряди багатьох європейських країн призупинили роботу своїх судових систем. Зокрема, італійські та ірландські суди зачинені відповідно до постанов урядів цих країн. У багатьох країнах суди не розглядають поточні справи, а тільки нагальні. У Франції суди зачинені для всіх, окрім «основних судових процесів». Такий розвиток очікує і суди Великої Британії. Європейський суд з прав людини скасував усі слухання в березні та квітні, за винятком справ, з якими зволікання може призвести до «непоправної шкоди».

Переважна частина штатів США запровадила віддалений розгляд судових справ як обов'язкову або як рекомендовану процедуру. Взагалі у багатьох країнах суди запровадили слухання

в режимі телефонної або відеоконференції. Цікавим є той факт, що зазвичай для таких конференцій не використовується специфічне судове програмне забезпечення, а вони проводяться за допомогою загальнодоступних програм (наприклад, Skypefor Business, Zoom, FaceTime тощо).

Суди в Україні працюють, але доступ у судові засідання відвідувачів обмежується. Для того, щоб не сталося порушення принципу гласності і відкритості судового процесу, слід дозволити заінтересованим особам приєднуватися до дистанційного слухання в режимі реального часу або он-лайн трансляції судового засідання, крім закритих судових засідань.

Отже, пандемія коронавірусу дала поштовх для подальшого впровадження ІТ в українське судочинство. зажадала Віддалений розгляд судових справ, викликаний необхідністю запобігання поширенню COVID-19, виявився оптимальним і водночас прогресивним способом відправлення судочинства в умовах надзвичайного стану. На жаль, але саме пандемії в історії людства ставали рушійною силою для позитивних змін у багатьох сферах життя.

Науковий консультант: Москвич Л. М., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

К. О. Болдир,

*12 група, 4 курс, Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

НАУКОВИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ І ЗМІСТУ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУДДІ

Семантично слова «статус» і «становище» є синонімами, хоча й не абсолютними, тобто такими, що означають

близькі за змістом, проте не тотожні поняття. Разом із тим статус щодо будь-якого суб'єкта виявляє свою сутність у тому, що визначає властивості, притаманні цілому ряду чи роду явищ, а саме – міру свободи, певну можливість поведінки суб'єкта або соціальної групи. При цьому статус суб'єкта являє собою, насамперед, сукупність певних соціальних можливостей, обсяг і характер яких залежать від тієї ролі, соціальної функції, що виконується ним у суспільстві. Тому відрізнити статус одного суб'єкта від статусу іншого можливо через з'ясування його місця в системі соціальних відносин шляхом визначення міри свободи, певної можливості поведінки.

Суддя виконує в суспільстві виняткову соціальну роль – безпосередньо реалізує судову владу, тому відповідно до такого призначення держава наділяє суддю специфічним соціально-професійним статусом. Правовий статус судді характеризує обсяг правових можливостей, певну міру свободи поведінки носія судової влади. За своєю сутністю він є спеціальним різновидом професійного статусу, оскільки йдеться про виняткові правові можливості посадової особи судової влади, якій надаються їй для ефективного здійснення професійної діяльності.

Традиційно, у юридичній літературі статус суддів розглядається як визначені законом правові засади, що регламентують принципи та гарантії діяльності суддів, їх повноваження та обов'язки, вимоги, що ставляться до судді, порядок обрання, призначення на посаду, зупинення повноважень та звільнення з посади, підстави притягнення суддів до відповідальності, заходи їх державного і соціального захисту.

В. Молдован зазначає, що статус суддів – це сукупність прав і обов'язків, закріплених чинним законодавством, стосовно порядку обрання суддів, їхніх повноважень, гарантій їхньої діяльності та відповідальності. В. Т. Маляренко дещо по-іншому визначає статус суддів – як визначені законом правові засади, які регламентують принципи та гарантії діяльності суддів, їх повноваження та обов'язки, порядок обрання (призначення) на посаду, зупинення повноважень та звільнення

з посади, підстави притягнення суддів до юридичної відповідальності, заходи їх державного і соціального захисту.

Російський дослідник Г. Єрмошин у статусі судді виділяє дві складові: по-перше, процесуальну складову статусу судді, тобто права та обов'язки судді визначаються процесуальним законодавством. По-друге, права та обов'язки судді, які визначають його особливе становище в суспільстві як громадянина. Адже саме це особливе становище, вказує він, по суті справи, є гарантією забезпечення тих його прав і обов'язків, які суддя реалізує, безпосередньо здійснюючи правосуддя, свої владні правомочності. Інший російський науковець О. Бабаєва у зміст статусу судді включає такі елементи: а) правоздатність та дієздатність судді; б) законодавчо закріплені права та обов'язки; в) гарантії цих прав і обов'язків; г) відповідальність за належне виконання покладених на нього обов'язків.

Н. А. Богданова визначає особливості правового становища носіїв судової влади: 1) місце суб'єкта у суспільстві та державі, його соціально-політична роль і призначення; 2) загальна правоздатність, як підстава для залучення того чи іншого суб'єкта, що виступає у відповідній правовій якості, до конституційно-правових відносин; 3) права, обов'язки й відповідальність; 4) гарантії стабільності та реальності.

Отже, розглянуті вище визначення дають підстави стверджувати, що категорія «статус судді» окреслює рамки певних правових можливостей, свободи поведінки особи, наділеної правом вирішувати всі правові спори та конфлікти, що виникають у державі. Від інших суб'єктів суддю відрізняє те, що він є посадовою особою судової влади. Саме ця особливість його соціальної ролі, професійної функції і визначає правову природу, а відтак, і зміст правового статусу.

Науковий керівник: Овсяннікова О. О., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Ю. Ю. Бурдо,

*1 група, 1 курс, судово-адміністративний
факультет Національного університету
«Одеська юридична академія»*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Проблема гарантій діяльності суддів в юридичній літературі вже неодноразово розглядалась, проте вона не втратила своєї дискусійності. Разом з тим малодослідженими залишаються нормативно-правові гарантії діяльності суддів, що виступають важливою умовою реалізації суддями своїх функцій та повноважень у межах окремих інститутів та галузей права. Основною метою дослідження є формулювання на основі аналізу та розроблення загальної концепції нормативно-правових гарантій діяльності суддів України.

У працях українських науковців вивчаються та аналізуються окремі положення щодо гарантій діяльності суддів, зроблено спроби їх систематизації. Зокрема, В. Л. Федоренко під гарантіями діяльності суддів розуміє систему загальних і спеціально-правових способів та засобів забезпечення здійснення суддею встановлених Конституцією й законами України завдань, функцій і повноважень. В. С. Єгорова під гарантіями діяльності суддів судоустрою України розуміє сукупність об'єктивних та суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію їх прав та обов'язків, на усунення можливих перешкод їх неналежного здійснення.

У енциклопедичній юридичній літературі зазначається, що пріоритетним видом юридичних гарантій є нормативно-правові гарантії, які становлять систему норм щодо реалізації прав людини і громадянина: норми-принципи, юридична відповідальність, юридичні обов'язки, процесуальні норми.

До загально-правових гарантій діяльності суддів належить також юридична відповідальність. Конституційно-правова відповідальність передбачає настання несприятливих наслідків для суб'єктів конституційно-правових відносин (у тому числі й суддів) у випадках порушення ними вимог, які містяться в нормах Конституції України та інших джерелах конституційного права.

Найважливішими нормативно-правовими документами для визначення гарантій діяльності суддів в Україні, беззаперечно, є Конституція України і Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Гарантії діяльності суддів переважно встановлюються Верховною Радою України, оскільки відповідно до п. 14 ч. 1 ст. 92 Конституції України судоустрій, судочинство та статус суддів визначаються виключно законами України.

Вбачається, що гарантії діяльності суддів можна поділити на гарантії охорони прав суддів та реалізації обов'язків. Нормативно-правовими гарантіями реалізації прав і обов'язків суддів є закріплені законодавством: конкретизація меж прав та обов'язків суддів; встановлення юридичних фактів, з якими пов'язується їх реалізація; визначення процесуально-процедурних форм реалізації прав і обов'язків суддів; заходи заохочення та пільги для стимулювання їх ефективної реалізації. Гарантіями охорони прав суддів є: система інститутів і засобів профілактики порушень прав суддів; недопущення протиправних дій, що перешкоджають здійсненню суддями їх прав та виконанню обов'язків; використання судових процедур конституційного контролю за безперешкодною реалізацією суддями їх прав тощо.

З моєї точки зору, однією з найвагоміших правових норм, що закріплюють гарантії, як охорони, так і виконання обов'язків судді є 126 стаття Конституції України, якою закріплена недоторканність і незалежність цих суб'єктів, а також підстави для звільнення з посади. Статті 49, 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» також встановлюють такі гарантії діяльності суддів, як незалежність та недоторканність. Так, частина перша 48 статті, яка декларує, що суддя у

своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання, а частина третя цієї ж статті вказує, що суддя має право звернутися з повідомленням про загрозу його незалежності до Ради суддів України. Перша частина 49 статті фіксує суддівську недоторканність. Без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано. Суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним судове рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку. Згідно зі статтею 53 цього Закону судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді. Крім того, суддя може бути притягнутий і до дисциплінарної відповідальності, що досить детально врегульовано шостим розділом Закону України «Про судоустрій і статус суддів», статтею 83 якого встановлено, що суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з підстав, визначених вказаним законом.

Отже, гарантування суддівської діяльності необхідно сприймати як обов'язок держави в особі органів державної влади, посадових осіб не тільки не перешкоджати законній діяльності, а й правовими, економічними та іншими засобами захищати сферу діяльності суддів.

Список використаної літератури

1. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. 4-ге вид., переробл. і доопр. Київ: Ліра-К, 2012. С. 501.
2. Конституція України. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/>
3. Про судоустрій і статус суддів: від 02.06.2016 р. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/>

Науковий керівник: Нестерчук Л. П., старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія».

*М. В. Ваньчак,
2 група, 1 курс, судово-адміністративний
факультет Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ, ЩО СПРЯМОВАНЕ НА СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ПОВНОГО І НЕЗАЛЕЖНОГО ВІДПРАВЛЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

Згідно зі ст. 146 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» держава здійснює фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів відповідно до Конституції України.

Повноцінна діяльність судів як незалежної державної влади є реальною лише за умови справжньої дії принципу поділу державної влади, що унеможливило втручання органів державної виконавчої влади у процес з'ясування істини, що відбувається у рамках конкретної судової справи.

Отже, організаційне забезпечення органів судової влади можна охарактеризувати як систему адміністративних, інформаційних, фінансових та матеріально-технічних заходів, які спрямовані на створення та підтримання належних умов для того, щоб функціонування органів судової влади було ефективним.

Відповідно до ст. 146 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» забезпечення здійснення функцій судової влади передбачає окреме виділення у Державному бюджеті України видатків на фінансування суддів. Стаття 147 вищевказаного закону закріплює, що організаційне забезпечення діяльності судів покладається на Державну судову адміністрацію України.

Якщо розглянути звіт Державної судової адміністрації України щодо фінансового та матеріально-технічного забезпечення судів у 2019 р. та 2020 р., то можна побачити позитивні моменти, які відбуваються задля незалежного та ефективного правосуддя.

Щодо апеляційних і місцевих господарських судів відбулись такі зміни:

- на потреби системи правосуддя було використано 24 368,2 млн грн із бюджетних коштів;

- для покращення умов роботи суддів та працівників апарату судів, а також створення комфортних умов для відвідувачів судових установ у приміщеннях проводились капітальні ремонти залів судових засідань, актових залів;

- у 2019 р. здійснено закупівлю 941 одиниці засобів інформатизації на загальну суму більше 20 млн грн;

- усього з моменту впровадження систем відеоконференцз'язку в режимі відеоконференції проведено 62 тис. судових засідань;

- збільшення середнього розміру суддівських винагород у 2020 р. на 43%–95% від попереднього періоду.

Також у звіті було вказано щодо перспективних планів на 2020–2021 рр.:

- спрямувати конструктивні зусилля на вирішення питання передачі приміщень судів з комунальної до державної форми власності у сферу управління Державної судової адміністрації України;

- продовжити реконструкцію будівель апеляційних та місцевих господарських судів.

Отже, на підставі розглянутого можна зробити висновок, що суть організаційного забезпечення судів полягає у створенні всіх необхідних умов для нормального функціонування судів. Згідно зі статистикою рівень задоволення потреби правосуддя збільшився. А це свідчить, про те, що всі заходи, які здійснює Державна судова адміністрація України, дозволяють нам з кожним кроком наближатися до якісного незалежного відправлення правосуддя.

Список використаної літератури

1. Про особливості забезпечення функціонування судової влади. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1445>

2. Про систему забезпечення функціонування судової влади. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1452>.

3. Державна судова адміністрація України. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/>

Науковий керівник: Нестерчук Л. П., старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія».

*Д. А. Власенко,
15 група, 4 курс, Інститут підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПРО ДЕЯКІ СУМНІВИ СТОСОВНО НОВОЇ СУДОВОЇ РЕФОРМИ

Перманентна судова реформа в Україні, як правило, не дає відчутних покращень для суспільства загалом та підвищення рівня довіри населення до правосуддя зокрема. Кожна прийдешня влада вважає своїм обов'язком спробувати якось покращити стан справ в українських судах. Закон України № 193-IX «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» містить певні неоднозначні положення. Розглянемо деякі з них.

Вказаний Закон містить чимало змін, проте відразу кидається в очі саме прагнення скоротити кількість суддів Верховного Суду вдвічі та зменшити їм грошову винагороду.

Політики традиційно розділилася на два табори. Прихильники реформи вважають, що це, буцімто, позбавить найвищий суд у системі судоустрою нашої держави нечесних та недобросовісних суддів. А інші, навпаки, переймаються за суддівську незалежність, оскільки таким чином, на їх

переконання, президент хоче встановити контроль над всією судовою гілкою влади.

Варто відзначити, що серед таких дискусій цифрам та розрахункам віддавалося далеко не перше місце. Лише науковці у своїх коментарях згадують кількість суддів у верховних судах іноземних держав, кількість справ, навантаження на одного суддю та, головне, – якість захисту прав та інтересів людини. Тобто питання кількості суддів зовсім неважливе, оскільки головне – це змога даним судом якісно та відповідно до закону та Конституції впоратися зі справами, що до нього надходять.

Наступним проблематичним моментом стосовно Верховного Суду було питання зменшення розмірів суддівського посадового окладу з 75 прожиткових мінімумів для працездатних осіб до 55. Ця зміна викликала величезну кількість суперечок, і вся верхівка суддівської влади виступила єдиним фронтом – Верховний Суд, Рада суддів України та Вища рада правосуддя з усіх сил відстоювали позицію неприпустимості внесення таких змін, що надалі мало місце в Рішенні Конституційного Суду України № 4-р/2020 від 11 березня 2020 р.

Так чи інакше, зміна гарантованого державою розміру суддівської винагороди в бік зменшення, та ще й органом законодавчої влади, виглядає дивною. На цьому наголошує і сам орган конституційної юрисдикції: *«законодавець не може свавільно встановлювати або змінювати розмір винагороди судді, використовуючи свої повноваження як інструмент впливу на судову владу»*. Тобто в даному разі такі зміни визнаються безпідставними та недостатньо вмотивованими.

Варто звернути окрему увагу на створення Комісії з питань доброчесності та етики (далі – Комісія). Відповідно до Закону №193 це колегіальний орган, який діє при Вищій раді правосуддя та утворюється з метою забезпечення прозорості і підзвітності членів Вищої ради правосуддя та членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Комісії було надано досить великі повноваження, зокрема: (1) притягнення судді Верховного Суду до відповідальності за вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування обов'язками, що є

несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді, порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна; (2) надання повноважень Дисциплінарної палати, керуючись статтями 48, 49 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»; (3) внесення подання до Вищої ради правосуддя про звільнення судді з посади з подальшим його відстороненням до прийняття рішення; (4) перевірка протягом 30 днів з дня створення Комісії членів Вищої ради правосуддя (крім Голови Верховного Суду), призначених (обраних) на посаду до набрання чинності Законом № 193 на відповідність критеріям доброчесності, етичних стандартів судді як складової професійної етики члена Вищої ради правосуддя, за результатом чого може ухвалити рішення про звільнення члена Вищої ради правосуддя на спільному засіданні Вищої ради правосуддя та Комісії.

Безумовно, створення такого потужного органу не могло не викликати у громадськості та преси надзвичайної уваги. Передбачалося, що створювана комісія матиме контрольні повноваження навіть над Вищою радою правосуддя, яка є постійним органом суддівського врядування в Україні. І така повсюдна недовіра викликає особливе занепокоєння, оскільки сумніву піддається все і всі – від рішень судів і до самих суддів будь-якого суду окремо, а постійне педалювання цієї теми в ЗМІ зовсім не сприяє покращенню ситуації.

Як бачимо з нової реформи, стан справ в Україні, наявний рівень довіри суспільства до правосуддя та ситуація з корупцією змушують владу йти навіть на найбільш відчайдушні кроки, якими, зокрема, можна вважати неприховане та свавільне зменшення суддівської винагороди суддям Верховного Суду, скорочення кількості цього суду вдвічі, створення Комісії з питань доброчесності з нерозумним наданням їй контрольних повноважень над органом державної влади конституційного рівня – Вищою радою правосуддя.

Безсумнівно позитивним є наявність законодавчої волі щодо вдосконалення судової системи України, однак залишилось знайти ще шлях її втілення.

Науковий керівник: Дудченко О. Ю., канд. юрид. наук., доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

І. В. Вольська,
*аспірантка 1-го року навчання
кафедри процесуального права
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича*

ПРОЦЕСУАЛЬНА КОМПЕТЕНЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Визнання верховенства Конституції, що розглядається як основна норма та джерело чинності для даної правової системи, історично зумовило створення системи захисту ефективності та нормативної цілісності цього закону. У всьому світі лише декілька країн прийняли механізми, покликані гарантувати поширення конституційних положень в умовах можливих порушень діями державних установ, використовуючи для цього різні форми та інститути. Однак найбільш поширеною є так звана юрисдикційна система, яка складається з передачі Конституції судовій владі, яка потім здійснюватиме контроль за конституційністю актів публічної влади. Зважаючи на це, проаналізуємо компетенцію конституційних судів деяких європейських країн.

Так, компетенції Конституційного суду Австрії полягають у такому: концентрований абстрактний контроль конституційності федеральних та регіональних законів та міжнародних договорів шляхом провокації конституційно легітимними державними органами; опікун конституційних свобод шляхом звернення, поданого будь-якою особою, яка стверджує, що їхні індивідуальні права порушені неконституційним адміністративним актом (конкретний контроль, дифузний захист основних прав); виняток – превентивний контроль конституційності щодо розподілу повноважень федеративних утворень; компетенції, не пов'язані

з конституційною юрисдикцією (судження про злочини відповідальності, конфлікти юрисдикції, адміністративні оскарження, виборчі виклики, втрата виборчого мандату тощо).

До процесуальних повноважень Конституційної ради Франції належать: контроль абстрактної та превентивної конституційності законів, регламентів Парламентських асамблей та міжнародних договорів; суддя розподілу законодавчих повноважень; суддя розподілу повноважень між центральним урядом та заморськими громадами (Сен-Бартелемі та Сен-Мартен); контроль за черговістю виборів; консультативна компетенція щодо запровадження виняткових заходів Президентом Республіки та з питань виборчих питань [2].

Процесуальні компетенції Федеративного конституційного суду Німеччини полягають у такому: контроль абстрактної та конкретної конституційності правил, з ексклюзивністю; конституційне оскарження (подане будь-якою особою на підставі порушення основних прав); конфлікти між органами; федеративні конфлікти; рішення Президента Республіки; переведення магістратів; втрата основних прав та заборона партіям у разі зловживання демократичним порядком. Закон може надавати інші повноваження Bundesverfassungsgericht.

Компетенціями Конституційного суду Португалії є: контроль за конституційністю нормативних актів (превентивні та репресивні, абстрактні та конкретні, дією та бездіяльністю); контроль законності; захист основних прав (дифузний контроль); контроль виборів, референдумів та плебісцитів. Контроль конституційної компетенції та діяльності органів державної влади. Інші конституційні закони можуть додавати інші повноваження. Дифузний контроль конституційності є відкритим для всіх судів. Якщо одна і та ж норма буде визнана неконституційною трічі, Суд може ініціювати абстрактний процес контролю, рішення якого набуде загальної обов'язкової сили.

Конституційного суду Іспанії має такі, компетенції а саме: контроль конституційності національних законів чи автономних спільнот, винятково (як у концентрованих, так і абстрактній модальності, неконституційною, а в інцидентній –

конституційним питанням, піднятим на нижчих рівнях); судження про конфлікти між автономними громадами (між собою або з центральною владою) або між конституційними органами держави; конфлікти на захист місцевої автономії муніципалітетів та провінцій; превентивний контроль конституційності міжнародних договорів; ресурс amparo, який може застосувати будь-яка особа як засіб на захист основних прав.

Компетенції Конституційного суду Бельгії – це насамперед концентрований контроль конституційності норм із силою закону, що редагуються федеральним урядом (законами), громад та регіонів (декрети та постанови). Цей контроль зосереджується виключно на питаннях федеральної компетенції, основних прав та свобод, принципів законності та рівності у податкових питаннях та захисту іноземців. Суд може бути порушений (а) призначеними органами влади або особами, які виявляють інтерес (*recours ennullation*), або (б) в упереджених випадках усіма нижчими юрисдикціями [3].

Процесуальні компетенції Конституційного суду Італії полягають у профілактичному та післяофіційному контролі конституційності, концентрованому шляхом дії або шляхом направлення матеріалів справи нижчими судами та звичайними суддями. Випадкове конституційне питання, на яке посилаються нижчі рівні, слід вважати релевантним (рілеванза).

Компетенції Конституційного суду Чехії – це концентрований контроль конституційності та ієрархія нормативних актів, апіорі та апостеріорі, абстрактних (з ініціативи державних конституційних органів) та конкретних (за умови попереднього розгляду одного суддею Суду за ініціативою Національної ради судових органів, органів місцевого самоврядування, національних спілок та організацій праці, церкви та релігійних організацій; судді та суди мають право направити конституційне питання до Конституційного Суду, призупинивши процес); рішення за конституційними скаргами з ініціативи будь-якої особи на підставі порушення прав

людини; контроль конституційності діяльності політичної партії; рішення про перешкоди Президенту Республіки та конфлікти юрисдикції між конституційними органами. Повноваження Конституційного Суду є вичерпними і не можуть поширюватися на неконституційне правило.

Отже, головною метою діяльності Суду полягає у забезпеченні через механізм конституційного контролю верховенства Конституції, пріоритету прав і свобод людини і громадянина в усіх сферах суспільного та державного життя.

Список використаної літератури

1. FRANÇA. Conseil Constitutionnel. Présentation Générale – Composition et Organisation. Disponible em <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/le-conseil-constitutionnel/le-conseil-aujourd'hui/presentation-generale/presentation-generale.206.html>
2. ESPANHA. Tribunal Constitucional de España. Disponible em <http://www.tribunalconstitucional.es/index.html>
3. BÉLGICA. Cour Constitutionnelle de Belgique. Disponible em <http://www.arbitrage.be/fr/common/home.html>

Науковий керівник: Щербанюк О. В., доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри процесуального права юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Т. О. Гупало,
15 група, 4 курс, Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Головним атрибутом функціонування незалежної та демократичної держави є незалежна судова влада, яка може здійснювати свою діяльність без відповідного тиску з боку правоохоронних органів та без постійного реформування і намагання вдосконалити судову систему.

Стаття 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначає:

«Здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права.

Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються і мають наслідком відповідальність, установлену законом».

Переконані, що проблема з незалежністю судової влади полягає ось у чому: українська спільнота завжди була дуже прискіплива до судової гілки влади, оскільки рівень довіри занадто сильно впав за декілька останніх років. У цьому є певний нюанс, бо велика кількість людей, яка зазначає, що судова влада є корумпованою, продовжує спокійно використовувати найлегші та протизаконні шляхи щодо вирішення відповідних спорів у суді.

Багато учасників політичних протистоянь використовували надані їм повноваження для посилення залежності судових органів, тиску на суддів, втягування їх у політичну боротьбу, нав'язування неправових підходів до вирішення спорів та конфліктів, намагаючись перетворити суд в орган виконання політичних та особистих замовлень та у засіб задоволення приватних інтересів.

Тиск на суддів та втручання в їх діяльність набув системного і безпрецедентного характеру. Уся система функціонування судової влади – розгляду конкретних судових справ, формування суддівського корпусу, призначення суддів на адміністративні посади, вирішення питань про відпові-

дальність суддів – була змушена одночасно вирішувати ці питання та протидіяти незаконному впливу.

Законодавство й далі постійно намагається реформувати судову систему та відібрати в неї залишки самостійності та незалежності: приймаються закони, що ревізують статус суддів, обмеження фінансової самостійності судів і суддів, встановлення жорсткого контролю за діяльністю судів, обмеження повноважень органів суддівського самоврядування.

Українська спільнота замість того, щоб протидіяти корупції, продовжує використовувати та маніпулювати судом задля задоволення власних потреб. Завдяки цьому стало нормальним надавати оцінку рішенням суддів суб'єктами, які не мають на це відповідної компетенції; шириться правовий нігілізм; рішення перестали виконуватися; неповага до суду стала майже повсякденною практикою.

Отже, головна та необхідна умова незалежності суду є встановлена законом недопустимість втручання у діяльність всієї судової системи щодо здійснення правосуддя. Саме незалежність допоможе винесенню правосудних рішень і поновлення довіри до суду.

Список використаної літератури

1. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 №1402-VIII.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

Науковий керівник: Дудченко О. Ю., кандидат юридичних наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*М. М. Дембіцька,
202 група, 2 курс, юридичний факультет
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича*

**ГЛАСНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА –
НЕВІД'ЄМНА ОЗНАКА ПРОЗОРОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ**

АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ

Гласність судового процесу ст. 129 Конституції України[1] проголошено однією із основних засад здійснення судочинства в Україні. Варто відмітити, що гласність судочинства, на виконання Основного Закону, забезпечується повною фіксацією судового процесу технічними засобами як способом гарантування реалізації цієї засади. У Кодексі адміністративного судочинства України (*далі* – КАС України), окрім положень ч. 13–14 ст. 10, фіксуванню судового процесу присвячено окрему главу 7, яка структурно розміщується в розділі II «Позовне провадження» [2], що видається логічним, адже цей розділ КАС України регламентує порядок та правила розгляду та вирішення судових справ.

У Законі України «Про судоустрій і статус суддів» ст. 11 присвячена принципів гласності та відкритості судового процесу [3]. Відкритість судового процесу розкривається через три його складові: 1) відкритість інформації щодо судових рішень, яка забезпечується функціонуванням Єдиного державного реєстру судових рішень та відкритістю інформації щодо судових справ, що розглядаються судом, яку ми можемо знайти на веб-порталі «Судова влада України» у розділі «Стан розгляду справ» та інших ресурсах. Порядок доступу до судових рішень, ухвалених судами загальної юрисдикції, та ведення Єдиного державного реєстру судових рішень визначено Законом України «Про доступ до судових рішень» [4]; 2) заборона обмеження права особи на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду її судової справи; 3) вільний доступ будь-якої особи до судового рішення в порядку, встановленому законом, якщо таке рішення суду стосується прав, свобод чи інтересів цієї особи.

У КАС України гласності судового процесу присвячено однойменну ст. 10, у якій визначено такі основні елементи досліджуваного принципу:

1) право бути присутніми на розгляді судової справи (включає в себе відкритий і закритий розгляд справи та випадки і

правила, за якими це відбувається) (частини 1–4, 8–10, 12, 16);

2) право присутніх в залі судового засідання осіб та представників ЗМІ проведення фотозйомки, відео- та аудіо-запису за допомогою портативних чи стаціонарних засобів, а також трансляції судового засідання в мережі Інтернет та випадки і правила, за якими це відбувається (частини 5–7, 11, 17);

3) повне фіксування розгляду справи в судовому засіданні (частини 13–14);

4) право на прилюдне оголошення судового рішення (частини 15–17) [2].

Таким чином, гласність адміністративного судочинства полягає у можливості учасників процесу та інших осіб бути присутніми на судових слуханнях; знайомитись та записувати процес розгляду справи, а також його результати у вигляді прилюдного оголошення рішення суду. Крім цього, принцип гласності покладає на суд обов'язок повного фіксування судового засідання, за винятком випадків, визначених у КАС України.

Принцип гласності за своїм призначенням можна вважати гарантією здійснення принципу верховенства права і дійсного дотримання прав учасників процесу. Правило про відкритий судовий розгляд слугує забезпеченню вільного доступу до правосуддя для всіх заінтересованих осіб, ставить перебіг судового процесу під контроль громадськості, оскільки будь-якому громадянину забезпечується безперешкодний вхід до зали судового засідання і можливість бути присутнім на судовому розгляді. Тим самим забезпечується і виховна функція діяльності судової влади.

Гласність, на наш погляд, створює передумови для неупередженого, повного і всебічного дослідження всіх обставин справи і сприяє ухваленню законного і справедливого судового рішення. Дотримання цього принципу при розгляді адміністративно-правових спорів, присутність у залі судового засідання громадян, які не є сторонами процесу, дисциплінує та підвищує не тільки відповідальність, а й авторитет і роль суду.

Завдяки гласності зміцнюється правова свідомість громадян, що позитивно відбивається на законослухняності, дотриманні чинного законодавства та норм моралі, а отже, опосередковано впливає на зменшення правопорушень. Таким чином, гласність має виховний вплив не лише на учасників процесу та громадян, присутніх у залі судового засідання, а й на тих, хто стежить за перебігом процесу в мережі Інтернет. Відхилення від принципу гласності може спричинити серйозні порушення прав і свобод учасників процесу і грубі судові помилки.

Отже, принцип гласності судового процесу є ознакою прозорості діяльності адміністративних судів, який сприяє підвищенню рівня довіри суспільства до судової системи в цілому.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4768> (дата звернення: 04.04.2020).

2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *База даних «Законодавство України»*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. (дата звернення: 04.04.2020).

3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України № 2453-VI від 07.07.2010 р. *Відомості Верховної Ради України*, 2010. № 41–42, № 43, № 44–45. Ст. 529.

4. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. *База даних «Законодавство України»*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15> (дата звернення: 04.04.2020).

Науковий керівник: Остафійчук Л. А., кандидат юридичних наук, доцент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

В. А. Капліна,

1 група, 4 курс, Інститут підготовки

кадрів для органів юстиції України

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ШЛЯХИ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ВИЩИМИ НАЦІОНАЛЬНИМИ СУДАМИ ДЕРЖАВ – ЧЛЕНІВ РАДИ ЄВРОПИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СУДОМ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Усі держави, які приєднались до Ради Європи та ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (*далі* – КЗПЛ, Конвенція), визнали на своїй території юрисдикцію Європейського суду з прав людини (*далі* – ЄСПЛ, Суд, Страсбурзький Суд). Відтак, неминучою є взаємодія ЄСПЛ та вищих судових установ держав – учасниць Конвенції.

Суддя ЄСПЛ від Латвії Мартінш Міць запропонував декілька варіантів взаємодії між вищими національними судами та Страсбурзьким Судом. Перший варіант – ЄСПЛ посилається на рішення вищих судів тих держав, які є стороною справи, що ним розглядається. До таких шляхів взаємодії він відносить: а) суддівський діалог; б) сприйняття національного стандарту як конвенційного; в) заміна обґрунтувань Суду обґрунтуваннями, запропонованими вищими національними судами. І другий варіант – ЄСПЛ посилається на рішення вищих національних судових установ, які не є стороною в справі [1, с. 589–590]. Враховуючи лімітований обсяг тексту, пропонуємо тезово окреслити перелічені вище шляхи взаємодії. Розпочнімо із суддівського діалогу.

Цей феномен стосується випадків, коли ЄСПЛ та національні суди встановлюють конвенційний стандарт через

послідовні рішення, винесені відповідними національними судами та Страсбурзьким Судом. Його можна проілюструвати на прикладі справи «Аль-Хавайа і Тахері проти Сполученого Королівства», яку Суддя Братца, який додав до справи окрему думку, назвав «гарним прикладом суддівського діалогу між національними судами та ЄСПЛ» [2]. Рішенням по цій справі, винесеним секцією Суду, було визнане порушення ст. 6 КЗПЛ, і в подальшому воно було проаналізоване Верховним Судом Сполученого Королівства в рішенні «R. v. Horncastle and others». За результатом цього аналізу Верховний Суд постановив, що він не може погодитися з рішенням Секції, і зазначив, що окресленому підходу ЄСПЛ щодо неможливості перехресного допиту свідків бракує ясності, а тому закликав Страсбурзький Суд розтлумачити його. Велика Палата, переглядаючи за клопотанням Британського Уряду рішення в справі «Аль-Хавайа і Тахері проти Сполученого Королівства», дослухалась до закликів Верховного Суду Сполученого Королівства і здійснила детальний аналіз як прецедентної практики та позицій Страсбурзького Суду, так і самого Верховного Суду. Результат цього розгляду дозволив Великій Палаті ухвалити рішення про відсутність порушення статті 6 КЗПЛ.

Суддя ЄСПЛ від Азербайджану Ханлар Гаджиев зазначає, що суддівський діалог веде до збагачення правових систем, до пошуку найбільш повного і ефективного регулювання соціальних відносин, сприяє зростанню демократичної правової культури, допомагає спільному пошуку відповідей на складні питання та проблеми, якими сповнене життя.

Перейдемо до наступного способу взаємодії, яким є сприйняття національного стандарту як конвенційного. Так, у пілотному рішенні «Орховський проти Польщі», в якому було розглянуте питання переповнених тюрем як порушення ст. 3 Конвенції, Суд звернувся до рішення Конституційного суду Польщі, який вказав, що поведження з людиною, що перебуває у камері, розмір якої менше 3 кв. м, не можна назвати людським [3]. Цей стандарт у подальшому був підтриманий

Великою Палатою в рішенні «Муршич проти Хорватії».

Що стосується заміни обґрунтувань Страсбурзького Суду обґрунтуваннями, запропонованими вищими національними судами, то тут хрестоматійними прикладами є справи «Шахін Алпай проти Туреччини» та «Мехмет Хасан Альтан проти Туреччини». Ці справи стосуються досудового тримання під вартою журналістів, які підозрювались у спробах конституційного перевороту, який слідував за спробами державного перевороту в Туреччині у 2016 р. Конституційний Суд Туреччини визнав, що досудове тримання під вартою порушило право на свободу та безпеку, передбачені ст. 19 Конституції Турецької Республіки. Проте національні суди визнали рішення Конституційного Суду незаконними і відмовилися брати їх до уваги. Втім, ЄСПЛ стосовно цих справ вказав, що «він не вбачає необхідності формулювати висновки, відмінні від сформульованих Конституційним Судом Туреччини» [4, 5]. Тобто в цих рішеннях ЄСПЛ визнав наявність порушення ст. 5 та 10 КЗПЛ, спираючись виключно на аналіз, зроблений Конституційним Судом Туреччини відповідно до Конституції Турецької Республіки.

Останнім згаданим вище способом взаємодії було посилання Страсбурзьким Судом на рішення вищих національних судових установ, які не є стороною в справі. У цьому випадку можна виділити декілька способів посилання ЄСПЛ на рішення та законодавство не сторін у справах: 1) інкорпорування в текст рішення розділу «Порівняльне право» («Хассан проти Сполученого Королівства», «Перінчек проти Швейцарії», «Вінтер та інші проти Сполученого Королівства»); 2) посилання на рішення інших міжнародних судових установ та міжнародних нормативно-правових актів («Міхалаке проти Румунії», «Джонс та інші проти Сполученого Королівства»); 3) посилання на рішення вищих судових установ інших держав, наприклад, Верховного Суду США («Яллох та інші проти Німеччини»).

Насамкінець не можна оминати новий спосіб взаємодії вищих національних судів та ЄСПЛ, який почав формуватись завдяки ратифікації державами – учасницями Конвенції

Протоколу № 16, який передбачає можливість Вищих судових установ Високих Договірних Сторін звертатись до суду щодо надання консультативних висновків з принципових питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї [6]. За два роки дії Протоколу № 16 до Конвенції вищі суди Франції та Вірменії вже встигли скористатись таким правом і отримати консультативні висновки ЄСПЛ.

Підводячи підсумок, варто зазначити, що ЄСПЛ використовує доволі широкий спектр засобів взаємодії з національними судовими установами, як тими, що є сторонами у справі, так і тими, що сторонами у справі не є. В той же час необхідно пам'ятати, що рішення Страсбурзького Суду, в яких він беззаперечно сприймає аргументацію вищих національних судових установ є досі доволі поодинокими, адже такі випадки вимагають безапеляційної сумісності національних та конвенційних стандартів, методологічних підходів відповідно до міжнародного, національного права і Конвенції та висококваліфікаційного аналізу, зробленого національними судами відповідно до конвенційних стандартів [1, р. 596].

Список використаної літератури

1. Mārtiņš Mits Interaction between the Highest National Courts and the European Court of Human Rights: Beyond Judicial Dialogue. Regards croisés sur la protection nationale et internationale des droits de l'homme: Liber amicorum Guido Raimondi / Linos-Alexandre Sicilianos ... [et al.] (eds.). – Tilburg : Wolf Legal Publishers (WLP), 2019. – p. 589-602.

2. Справа «Аль-Хавайаі Тахері проти Сполученого Королівства» (справи № 26766/05, 22228/06) = [Case of Al-Khawaja and Taheri v. United Kingdom]: рішення Європ. Суду з прав людини від 15.12.2011. HUDOC: *database*. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108072>

3. Справа «Орховський проти Польщі» (справа № 17885/04) = [Case of Orchowski v. Poland]: рішення Європ. Суду з прав людини від 22.10.2009, остаточне від 22.01.2010. HUDOC: *database*. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001->

95314

4. Справа «Шахін Алпан проти Туреччини» (справа № 16538/17) = [Case of Şahin Alpay v. Turkey]: рішення Європ. Суду з прав людини від 20.03.2018, остаточне від 20.06.2018. HUDOC: *database*. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-181866>

5. Справа «Мехмет Хасан Альтан проти Туреччини» (справа № 13237/17) = [Case of Mehmet Hasan Altan v. Turkey]: рішення Європ. Суду з прав людини від 20.03.2018, остаточне від 10.09.2018. HUDOC: *database*. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-181862>

6. Протокол № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 2.10.2013, набрання чинності для України 1.08.2018. *Законодавство України: нормат.-прав. база Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-13

Науковий керівник: Іванцова А. В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Ю. О. Коваль,
*301 група, 3 курс, юридичного
факультету Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича*

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Одним з найголовніших завдань державної політики кожної демократичної, правової та соціальної держави є забезпечення неупередженості, справедливості та законності здійснення правосуддя. Конституція України гарантує звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина та закріплює захист цих прав судом [1]. Як і інші процесуальні кодекси, Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає доступ до правосуддя та гарантує

право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом [2].

Під електронним судом найчастіше розуміють здійснення документообігу в електронній формі за допомогою спеціальних інформаційних систем, а замість традиційного проведення судових засідань в приміщенні суду – застосування аудіо- та відеоконференції. До використання електронної форми судочинства спонукає стрімкий науково-технічний прогрес, розвиток вискоелективних засобів фіксації та відтворення інформації. Так, вже з 1999 р. у США, Японії, країнах ЄС відеоконференц-зв'язок активно впроваджується в судовий процес, а 2008 р. Європейська комісія розробила та оприлюднила стратегію європейського електронного правосуддя.

Уперше електронний суд запроваджено в американській судовій системі. Відеоконференц-зв'язок отримав назву «телеправосуддя» (telejustice). Нью-Йорк та Сан-Дієго стали лідерами серед великих міст США, де суди було обладнано технічними засобами для віртуального проведення судового засідання. Таке нововведення дало змогу скоротити слухання та вирішення справ із 120 днів до 10, а також зекономити чималі кошти у кримінальному судочинстві завдяки відсутності потреби у транспортуванні ув'язнених до суду [3]. На пострадянському просторі відеоконференція в судочинстві вперше була організована в травні 1999 р. у Челябінському обласному суді для дистанційної участі обвинувачуваних у касаційних судових засіданнях. Прийнята схема організації каналу відеоконференц-зв'язку відповідала міжнародним стандартам і забезпечувала дистанційну участь обвинувачуваних у судовому засіданні[4].

В Україні електронне судочинство введено в судовий процес у 2012 р. «Електронний суд» розглядається як особливий комплекс програмного забезпечення, що є складовою офіційного веб-порталу судової влади, покликаний забезпечити роботу персонального електронного кабінету користувача та обмін інформацією в електронній формі між судами та учасниками судового процесу. Сьогодні портал «Електронний суд» передбачає можливість оплати судового

збору он-лайн, отримання інформації щодо стадій розгляду судових справ, користування Єдиним державним реєстром судових рішень, відправки учасникам судового процесу процесуальних документів по електронній пошті [5, с. 41].

Важливим кроком для розвитку електронного судочинства в Україні стало введення в 2017 р. Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС). У цій системі реєструються позовні та інші заяви, скарги та інші процесуальні документи, що подаються до суду, здійснюється автоматизований розподіл справ (тобто визначення складу суду, в тому числі присяжних) під час реєстрації позовних заяв з урахуванням спеціалізації та рівномірного навантаження для кожного судді, за принципом випадковості та в хронологічному порядку надходження справ. Система забезпечує обмін документами в електронній формі між усіма учасниками судового розгляду та судами загалом, а також повне фіксування судового процесу та проведення засідань у режимі відеоконференції. Перевагами цієї системи є економія часу і коштів, швидкість роботи з документами, доступність та відкритість правосуддя.

Проте повністю дана ініціатива ще не реалізована. Закон про електронне судочинство не прийнятий, ЄСІТС повноцінно не працює, а всі суди не мають належного матеріально-технічного забезпечення через нестачу коштів. Поки держава шукає кошти на впровадження електронного судочинства, наше життя диктує зовсім інші пріоритети. Прикро, що зараз, під час пандемії коронавірусу, громадяни виявилися позбавленими доступу до правосуддя (громадський транспорт не працює, обмежений доступ до суду та ін.). Залишається лише сподіватись, що всі плани і задуми щодо судової реформи будуть успішно реалізовані, а суспільство дочекається економічно вигідного та доступного електронного судочинства.

Список використаної літератури

1. Конституція України: закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. (дата звернення:

07.04.2020).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *База даних «Законодавство України»*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 04.04.2020).

3. Sir Brahmaiah Maroju. Video Conferencing in Judicial Proceedings – An Innovative Practice. Centre for Innovations in Public Systems. URL: <http://www.cips.org.in/public-sector-systemsgovernment-innovations/documents/video-conferencing-injudicial-proceedings-an-innovative-practice.pdf>. (дата звернення: 04.04.2020).

4. Miklós Kengyel; Zoltán Nemessányi. Electronic technology and civil procedure: new paths to justice from around the world. New York, 2012. 329p. P. 22-23.

5. Заплотинський Б. А. Електронне судочинство. Конспект лекцій. Кафедра менеджменту та інформаційних технологій КПВ та ПНУ «ОЮА», 2018. 84 с. С. 41–46.

Науковий керівник: Остафійчук Л. А, кандидат юридичних наук, доцент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Я. О. Колінько,

1 група, 4 курс, Інститут підготовки

кадрів для органів юстиції України

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

СТВОРЕННЯ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОСИЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Проблема незалежності судової влади, з теоретичної точки зору, не є новою для нашої держави, проте й досі залишається складною в практичних аспектах реалізації. Значення, зміст і необхідність забезпечення незалежності

суддів були зрозумілими в наукових та експертних колах на самому початку розбудови української державності, однак відсутність досвіду та традицій функціонування відповідних інститутів мали наслідком їх декларативний і часто неефективний характер.

Як зазначає О. І. Гуменний, «...радянська юриспруденція залишила за межами свого науково-практичного інтересу весь комплекс функцій судової влади, її місце в структурі державного механізму. В результаті ця проблема й дотепер залишилася в повній мірі не усвідомленою і не розробленою вітчизняною правовою наукою. Ця обставина утруднює створення ефективно діючої демократичної судової влади» [1].

Особливе місце в механізмі забезпечення незалежності судової влади в зарубіжних країнах надається спеціальним органам суддівського самоврядування, «...так званим радам магістратури або юстиції. Метою їх діяльності є “виведення” органів правосуддя з поля адміністративного контролю та фактичного управління органів виконавчої та законодавчої влади» [1]. Історія утворення та розвитку відповідних незалежних органів у зарубіжних країнах неодноразово досліджувалась вітчизняними вченими. Так, І. В. Назаров у своєму дисертаційному дослідженні відзначає, що «... найстаршим його представником є Вища рада магістратури Франції – конституційний орган, який має функції управлінського характеру стосовно корпусу магістратів. Виникла вона в 1883 р.» [2, с. 15].

Результатами відповідних процесів можна вважати появу низки міжнародних і європейських документів, у яких значну увагу приділено саме питанням створення дієвих і дійсно незалежних органів суддівського самоврядування, які б могли забезпечити незалежність всієї гілки судової влади та кожного судді зокрема. Одним з таких документів стала Європейська хартія про закон «Про статус суддів», п. 1.3. якої містить вимоги щодо створення подібного незалежного органу [3, п. 1.3.].

Першим у вітчизняній історії органом, що мав втілювати інституційну незалежність суддів, була Вища рада

юстиції, створена відповідно до ст.1 Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 р. (втратив чинність від 21.12.2016 р.).

Проте найбільш проблемним періодом діяльності Вищої ради юстиції, який можна охарактеризувати як повну втрату нею інституційної незалежності та перетворення на політично керований орган, вважаємо період після 2010 р., що зазначено безпосередньо в положеннях Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні», в якому одним з напрямів визначено запобігання корупції у судовій системі та органах кримінальної юстиції. Як підкреслюють А. П. Рачинський та А. В. Огілько, першим кроком у реформуванні судової влади стало прийняття 8 квітня 2014 р. Закону України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», який сприяв створенню правових передумов для самоочищення судової влади за безпосередньої участі громадськості [4, с. 69].

Важливим етапом на шляху подальшого зміцнення незалежності судової влади в Україні можна вважати реформування Вищої ради юстиції та створення 2016 р. на її базі Вищої ради правосуддя.

Таким чином, зарубіжний досвід забезпечення незалежності судової влади свідчить, що найбільш ефективними в інституційному плані виявляються спеціально створені незалежні органи суддівського самоврядування, які володіють основним обсягом повноважень щодо добору суддівських кадрів, притягнення їх до відповідальності, переведення до інших судів, звільнення, матеріального та фінансового забезпечення і т. д. Прикладом цього може бути Вища рада правосуддя, яка, за оцінками вітчизняних і міжнародних експертів, відповідає зарубіжним аналогам у контексті як самого статусу та порядку формування подібних органів, так і обсягу повноважень у судовій гілці влади.

Список використаної літератури

1. Гуменний О. І. Судова влада як арбітр між державою та суспільством. *Часопис Національного університету*

«Острозька академія». Серія «Право». 2016. № 2(14). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n2/16hoidts.pdf> (дата звернення: 05.11.2019).

2. Назаров І. В. Правовий статус Вищої ради юстиції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2005. 200 с. URL: <http://dll.lib.ua-ru.net/files/dfd/37/130464/doc> (дата звернення: 05.11.2019).

3. Європейська хартія про закон «Про статус суддів», прийнята Радою Європи 10 лип. 1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994-236> (дата звернення: 05.11.2019).

4. Про Вищу раду юстиції: Закон України від 15.01.1998 р. (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/22/98-вр> (дата звернення: 01.11.2019).

5. Рачинський А. П., Огілько А. В. Незалежність суддів як передумова функціонування самостійної й авторитетної судової влади, що відповідає європейській системі цінностей та стандартів захисту прав людини. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2016. № 1. С. 66–74.

Науковий керівник: Іванцова А. В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

О. В. Кравченко,
аспірантка кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ПРИЧИН СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ОКРУЖНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ

Запровадження малої судової реформи припало на кінець 2001р. – початок 2002р., коли прийнятим у лютому 2002 р. Законом України «Про судоустрій України» було визначено всі форми здійснення судочинства в Україні, зокрема й адміністративна. Так в Україні, як демократичній правовій державі, на законодавчому рівні було встановлено адміністративну юстицію.

Якщо поглянути на цю інституцію в історичному аспекті, то можемо впевнитись, що для нашої країни вона не є новою. Так, у 1917 р. Тимчасовим урядом був виданий закон про створення суду з адміністративних справ. Адміністративні судді розглядали спори між державними органами і органом самоврядування, а також громадськими організаціями. У травні 1917 р. у повітах почали призначатися адміністративні суди, а при окружних судах створюватися адміністративні відділення [1, с. 70].

На території України існування адміністративної юстиції сягає середніх віків, проте тільки в останньому десятилітті ХХ ст. відбувся відчутний прорив у юридичному забезпеченні прав людини, яке багато в чому стало відповідати європейським стандартам. Вже незалежній Україні був створений механізм, що гарантує і забезпечує право людини на судовий захист. У Конституції України (ст. 55) передбачається, що кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових осіб у всій правовій системі. Суд діє задля уособлювання справжнього права і справедливості. Значно підвищується ефективність судового захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб у їхніх конфліктах з владними структурами у зв'язку із запровадженням судової спеціалізації при розгляді справ, які виникають з публічно-правових відносин. В Україні розв'язання адміністративних спорів відбувається шляхом формування в системі судів загальної юрисдикції підсистеми адміністративних судів, їх запровадження сприятиме розвитку Української держави як демократичної та правової, якою вона проголошена в ст. 1

Основного Закону.

Вивчення загальної судової статистики дозволило зробити таке узагальнення: в Україні протягом 1991–2000 рр. зростала кількість справ за скаргами на неправомірні дії органів державного управління та посадових осіб. Якщо у 1991 р. було закінчено провадженням 1043 справ, то у 1996 р. їх було вже 7726, а 2000 р. – 29952 [2, с. 50].

Адміністративні суди є правозахисними органами за своєю природою, що і обумовило їх головне завдання, а саме: захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Отже, можна виділити найважливіші причини запровадження адміністративних судів: стійка динаміка збільшення кількості адміністративних справ у судах, специфіка розгляду справ адміністративної юрисдикції, перенавантаженість загальних судів, що негативно відбивається на якості розгляду справ, необхідність поглиблення судової спеціалізації, низький рівень довіри населення до вже існуючих судових органів, позитивний досвід діяльності адміністративних судів у демократичних країнах Заходу.

Список використаної літератури

1. Мироненко О. М. Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради. Київ, 1995. 328 с.
2. Педько Ю. С. Становлення адміністративної юстиції в Україні: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 203 с.

Науковий керівник: Полянський Ю. Є., кандидат юридичних наук, професор кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія».

*С. Мамараимова,
2 курс, 7 группа,
международно-правовой факультет
Национального юридического
университета имени Ярослава Мудрого*

О ПОЛНОМОЧИЯХ СУДОВ В СУДЕБНОЙ СИСТЕМЕ УЗБЕКИСТАНА

Судебная власть в Республике Узбекистан действует независимо от законодательной и исполнительной власти, политических партий, иных общественных объединений.

Судебная система в Республике Узбекистан состоит из Конституционного суда, Верховного суда, военных судов, судов Автономной Республики Каракалпакстан по гражданским и уголовным делам, областных и Ташкентских городских судов по гражданским и уголовным делам, экономических и административных судов областей, Республики Каракалпакстан и города Ташкента, межрайонных, районных, городских судов по гражданским делам, районных, городских судов по уголовным делам, межрайонных, районных, городских экономических судов и районных, городских административных судов. Организация и порядок деятельности судов определяются законом. Создание чрезвычайных судов не допускается [1].

Закон Узбекистана «О судах» закрепляет базовые задачи, которые стоят перед судебной властью – «суд в Республике Узбекистан призван осуществлять судебную защиту прав и свобод граждан, провозглашенных Конституцией и другими законами Республики Узбекистан, международными актами о правах человека, прав и охраняемых законом интересов

предприятий, учреждений и организаций. Деятельность суда направлена на обеспечение верховенства закона, социальной справедливости, гражданского мира и согласия» [2].

Высшим органом судебной власти в сфере гражданского, уголовного, экономического и административного судопроизводства является Верховный суд Республики Узбекистан. Принимаемые им акты являются окончательными и обязательны для исполнения на всей территории Республики Узбекистан. Основными полномочиями Верховного суда Республики Узбекистан законом установлены:

1) рассмотрение дел в качестве суда как первой инстанции, так и в порядке надзора. Дела, рассмотренные Верховным судом Республики Узбекистан по первой инстанции, могут быть рассмотрены им в апелляционном или кассационном порядке по выбору лиц, имеющих право на обжалование (опротестование) в апелляционном или кассационном порядке. Дело, рассмотренное в апелляционном порядке, не подлежит рассмотрению в кассационном порядке;

2) осуществление контроля за выполнением судами разъяснений Пленума Верховного суда Республики Узбекистан;

3) осуществление системного анализа судебной практики и судебной статистики;

4) организация повышения квалификации кадров судов.

Полномочиями суда Республики Каракалпакстан, областного суда, Ташкентского городского суда в соответствии с законом являются: 1) рассмотрение в пределах своих полномочий дел в качестве суда первой инстанции, в апелляционном, кассационном порядке; 2) осуществление надзора за судебной деятельностью межрайонных, районных (городских) судов, обобщение судебной практики; 3) осуществление системного анализа судебной практики и судебной статистики; 4) организация повышения квалификации кадров судов; 5) осуществление иных полномочий в соответствии с законом.

В свою очередь, суды по гражданским делам, суды по уголовным делам, экономические и административные суды Республики Узбекистан имеют следующие полномочия. Так,

районный (городской) суд по гражданским делам рассматривает гражданские дела и дела об административных правонарушениях, отнесенные законом к его компетенции.

Районный (городской) суд по уголовным делам рассматривает уголовные дела и дела об административных правонарушениях, отнесенные законом к его компетенции, а также ходатайства о применении меры пресечения в виде заключения под стражу или домашнего ареста либо о продлении срока содержания под стражей или домашнего ареста; об отстранении обвиняемого от должности; о помещении лица в медицинское учреждение либо о продлении срока пребывания обвиняемого в медицинском учреждении; об эксгумации трупа; об аресте почтово-телеграфных отправок; об отказе в возбуждении уголовного дела; о прекращении уголовного дела; об освобождении от наказания осужденного на основании акта амнистии.

Межрайонный, районный (городской) экономический суд рассматривает споры, возникающие в гражданско-правовых отношениях между хозяйствующими субъектами, корпоративные споры, а также дела об административных правонарушениях, отнесенные законом к его компетенции.

Районный (городской) административный суд рассматривает административные споры по жалобам и заявлениям на действия (решения) государственных органов, органов самоуправления граждан, а также их должностных лиц, вытекающим из публично-правовых отношений, и дела об административных правонарушениях, отнесенные законом к его компетенции.

Военным судам Республики Узбекистан подсудны следующие категории дел: 1) дела о преступлениях, совершенных военнослужащими Министерства обороны, Службы государственной безопасности, Государственной службы безопасности Президента Республики Узбекистан, Национальной гвардии, Министерства по чрезвычайным ситуациям, войск Министерства внутренних дел Республики Узбекистан и других воинских формирований, создаваемых в соответствии с законодательством, а также военнообязанными во время прохождения

ими учебных сборов; 2) гражданские дела по искам военнослужащих к командованию воинских частей, соединений и объединений, органов военного управления и жалобы на действия (решения) органов военного управления и воинских должностных лиц, нарушающих права и свободы военнослужащих; 3) все гражданские и уголовные дела в местностях, где в силу исключительных обстоятельств не действуют суды; 4) дела, касающиеся государственных секретов; 5) иные дела в соответствии с законодательством.

Как видим, на уровне законодательства Республики Узбекистан достаточно четко определена компетенция о полномочиях судов разных уровней и различных специализаций. Но это не всегда на практике означает отсутствие споров о специализации и подсудности, которые присущи каждой развивающейся стране, что, на наш взгляд, только усиливает актуальность соответствующих научно-практических разработок, которыми занимаются ученые и практики Узбекистана.

С п и с о к и с п о л ь з о в а н н о й л и т е р а т у р ы

1. Конституция Республики Узбекистан: Закон от 8 дек. 1992 г. URL: <https://lex.uz/acts/35869>
2. О судах: Закон Республики Узбекистан от 14 дек. 2000 г. № 162-II. URL: <https://lex.uz/acts/68521#68682>

Научный руководитель: Юревич И. В., кандидат юридических наук, доцент кафедры судостроительства и прокурорской деятельности Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

А. М. Міць,

*9 група, 4 курс, Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ ДОПУСТИМОЇ ПОВЕДІНКИ СУДДІ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У процесуальному законодавстві формування нормативної процедури ідентифікації особи у соціальній мережі перебуває на етапі розвитку. Для суддів, як користувачів соціальних мереж, висуваються певні вимоги поведінки у мережі Інтернет, визначені у підзаконних актах. Виникає питання щодо релевантності застосування певних законодавчих приписів, які визначають стандарти поведінки судді у соціальних мережах. Відповідно до ст. 20 Кодексу суддівської етики суддя може використовувати різні форми спілкування і поводження у соціальних мережах, якщо такі дії не завдають шкоди авторитету судді і судової влади. Такий підхід обумовлений звуженням обсягом права на приватне життя у осіб, що здійснюють функції державної влади [1]. Суддя не може розміщувати у своєму акаунті відомості, що стосуються його особистої професійної діяльності, даних, пов'язаних із провадженнями і справами, які перебувають на розгляді у суді, що є цілком логічним з огляду на процесуальні гарантії осіб та загальні засади здійснення правосуддя, які поширюються на всі сфери життя судді, зокрема, і поведінку в Інтернеті. Також регулюванню піддається питання щодо поширення ними інформації непрофесійного характеру, яка має відповідати моральним принципам суспільства, коментарі, які компрометують суддю чи судову владу, та інші матеріали, які можуть поставити під сумнів добросовісність судді. Так, ці категорії є доволі оціночними і не мають відповідного формального закріплення, що і зумовлює проблему неоднакового застосування суб'єктами владних повноважень засобів, що впливають на формування думки про суд у цілому. Однак, незважаючи на це, вважаємо за необхідне звернути увагу на практику, яка склалась в окресленому колі відносин. У рішенні Вищої ради правосуддя (далі – ВРП) № 3003/1дп/15-19 від 15.11.2019 р. суддю було притягнуто до відповідальності за публікацію у мережі Facebook за те, що вона поширила допис, у якому містилась інформація щодо справи, яка перебувала у неї на розгляді, та оціночні коментарі, які за своїм змістом мали обвинувальний характер. Важливо зазначити, що суддя

намагалась заперечувати наявність такого допису, проте ВРП вказала, що оскільки у ЗМІ наявні публікації, які підтверджують факт публікації відповідного допису у Facebook, то аргументи судді є недопустимими [2]. У цьому аспекті розглядаючи практику Верховного Суду, доречно звернути увагу на Постанову Великої Палати Верховного Суду № 11-1010cap18 від 17.01.2019 р., у якій суд дійшов висновку, що критика поведінки своїх колег суддею у соціальній мережі є неетичною, однак не може вважатись такою, що підриває авторитет судової влади. Враховуючи контекст ситуації, суд вважає, що таким чином суддя реалізувала своє право на свободу вираження поглядів, а притягнення її до відповідальності було б непропорційним відповідно до вчинених нею дій [3]. Також це питання було проаналізовано в ухвалі Першої дисциплінарної палати ВРП № 335/1дп/15-20 від 07.02.2020 р., де суддя зазначила, що була вимушена розмістити на офіційному веб-сайті суду інформацію щодо критики рішення суддівського самоврядування внаслідок великої уваги навколо ситуації, що стосувалась особисто цієї судді і здійснення нею своїх повноважень. У документі зазначено, що така поведінка є неприйнятною з огляду на те, що веб-сайт суду має бути використаний для комунікації із суспільством, але не для вираження судьями своїх думок. До того ж суддя продублювала ці матеріали на своїй сторінці у Facebook [4].

У цьому контексті викликає практичний інтерес позиція, викладена в ухвалі Закарпатського окружного адміністративного суду № 260/1300/18 від 28.01.2019 р., де розглядалось питання про відвід судді через те, що він є другом відповідача по справі у соціальній мережі Facebook, а це, в свою чергу, могло призвести до тиску на суддю. На думку суду, сам по собі факт перебування судді у друзях в соціальній мережі Facebook з учасниками процесу не є самостійною підставою для його відводу [5]. Такої думки притримується і Г. Юдківська, цитуючи рішення суду Франції у подібній справі: термін «друг» у соціальній мережі означає згоду на потенційний контакт з особою, а не вказує на справжні дружні стосунки. У той же час

в ухвалі Другої дисциплінарної палати ВРП № 124/2дп/15-20 від 20.01.2020р. орган прийняв аргумент щодо дружби адвоката і судді як належний у комплексі з іншими доводами, що вказували на ризики суддівської неупередженості, хоча суддя заперечувала наявність дружніх стосунків із учасником справи[6]. Можемо зробити висновок, що актуальними сьогодні є питання, пов'язані із свободою вираження поглядів суддями щодо організаційної діяльності суду та меж можливої критики. Поведінка судді в соціальних мережах як дописувача зумовлює для нього певні обмеження, покликані забезпечити авторитет правосуддя. Межі приватного життя для судді мають більш звужені параметри дозволеної взаємодії із користувачами різноманітних ресурсів у мережі Інтернет, спричинені потенційним суспільним інтересом до його персони як до особи, що здійснює судову владу.

Список використаної літератури

1. Про затвердження кодексу суддівської етики: рішення від 22.02.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13>
2. Рішення Вищої ради правосуддя № 3003/1дп/15-19 від 15.11.2019. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/810>
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду № 11-1010cap18 від 17.01.2019. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79472855>
4. Ухвали Першої дисциплінарної палати ВРП № 335/1дп/15-20 від 07.02.2020. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/1835>
5. Ухвала Закарпатського окружного адміністративного суду № 260/1300/18 від 28.01.2019. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79431715>
6. Ухвала Другої дисциплінарної палати ВРП № 124/2дп/15-20 від 20.01.2020. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/1616>

А. В. Олексієнко,
*12 група, 4 курс, Інститут підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПОДАЛЬШОГО УДОСКОНАЛЕННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

З метою належного та гарантованого забезпечення прав та свобод людини і громадянина у нашій країні триває законодавче реформування судової гілки влади. Міжнародний досвід свідчить, що в демократичних країнах світу при здійсненні правосуддя використовується, в основному, така форма народовладдя, як суд присяжних. Адаптуючи законодавство України до європейського, законодавець уже в новому Кримінальному процесуальному кодексі України передбачив основні положення щодо здійснення судового розгляду за участю лише присяжних. Серед вагомих причин, що спонукали законодавців запровадити суд присяжних у систему кримінальної юстиції України, слід назвати необхідність подолання кризи правосуддя, відокремлення судової влади від адміністративної системи, а також підвищення рівня довіри населення до суду. З точки зору законодавця, найбільш прийнятним є відправлення правосуддя за участю присяжних, тож декларує європейську (континентальну) модель суду присяжних. Окремі вітчизняні вчені і правозахисники ідеї суду присяжних в українському законодавстві вважають спотвореними. Вони виступають проти запропонованої моделі суду присяжних, оскільки при спільній колегії у професійних суддів є необмежені можливості впливати на присяжних та на прийняття ними рішень. Так, на думку судді Конституційного Суду України у відставці В. І. Шишкіна, якщо народ буде ухвалювати рішення разом із професійними суддями, то це не буде суд присяжних, а суд із звичайними народними засідателями. Він стверджує, що на даний час в українському законодавстві по суті та формі нічого не змінилося, змінилася лише назва – з народних засідателів на присяжних. Класична форма суду присяжних полягає в тому, що народ засідає та приймає рішення без професійних суддів, незалежно від них і без їх тиску.

Відповідно до судової практики за 2019 р. лише стосовно кожного сьомого обвинуваченого за відповідне покарання розгляд здійснювався за участю присяжних. Це свідчить, зокрема, й про те, що обвинувачені не користуються

своїм правом на суд присяжних, адже у кримінальних справах він призначається за клопотанням обвинуваченого. Однак навіть у тих кримінальних справах, де присяжні беруть участь, не зафіксовано їх активності у судовому процесі, не було виявлено жодної окремої думки присяжного, що свідчить про те, що присяжні повністю погоджуються із рішеннями, проекти яких готуються професійним суддею.

Так, наприкінці 2019 р. Кабінет Міністрів України схвалив проекти законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення участі громадян у здійсненні правосуддя» та «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення порядку формування списку присяжних». Законопроектами планується покласти на суд присяжних вирішення питань про винуватість чи невинуватість обвинуваченого. Дане нововведення стосуватиметься розгляду кримінальних проваджень, у яких за вчинення злочину передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі. Рішення у цих справах прийматимуться судом присяжних у складі одного судді та семи присяжних, а за клопотанням обвинуваченого – колегіально судом у складі трьох суддів. Вердикт присяжних буде обов'язковим для головуючого і матиме наслідком ухвалення ним відповідного вироку. Аби спростити порядок формування списку присяжних, передбачається виключити місцеві ради з процедури його формування. Цей обов'язок буде покладено на територіальні управління Державної судової адміністрації України, яка при формуванні списку зможе використовувати інформацію, що міститься в Державному реєстрі виборців.

Щодо кількості присяжних, то краще запровадити дещо меншу їх кількість, оскільки, як свідчить практика, складно відібрати навіть трьох присяжних, а створення колегії із семи присяжних займе чимало часу. Тому вбачається більш доцільним запровадити колегію з п'яти присяжних, що дасть змогу оперативніше сформувати суд присяжних.

Успішне функціонування суду присяжних передусім залежить від механізму відбору осіб для формування складу присяжних. З метою забезпечення якісного складу присяжних у суді ДСА слід розробити Положення про процедуру добору громадян у присяжні, зразки заяви кандидата у присяжні та

анкети для кандидата у присяжні. У Положенні мають бути докладно вписані всі вимоги до кандидатів у присяжні, обмеження для осіб бути присяжними, порядок формування списків присяжних та передання їх до суду. Правильний відбір присяжних забезпечуватиме прийняття неупереджених, справедливих та зважених рішень, оскільки від порядності, добросовісності та свідомості присяжних залежить якість рішення суду. Так, до вимог до присяжних необхідно додати вимогу щодо рівня освіти, наприклад, наявність повної середньої освіти, оскільки наразі позиція про освітній рівень у Законі відсутня взагалі.

Таким чином, суд присяжних – це один з інструментів підвищення довіри суспільства до судової гілки влади, ознака демократичного суспільства, прояв добросовісності та чинник, що буде сприяти зменшенню рівня корупції. В Україні слід передбачити класичну форму суду присяжних, розподіл компетенції професійного та непрофесійного суб'єктів правосуддя, незалежність присяжних від професійних суддів, запровадити ефективну змагальну модель судового розгляду кримінальних проваджень. Суд присяжних здатний захистити судову систему від деяких тенденцій, що виникають у суддівському корпусі, таких як: можлива залежність суддів від органів виконавчої влади або від політичних партій, формалізованість у процесі відправлення правосуддя або професійна деформація суддів у результаті багаторічної судової практики.

Науковий керівник: Овсяннікова О. О., кандидат юридичних наук, доцент кафедри судуострою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Я. В. Паиш,
301 група, 3 курс, юридичного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРНЕТ-СУДУ

ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА СУДДІ НА ЗДОРОВІ ТА БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ПРАЦІ

Початок ХХІ століття видався надзвичайно напруженим: людство не лише не звільнилося від складних політичних, соціальних, екологічних, демографічних, національних та інших проблем, а ще більше їх заплутало та ускладнило. Однак життя показало непередбачуваність розвитку суспільних відносин, адже виникла ситуація, яка, можливо, поставить людство на межу виживання. Пандемія проникла в життя майже всіх країн світу, включаючи Україну. Всі, як ніколи раніше, задумалися над цінністю життя і здоров'я. З огляду на це все більшої актуальності набуває ідея створення Інтернет-суду як способу забезпечення здоров'я суддів, які в першу чергу є людьми, а вже потім професіоналами, які здійснюють правосуддя в надзвичайній ситуації.

Стаття 43 Конституції України передбачає право кожного на безпечні і здорові умови праці [1]. Це право Законом України «Про судоустрій і статус суддів» (статті 140, 141, 144) гарантується суддям та членам їх сімей. Відповідно до ст. 152 цього Закону Державна судова адміністрація України: забезпечує належні умови діяльності судів; організовує комп'ютеризацію судів для здійснення судочинства; забезпечує впровадження електронного суду [2]. У 2017 р. до процесуальних кодексів України було включено норми про запровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, що на крок наблизило нас до створення електронного суду, але до цього часу зазначена система не запрацювала. Тому в умовах карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), довелося шукати виходу із ситуації. Наприклад, у різних видах судочинства, де це процесуально можливо, судді, за клопотанням сторін чи з власної ініціативи, масово постановляють ухвали про відкладення розгляду справ. У той же час зрозуміло, що розгляд справ у розумні строки судом та

ефективність і своєчасність судового захисту ніхто не вправі «перенести».

На виконання Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020 № 540-IX, відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 152, ч. 5 ст. 153 Закону України «Про судоустрій і статус судів», Державною судовою адміністрацією України затверджено Порядок роботи з технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесах за участі сторін поза межами приміщення суду [3]. Щодо кримінального процесу, то 30.03.2020 р. Верховною Радою України прийнято за основу законопроект № 3276 [4], у якому однією з основних законодавчих ініціатив є подібна норма щодо можливості проведення у режимі відеоконференції судового засідання на досудовій і судовій стадії кримінального провадження за рішенням суду (крім розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою). Очевидно, що законодавець прагне забезпечити поширення коронавірусної інфекції не лише серед суддівського корпусу, а й серед учасників судового провадження та працівників судів. Слід все ж таки визнати, що ці заходи тимчасові, а тому слід серйозно подумати над запровадженням електронного судочинства та категоріями справ або клопотань та заяв учасників справи, які доцільно слухати онлайн, а які взагалі передавати судді-боту шляхом заповнення заяви у вигляді затвердженої форми. У світі подібна практика вже є. Наприклад, у Китаї в місті Ханчжоу (провінція Чжецзян), у 2017 р. було створено перший Інтернет-суд, який розглядає справи, пов'язані з випадками шахрайства в онлайн-торгівлі, про укладені онлайн боргові контракти, справи про порушення в Інтернеті авторських прав. Усі судові процедури будуть проводитися через сайт суду. Як подача позову (порушення справи), так і слухання та оголошення вироку, будуть вестися онлайн з відеотрансляцією в режимі реального часу [5].

Створення судді-боту стане у пригоді як в умовах надзвичайної ситуації, так і у подальшому, оскільки допоможе розвантажити суд не стільки від величезної кількості справ, скільки забезпечить оперативний та ефективний розгляд процесуальних питань у підготовчих провадженнях чи під час досудового розслідування у кримінальному провадженні. Тому, користуючись новітніми технологічними розробками та передовим досвідом інших країн, видається доцільним і як ніколи актуальним створення Інтернет-суду, який надасть можливості одночасно забезпечити право на своєчасний судовий розгляд справи і здорові та безпечні умови праці суддівського корпусу.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. (дата звернення: 07.04.2020).

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>. (дата звернення: 07.04.2020).

3. Участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції поза межами приміщення суду, – ДСА України затверджено Порядком. URL: <https://court.gov.ua/press/news/922478/?fbclid=IwAR2AVXOPisMklAfp5J49zD1v4ibOW13L6XBvXCB0DleTSnc7gyxG71bKii0> (дата звернення: 07.04.2020).

4. Проект Закону про внесення зміни до розділу XI «Перехідні положення» КПК України щодо особливостей судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні та розгляду окремих питань під час судового провадження на період карантину, встановленого КМУ з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID 19) від 29.03.2020 № 3276. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538-20>. (дата звернення: 07.04.2020).

5. У Китаї створено перший інтернет-суд. *Закон і бізнес*. URL: http://zib.com.ua/ua/129923-u_kitai_stvoreno_pershii_internet-sud.html (дата звернення: 07.04.2020).

Науковий керівник: Остафійчук Л. А., кандидат юридичних наук, доцент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Д. С. Петров,
*І курс факультету підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
України Луганського державного
університету внутрішніх справ імені Е. О.
Дідоренка*

РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Питання проведення судової реформи в Україні сьогодні є одним із найбільш актуальних та обговорюваних, особливо в світлі євроінтеграції нашої держави. Безсумнівно, основним її завданням є утвердження справедливого суду та вдосконалення вітчизняної судової системи [1].

Н. Квасневська вважає, що метою реформи є створення науково обґрунтованої системи правосуддя в Україні [2]. На думку С. Штогуна, одним з головних завдань судової реформи і, зокрема, судоустрою є створення європейської триланкової судової системи [3].

Проведення судової реформи в Україні залежить від ряду факторів. Безумовно, це зміст самої реформи, що передбачає вдосконалення управління судовою системою, підвищення якості здійснення правосуддя, поліпшення кадрового складу суду. Важливо також, задля чого вона проводиться; завдання, що ставляться для її досягнення; суспільно-політична й соціально-економічна ситуація в країні; рівень правової культури населення тощо. Та чи не першочергове значення має управлінська діяльність, що передбачає комплекс системних заходів, спрямованих на регулювання процесу реформування. При цьому будь-які реформи, як показує історичний розвиток, стан судової системи, її демократичність, об'єктивність рішень по справах залежать від наявності державності. [2]

Завдання судової реформи потребує концентрації фінансових, матеріально-технічних і кадрових ресурсів держави, систематичного та планомірного підходу й чіткого визначення в Державній програмі забезпечення діяльності судової системи. Вона повинна передбачати послідовність кроків у реалізації положень нового закону про судоустрій, передусім забезпечення утворення й діяльності нових судів та оптимального реформування діючих, запровадження нових правових інститутів. Після прийняття нових кодексів і законів необхідно привести у відповідність з їхніми вимогами всю нормативно-правову базу [4].

Отже, важливими напрямками реформування судової влади в Україні має стати підвищення довіри до суду, удосконалення механізму забезпечення незалежності суддів, оптимізація законодавчої бази, що регламентує судову діяльність.

Список використаної літератури

1. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/suchasni-vyklyky-ta-aktualni-problemy-sudovoyi-reformy-v-ukrayini/>
2. Кулик С. В. Історико-правові аспекти реформування судової системи України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 1. С. 16–20.
3. Квасневська Н. Д. Загальні проблеми реформування судової системи України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 242–245.
4. Костенко О. Актуальні проблеми реформування судової системи України. *Юридичний журнал*. 2007. № 6(60). С. 77–79.

Науковий керівник: Іваницький С. О., доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри організації правоохоронних та судових органів Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.

К. В. Пустовойт,
І група, І курс, судово-адміністративний факультет Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕПОВАГУ ДО СУДУ АБО СУДДІ

Одним з неприємних і водночас неприйнятних та неприпустимих явищ, характерних для нашого часу, стали прояви неповаги до суду. Це відбувається на ґрунті гострих суспільно-політичних та економічних проблем, коли суддям доводиться діяти в складних умовах та приймати нелегкі рішення. Не останню роль у створенні негативного іміджу суддівської гілки влади відіграють засоби масової інформації, представники яких не один раз демонстрували, наприклад, непокору розпорядженням головуючого в судовому засіданні. Все це може призводити до відкладення розгляду справ, чим порушуються права та законні інтереси інших учасників процесу, які сумлінно виконують свої процесуальні обов'язки. Такі випадки повинні кваліфікуватися як прояв неповаги до суду.

Тісно пов'язаною із питанням неповаги до суду є недовіра до суду, рівень якої, незважаючи на реформи та зміни в цій сфері, залишається беззаперечно високим. Водночас слід відмітити, що здебільшого негативно оцінюють діяльність судової гілки влади саме громадяни, які жодного разу не брали участь у судовому засіданні (орієнтовно 91% населення України), тоді як учасники судового процесу здебільшого позитивно відгукуються про свій досвід перебування в судах.

Досліджуючи питання прояву неповаги до суду, не можна оминати проблему порушення визначених строків розгляду судових справ через неявку в суд учасників процесу. Зважаючи на це, вбачається корисним звернути увагу на Інформаційний лист Вищого адміністративного суду України від 01.02.2012 р. [1], який було видано у зв'язку з надходженням до цього суду листа урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини про виконання рішень Європейського суду з прав людини, які набули статусу остаточних. Вищий адміністративний суд

звертає увагу адміністративних судів на те, що значна кількість рішень, прийнятих Європейським судом з прав людини проти України з часу ратифікації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, стосується саме порушення права особи на розгляд її справи судом протягом розумного строку.

Ще одним питанням, пов'язаним з неповагою до суду, є образа учасників судового процесу, судді, присяжного засідателя або іншої особи, яка бере участь у відправленні правосуддя, що зумовлює порушення нормального перебігу роботи суду, підрив його статусу, створення в залі судового засідання нервової обстановки, що, у свою чергу, заважає дослідити всебічно, повно і об'єктивно всі обставини справи [2, с. 4].

Можна констатувати, що наразі стан поваги до суду у цілому та суддів зокрема є переважно негативним. Учасники процесу та інші громадяни можуть дозволити собі порушення порядку ведення судового засідання, нецензурного висловлювання щодо суддів, навіть шарпання за одяг тощо.

З іншого боку, із вказаної судової практики вбачається дещо перебільшена нетерпимість суддів до незначних, на перший погляд, порушень.

Однак слід погодитися з думкою, що формування правової культури громадян, розуміння значення суду та його важливості є тривалим процесом, який слід розпочати з усунення навіть невеликих непорозумінь задля уникнення в майбутньому більш серйозних правопорушень, пов'язаних із погрозами на адресу суддів чи нападами на них.

Вважаємо, що авторитет судової гілки влади помітно ослаб ще й унаслідок критики суддів задля особистого піару деяких осіб. Довіра до суду є предметом багатьох соціологічних досліджень та своєрідним показником ефективності судівської системи. Слід зважати й на те, що достовірність опитування багато в чому залежить від сумлінності респондентів та й самих соціологів, адже в нечесних руках їх дані можуть бути використані як підстава для маніпулювання свідомістю громадян з метою негативного впливу на авторитет суду та

довіру до нього і, як наслідок, проявів неповаги не тільки до окремого судді, а й до суддівства у цілому.

Досліджуючи досвід держав англосаксонської правової системи та відзначаючи їх багатовікову традицію громадської поваги до суду як важливої державної інституції, О. Тимошук зазначає, що в цих країнах під неповагою до суду розуміється будь-яке втручання у відправлення правосуддя: передчасні публікації в пресі, переговори з присяжними, тиск на сторони та свідків, недозволена поведінка в суді, непідкорення наказу суду [3, с. 7].

Убачається, що у нашій державі таке порушення, як прояв неповаги до суду, не вважається злочином проти правосуддя, а за його вчинення передбачено лише адміністративну відповідальність у вигляді штрафу. Розгляд і вирішення справ про такі адміністративні правопорушення не завжди відбувається за загальними правилами КУпАП, оскільки нормами цього процесуального акта встановлюються певні особливості щодо порядку притягнення осіб до відповідальності саме за цією категорією справ. Слід відзначити, що законодавство, яке використовується під час дослідження, останнім часом зазнало певних змін. Деякі з оновлених нормативних приписів не позбавлені суттєвих вад та недоліків і нерідко не узгоджуються з тими нормами, які діяли до таких змін, що, у свою чергу, має наслідком їх неоднакове застосування судами різних юрисдикцій та порушення прав як учасників судового процесу, так і інших осіб.

Список використаної літератури

1. Інформаційний лист Вищого адміністративного суду України від 01.02.2012 р. № 279/11/13-12. *Закон і бізнес*. 2012. № 8. С. 1–2.

2. Бриллиантов А. В. Неуважение к суду: сложные вопросы квалификации. *Уголовное право*. 2011. № 4. С. 15–20.

3. Тимошук О. Неповага до суду – в законі. *Юридичний вісник*. 2011. № 28. с.7.

Науковий керівник: Нестерчук Л. П., старший викладач

кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія».

К. Ю. Решетняк,
*14/2 група, 4 курс, юридичний факультет
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка*

ЕЛЕКТРОННЕ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ

Сьогодні ставить нові виклики суддям, форсує вдосконалення існуючих процесів реалізації правосуддя в Україні та заохочує до створення нових форм його відправлення. Однією з новацій, котра показала свою затребуваність у новітньому суспільстві, є електронне правосуддя.

Стратегія розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки вказує на необхідність застосування в судочинстві інформаційно-комунікаційних технологій, що зумовлено інформатизацією суспільства, розвитком нових форм взаємодії в соціально-економічній сфері і цивільному обігу з використанням електронних засобів комунікацій, мережі Інтернет, мобільних і супутникових систем зв'язку та ін. [1, с. 24]

Електронний формат правосуддя є одним із ключових аспектів електронної демократії як складової інформаційного суспільства. У контексті євроінтеграційних процесів варто вказати, що зазначена концепція була зафіксована на міжнародному рівні під егідою ООН та на регіональному рівні під егідою Ради Європи шляхом прийняття у 2003 р. Декларації принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті». Пункт 38 Декларації вказував, що інформаційно-телекомунікативні технології слід застосовувати як важливий інструмент належного публічного

адміністрування. Зокрема, у заявлених принципах висвітлюється намір вирішити проблему забезпечення права доступу до правосуддя, права на ефективний та справедливий суд завдяки використанню інформаційних технологій [2].

Електронне судочинство Кушакова-Костицька Н. В. пропонує визначати як використання у судочинстві сучасних інформаційних технологій. Це передбачає автоматизацію та здійснення онлайн таких функцій, як подача позовної заяви, додатків до неї і надання відгуків на позови в електронному вигляді, доступ до судових актів, надання «електронних» доказів, розгляд справи онлайн тощо [3].

Очевидно, можна вважати новим рівнем стан розвитку правосуддя, коли зал судового засідання обладнаний сучасними технічними засобами, ведеться аудіозапис засідання, є можливість оперативного підготувати судові рішення в електронному вигляді, а відвідувачі суду можуть отримувати всю необхідну інформацію про процес на його порталі та ін. Однак електронне правосуддя виникає тільки тоді, коли всі ці можливості закріплені на законодавчому рівні.

Так, яскравим прикладом практичної реалізації ідеї став прийнятий 30 березня 2020 р. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)» (далі – Закон), який набув чинності 2 квітня 2020 р. у зв'язку з уведенням загальнонаціонального карантину. Більшість із змін вводяться тільки на період карантину (наразі до 24 квітня 2020 р.), запровадженого на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211, однак вважаємо, що відповідний досвід віднайде своє закріплення й надалі.

Закон встановлює можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів (окрім закритого розгляду), за умов: наявності у суду технічної можливості; подання учасником справи клопотання за 5 днів до засідання. Підтвердження особи учасника справи здійснюється із застосуванням електронного підпису, а якщо особа не має такого

підпису, то у порядку, визначеному Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» або Державною судовою адміністрацією України» [4].

Закон вказує, що дистанційна участь у засіданні можлива лише після прийняття відповідних правил Державною судовою адміністрацією та їх затвердження Вищою радою правосуддя. Так, 8 квітня 2020 р. наказом ДСА України затверджено Порядок роботи з технічними засобами відеоконференцз'язку під час судового засідання за участі сторін поза межами приміщення суду [5]. Деякі суди, наприклад, Сьомий апеляційний адміністративний суд, а також Дніпропетровський окружний адміністративний суд уже розпочали проводити засідання у новому форматі з використанням альтернативних програм для дистанційного спілкування, зокрема «ZOOM».

Варто вказати, що протягом останніх років розроблялося спеціалізоване програмне забезпечення, яке, однак так і не було доведено до етапу запровадження. Наприклад, важливим для розвитку електронного правосуддя в Україні є розроблення Міжвідомчою робочою групою ДСАУ з впровадження електронного судочинства Концепції електронного суду України (e-court) та проект відповідних змін до законодавства [6], а також «Єдина судова інформаційна система» (ЄСІС). Зазначимо, що запровадження ЄСІС не є новелою, це було передбачено нормами процесуального законодавства, що набрали чинності в грудні 2017 р.

Однак, як бачимо, Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» не передбачає коштів на систему електронного судочинства (ЄСІС) та не забезпечує створення Єдиного державного реєстру виконавчих документів як складової ЄСІС. Хоча п. 11 Прикінцевих положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» доручив Кабінету Міністрів України за підсумками виконання Державного бюджету України у першому кварталі 2020 р. розглянути питання щодо збільшення видатків ДСАУ на забезпечення здійснення правосуддя у необхідному обсязі [7].

Таким чином, запровадження електронного правосуддя в Україні є не вирішеним, однак нагальним питанням. З огляду на високий ризик втрати юридично важливої інформації, необхідність узгодження законодавчої бази із нововведеннями, а також відсутність достатнього технічного оснащення судів та належного програмного забезпечення, констатуємо, що без ґрунтовних напрацювань у площині електронного судочинства положення міжнародних концепцій та Декларації щодо впровадження електронного правосуддя можуть залишитися невиконаними.

Список використаної літератури

1. Стратегія розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки (Проект Європейського Союзу «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» URL: http://www.justicereformukraine.eu/wpcontent/uploads/2015/02/Kar_en_ua.pdf

2. Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті» від 12.12.2003. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_c57

3. Кушакова-Костицька Н. В. Електронне правосуддя: українські реалії та зарубіжний досвід. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 103–109.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 30.03.2020 № 540-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20>

5. Про затвердження Порядку роботи з технічними засобами відеоконференцв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесі за участі сторін поза межами приміщення суду: наказ Державної судової адміністрації України від 08.04.2020 р. № 169. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/dsa_pres_slujba_2019/dsa_pres_slujba_2020/N_169_20.pdf

6. Концепція електронного суду України / Державне підприємство «Інформаційні судові системи». Київ, 2012. URL: http://www.kbs.org.ua/files/koncept_d.pdf

7. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14.11.2019 № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-IX>

Науковий керівник: Хотинська-Нор О. З., доктор юридичних наук, професор кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

К. К. Токарєва,

*12 група, 4 курс, Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДУ І СУДДІВ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ПРАКТИКА ЄСПЛ

Судова незалежність, як передбачено в статті 6 Конвенції, виступає у ролі фундаментальної гарантії справедливого суду, важливої передумови для існування демократії та верховенства права, а також принципу, необхідного для розділення повноважень між трьома гілками влади у сучасній демократичній державі. Основним стандартом Ради Європи, який регламентує охорону незалежності судової влади, є Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Згідно ст. 6 Конвенції, «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом».

Як зазначається у п. 11 Рекомендацій CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, ухвалених 17.11.2010 р., зовнішня незалежність не є прерогативою чи привілеєм, наданим для задоволення власних інтересів суддів. Вона надається в інтересах верховенства права та осіб, які домагаються та очікують неупередженого правосуддя. Незалежність суддів слід розуміти як гарантію свободи, поваги до прав людини та неупередженого застосування права.

Неупередженість та незалежність суддів є необхідними для гарантування рівності сторін перед судом» (п. 11).

Принцип незалежності розглядається в наступних аспектах. По-перше, незалежність суду від органів публічної влади, посадових чи службових осіб. Важливість цього принципу проявляється в тому, що судова влада практично повинна бути позбавлена зовнішнього, особливо політичного втручання. Запропонований ще Монтеск'є принцип поділу влади завжди залишався явагомим для правової держави. Роль судової влади полягає у стримуванні інших гілок влади в межах законності, у праві здійснення конституційного нагляду і судового контролю за ними. Рекомендація № R(94) 12 Комітету Міністрів Ради Європи неодноразово підкреслювала, що виконавча і законодавча гілки влади повинні гарантувати незалежність суддів та утримуватися від кроків, які б могли поставити її під загрозу.

Насперед мається на увазі відсутність прямого підпорядкування органу іншої гілки влади. Для прикладу можна навести справу «Васілеску проти Румунії», в якій орган, уповноважений ухвалювати остаточне рішення по справі, був підпорядкований Генеральному прокурору. Але відсутність прямого підпорядкування не свідчить про абсолютну незалежність. Вона забезпечується не тільки нормативним статусом, але й економічними критеріями. На цей момент звернуто увагу в міжнародному праві. Згідно з Основними принципами незалежності судових органів, схваленими резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 29.11. та 13.12.1985 р., на кожну державу – члена ООН покладається зобов'язання виділяти відповідні кошти, що давали б змогу судовим органам належно виконувати свої функції.

Необхідним компонентом забезпечення цього права виступає повнота повноважень судової влади. Тільки суди можуть здійснювати правосуддя у державі. Це є конституційним правом судової влади так само, як і одна із його засад – незалежність.

По-друге, незалежність від інших органів у межах судової системи. Наприклад, незалежність судді від керівника судової

установи. Для прикладу, у багатьох рішеннях ЄСПЛ фігурує порушення принципу незалежності через порушення процедури призначення суддів (рішення у справі «Oleksandr Volkov v. Ukraine» щодо порушення об'єктивної неупередженості Вищої Ради Юстиції); впливу через дисциплінарну відповідальність чи кар'єрний ріст (у рішенні «Salov v. Ukraine» щодо тиску на суд з боку голови апеляційного суду).

По-третє, незалежність від учасників судового процесу. Для цього в законодавстві передбачається можливість відводу судді, інших учасників судового процесу, встановлюється принцип процесуальної рівності сторін тощо.

Також до аспектів розгляду незалежності суддів можна віднести порядок призначення членів органу і тривалість терміну їх повноважень. Саме по собі призначення суддів парламентом не може піддавати сумніву незалежність цих суддів (Філіппіні проти Сан-Марино; Нінн-Хансен проти Данії). Призначення суддів органом виконавчої влади є допустимим за умови, що такі особи не відчують впливу або тиску ззовні при виконанні судових функцій (Хенрік Урбан і Ришард Урбан проти Польщі, п. 49; Кемпбелл і Фелл проти Сполученого Королівства, п. 79). Хоча щодо розподілу справ серед суддів у межах конкретного суду знаходиться в рамках розсуду національних органів влади, що займаються такими питаннями, ЄСПЛ повинен переконатися, чи було це сумісно з п. 1 ст. 6 і, зокрема, з вимогами незалежності та неупередженості (Моїсеєв проти Росії, п. 176).

Щодо строку повноважень членів органу, то ЄСПЛ не визначив конкретний термін повноважень як обов'язковий мінімум. Незмінюваність суддів протягом строку перебування на посаді повинна розглядатися в цілому як безпосередня умова їх незалежності. Однак відсутність офіційного визнання такої незмінності в законодавстві не означає відсутність незалежності, за умови фактичного визнання і наявності інших необхідних гарантій (Кемпбелл і Фелл проти Сполученого Королівства, п. 80).

Таким чином, відповідно до вищезазначеного можна зробити висновок, що узагальнено принцип незалежності в рішеннях ЄСПЛ, визнано відповідність суду наступним

критеріям: 1) спосіб призначення його членів; 2) тривалість строку повноважень; 3) наявність гарантій проти зовнішнього впливу; 4) наявність зовнішніх атрибутів незалежності.

Науковий керівник: Овсяннікова О. О., кандидат юридичних наук., доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

О. С. Ухіна,

*8 група, 4 курс, Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІ

В уявленні більшості членів суспільства суддя має бути уособленням еталонного громадянина. Зразкова поведінка, добродієність, справедливість, зацікавленість. Але і рівень довіри до судової влади дуже низький. Згідно з опитуванням Центру Разумкова про свою недовіру до судів (судової системи в цілому) повідомили 77,7% респондентів, а про довіру – 11,4%. Місцевим судам не довіряють 69,7% опитаних, довіряють – 14,0%, Верховному Суду не довіряють 64,9% громадян, довіряють – 17,5%, Конституційному Суду України не довіряють 61,7% громадян, довіряють – 18,6%.¹

Причин такого явища, на мою думку, декілька. Зокрема, необізнаність населення у правових процедурах, вибіркоче висвітлення у ЗМІ інформації щодо суддів (наприклад, щодо їх протиправної поведінки). Тож, одна з двох ключових причин зачіпає аспект суддівської етики.

Пункт 10 Основних принципів незалежності судових органів передбачає, що судді повинні мати високі моральні якості і здібності. Моральні якості – поняття скоріш

---

¹Згідно з опитуванням Центру Разумкова про свою недовіру до судів
URL: <http://razumkov.org.ua/napiamky/sotsiologichni-doslidzhennia/stavlennia-gromadian-ukrainy-do-sudovoi-systemy>

філософське, але потрібно спробувати розібратись, у чому полягає цей аспект ділової етики судді. Етичні норми за своєю суттю є моделлю поведінки, що дозволена та що не дозволена. Слід зазначити, що особа, яка стає суддею, бере на себе більші зобов'язання для того, аби відповідати уявленням, які склалися в суспільстві, і про що зазначено у Кодексі суддівської етики, що є ключовим нормативно-правовим актом (*дали* – НПА) для українських суддів поряд із міжнародними рекомендаціями з цього питання. Отже, суддівська етика являє собою систему базових принципів регламентації поведінки судді як у судовому засіданні, так і у позаробочий час.

Варто наголосити на тому, що громадська думка формується на підставі враження особи, яка прийшла до суду, про самого суддю: чи поважає він її та її гідність, чи поводитьсь щодо учасників процесу коректно та ввічливо, чи високі у нього моральні якості. Багато чого залежить і від того, як саме він веде судовий процес: наскільки підготовлений до судового розгляду конкретної справи, чи дотримується процедури розгляду справи, чи законним, обґрунтованим, доступним та зрозумілим є його рішення. Часто суддя виступає еталоном поведінки, виваженості для осіб, що є учасниками судового процесу, адже суддя пропагує етичну поведінку іншим учасникам процесу, що, безперечно, сприяє ефективному розгляду справ. Важлива при цьому й поведінка судді зі своїми колегами, апаратом суду, який й для них має бути взірцем етичної поведінки, оскільки велику кількість часу апарат взаємодіє з відвідувачами, учасниками судового процесу, які при відвідуванні суду формують своє враження про судову систему загалом.

Серйозною проблемою, на нашу думку, є відсутність у правилах суддівської етики та в коментарі до цих правил поняття «добросесність», адже у кваліфікаційних вимогах до особи, що претендує на посаду судді, ця категорія присутня і відноситься до етичних, тобто на сьогодні це можна вважати прогалиною та корупціогенним чинником щодо процедури добору суддів та притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

Доречно підкреслити, що «доброчесність» є суб'єктивною категорією, що, у свою чергу, дає можливість маніпуляції цим поняттям, тому Вищій кваліфікаційній комісії суддів України як основному органу суддівського врядування, що встановлює відповідність критеріям кваліфікаційного оцінювання, необхідно розробити та запровадити деталізовану методологію визначення доброчесності кандидатів на посаду суддів, враховуючи індикатори доброчесності, які закріплені у Кодексі суддівської етики.

Постає велика кількість питань про відповідність поведінки судді стандартам: «Чи необхідно, щоб поведінка судді відповідала саме високим стандартам?», «Чи досить, щоб суддя демонстрував відсутність визначених правовими актами та Кодексом суддівської етики заборон?», «Де межа уявних категорій?». Наприклад, цікавою видається ст. 20 Кодексу суддівської етики: «Участь судді у соціальних мережах, Інтернет-форумах та застосування ним інших форм спілкування в мережі Інтернет є допустимими, проте суддя може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету судді та судової влади». З огляду на це постає питання: «Як визначити ступінь шкоди будь-яким висловленням?». Тому потрібно створити ґрунтовний коментар цього Кодексу, у якому надати більш змістовні визначення суб'єктивних категорій, ніж у тому коментарі, що прийнятий у 2016 році.

Таким чином, можна зазначити, що для того, аби домогтися поліпшення ставлення населення до суддів, необхідно проводити велику роботу з укріплення суду як державної інституції, що є багатоаспектним, жорсткий відбір серед суддів на посади для запобігання виникненню проблемних моментів у цьому аспекті, роботу серед суддів з метою роз'яснення правил найбільш успішної взаємодії з учасниками процесу та створити новий коментар до основного НПА у цьому аспекті для суддів – Кодексу суддівської етики – більш серйозний, наповнений, з визначенням понять «авторитет судової влади», «доброчесність» тощо з метою усунення можливих суперечностей.

Науковий керівник: Іванцова А. В., канд. юрид. наук., доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Ю. А. Хребтова,
8 група, 4 курс, Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава мудрого

СУДОВА ВЛАДА ЯК СУБ'ЄКТ СУДОВОГО ПРАВА

Розкриттю правової природи судової влади на сьогодні присвячена низка наукових статей та робіт, в яких теоретики висвітлюють процеси формування, функціонування та видозмін судової влади як окремої гілки державної влади, проте мало хто звертається до її аналізу не як об'єкта діяльності, а саме аналізу її в ролі суб'єкта такого виду діяльності, як судова.

Поняття «судова влада» в його сучасному конституційно-правовому розумінні вперше з'явилось у Декларації про державний суверенітет України, ухваленій Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 р. У розділі третьому цього документа проголошено, що «державна влада в Республіці здійснюється за принципом її поділу на законодавчу, виконавчу та судову» [1]. У подальшому зазначений вище документ послужив основою для Конституції України, ст. 6 котрої також вказує: «Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову» [2].

На теоретичному рівні серед науковців не існує одностайної точки зору щодо визначення поняття «судова влада», зокрема, П. М. Рабінович вважає, що судова влада – це вид публічної влади, що здійснюється державою та її органами, здатність підпорядковувати своїй волі поведінку людей та

діяльність об'єднань, що знаходяться на її території [3].

У науково-практичному коментарі до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» зазначається, що судова влада – це специфічна гілка єдиної державної влади, яка має власну виключну компетенцію щодо розгляду юридично значущих справ, що мають правові наслідки, і реалізується виключно конституційними органами (судами) в межах закону та спеціальних (судових) процедур [4, с. 34]. О. Ф. Волкова вважає, що під судовою владою слід розуміти систему незалежних судів, які в порядку, визначеному законом, здійснюють правосуддя [5, с. 20].

Як бачимо з наведених вище дефініцій словосполучення «судова влада», усі розглядають її саме як діяльність органів судової влади та самих суддів, тобто саме зі сторони об'єкта діяльності судової влади, а не як безпосереднього учасника судової діяльності.

Багатогранність поняття «судова влада» дає можливість розкривати його зміст через призму різноманітних категорій, зокрема, таких, як суд та судова діяльність, що як в теорії, так і на практиці дає можливість говорити про те, що судова влада – це насамперед суб'єкт судового права.

Як стверджує Л. М. Москвич, суб'єкти судового права визначаються саме завдяки правовідносинам, які є предметом вивчення судового права. Так, науковець зазначила, що оскільки одними з правовідносин, що регулюються судовим правом, є управлінські, за якими суд є державним органом, а це означає, що і частиною державного механізму, суб'єктом державної політики, який шляхом розв'язання правових конфліктів встановлює справедливість та поновлює порушені права, то й судову владу необхідно розглядати як суб'єкт цих правовідносин, який, відповідно, здійснює її через спеціально створені органи – суди, які очолюють судді [6, с. 4].

У контексті судової влади як суб'єкта судової діяльності необхідно виокремлювати суди та суддів, які є безпосередніми суб'єктами судової діяльності. Оскільки останні формують собою судову владу в їх сукупності, неможливим є розірвання

цих двох складових судової влади як суб'єкта, а інакше механізм здійснення судової діяльності зникне.

Таким чином, на основі зазначеного вище можна дійти висновку, що через багатоаспектність поняття судової влади її можна розглядати під різними кутами. При цьому в межах судової діяльності судова влада є першочерговим суб'єктом, оскільки механізм забезпечення захисту порушених прав і свобод, а також інтересів осіб, передбачений державою, полягав саме у створенні так званої судової системи, яка і була представлена судовою владою через суди та їхні посадові особи – суддів. Сьогодні на теоретичному рівні варто приділити увагу цьому аспекту судової влади та подальшому її вивченню.

Список використаної літератури

1. Декларація про державний суверенітет України. *Відомості Верховної Ради України*. 1990. № 31. Ст. 429.
2. Конституція України (зі змін. і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.
3. Рабінович П. М. Державна влада // Юридична енциклопедія. Київ. 1999. Т. 2.
4. Теліпка В. Е. Закон України «Про судоустрій і статус суддів»: наук.-практ. коментар / за ред. В. В. Молдована. Київ: Центр учб. літ., 2011. 528 с.
5. Волков О. Ф. Конституційні основи судової влади в Україні. *Конституційні аспекти судової реформи в Україні*: матеріали наук.-практ. конф. 24–25 берез. 2011 р. Львів: ФОП Кундельський Г. Л., 2011. 232 с. С. 20–23.
6. Москвич Л. М. Суб'єкти судового права. *Актуальні проблеми судового права*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. І. Є. Марочкина. Харків. 2015. С. 4–6.

Науковий керівник: Іванцова А. В., канд. юрид. наук., доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава

Мудрого.

І. Ю. Шевченко,
15 група, 4 курс, Інститут підготовки
кадрів для органів юстиції,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ В МЕХАНІЗМІ СТРИМУВАНЬ І ПРОТИВАГ

Поділ влади – це забезпечене системою стримувань та противаг розмежування повноважень між органами законодавчої, виконавчої і судової гілок влади, яке встановлене для запобігання узурпації державної влади і гарантування прав і свобод людини і громадянина. Поділ державної влади не може зводитись до простого розподілу функцій і повноважень чи співпраці між органами державної влади. Він має глибокий демократичний сенс, який полягає у балансі управління державною владою з метою недопущення узурпації влади.

Уперше теорія поділу влади, заснована на системі стримувань і противаг її гілок, була широко втілена в Конституції США 1787 року. Пізніше цей принцип знайшов відображення в більшості сучасних конституцій. Не є винятком і Конституція України 1996 року. Проте варто зазначити, що в Україні принцип поділу влади у «чистому вигляді» не діє у повному обсязі, оскільки Президент України та Конституційний Суд України не належать до жодної з гілок влади та мають особливий статус.

Принцип поділу влади визнаний засадою для організації демократичної влади в переважній більшості країн світу і реалізується залежно від національних традицій, історичних передумов і специфіки правової системи конкретної держави.

Загалом можна зазначити, що законодавець творить закони, уряд забезпечує їх виконання, судові органи здійснюють правозастосування, у тому числі й щодо членів законодавчих органів, членів уряду. Як показує практика, ключову роль у правовій державі займають саме незалежні судові органи.

Враховуючи особливості правової системи України, можна виокремити низку ознак ролі судів у системі поділу влади: правосуддя в Україні відправляється лише судами; судді у своїй діяльності мають бути незалежними від інших гілок влади; органи судової влади захищають права і свободи людини і громадянина від будь-якого свавілля з боку як осіб, так і державних органів; судовий контроль при взаємодії з іншими гілками влади здійснюється під час розгляду конкретної справи. Процедурні форми судового контролю визначаються процесуальним законодавством; судова влада є політично нейтральною.

Орган конституційної юрисдикції займає важливе місце в механізмі стримувань і противаг. У пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 26.01.2016 р. суб'єкт законодавчої ініціативи зазначив, що відповідно до рекомендацій Венеційської комісії та з огляду на правову природу Конституційного Суду України законопроект виокремлює Конституційний Суд України як самостійну та відмінну від судів інституцію. Це означає, що Конституційний Суд України як орган конституційного контролю не входить до системи судової влади.

Верховна Рада України співпрацює з судовою системою в межах виконання законодавчої та установчої функцій, зокрема, парламент здійснює законодавче визначення судоустрою, судочинства, статусу суддів. Також суд утворюється, реорганізовується і ліквідується законом, проект якого вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя. Крім того, Верховна Рада України призначає 2 членів до Вищої ради правосуддя, яка є органом, що забезпечує функціонування судової влади. Фінансування судових органів здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету, закон про який приймає Верховна Рада України.

Взаємодія судової влади із Президентом України є

багатогранною, зокрема, Президент України вносить до Верховної Ради законопроект про утворення, реорганізацію і ліквідацію суду після консультацій з Вищою радою правосуддя, призначає суддю на посаду на підставі та в межах подання Вищої ради правосуддя, 2 членів до Вищої ради правосуддя.

Значною є роль Верховного Суду у випадках дострокового припинення повноважень Глави держави. Він дає висновок про те, що діяння, в яких обвинувачується Президент України, містять ознаки державної зради або іншого злочину. Неспроможність виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я повинна бути встановлена на засіданні Верховної Ради України і підтверджена рішенням, прийнятим більшістю від її конституційного складу на підставі письмового подання Верховного Суду.

Виконавча влада забезпечує примусове виконання рішень судової влади, реалізує заходи щодо державного захисту суддів та їх сімей, готує проект закону про Державний бюджет України, в якому визначає обсяг фінансового забезпечення кожного суду та органу, що забезпечує функціонування судової влади. Державна судова адміністрація представляє суди у відносинах із Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України під час підготовки проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік у межах повноважень, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Особливе місце у взаємодії судової системи з системою виконавчої влади в Україні займають адміністративні суди, які мають своїм завданням справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Суди загальної юрисдикції можуть впливати на інші гілки влади лише при відправленні правосуддя на підставі, у межах і у спосіб, визначених Конституцією та законами України.

Конституційна реформа 2016 року щодо судової системи закріпила принцип незалежності судової влади, що мінімізувало вплив інших гілок, а також дозволила покращити

стан судової системи в Україні, що має неодмінно позитивно вплинути на відправлення правосуддя, поліпшення авторитету судів і суддів та захист прав і свобод людини і громадянина.

Науковий керівник: Дудченко О. Ю., канд. юрид. наук., доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Т. В. Шевченко,

*12 група, 4 курс, Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ

Протягом останніх років у силу того, що відбулися Революція Гідності та інші резонансні події, Україна стала на шлях реформування. Так, важливого значення набули зміни щодо функціонування правоохоронних та судових органів. Пріоритет у зазначеному реформуванні було надано боротьбі з корупцією. Як відомо, ще у 2015 році було створено Національне антикорупційне бюро України та Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру. Останньою ланкою, яку українська влада реформувала, стала система судоустрою, зокрема, було передбачено створення Вищого антикорупційного суду України. Що собою являє Антикорупційний суд? З огляду на прийняття Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» 07.06.2018 р. та початок формування Вищого антикорупційного суду це питання є досить актуальним та вимагає вивчення.

Перше законодавче закріплення статусу Вищого антикорупційного суду відбулось ще у 2016 році у Законі України «Про судоустрій і статус суддів». Однак на той час парламент ще не прийняв спеціального закону, який би регламентував основи питання функціонування такого суду. Нині закон вже прийнятий. Згідно із Законом України «Про Вищий антикорупційний суд» завданням Антикорупційного

суду є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Програма Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) вказує, що існує декілька основних питань, вирішення яких має надзвичайно важливе значення як для створення, так і для функціонування антикорупційного суду у будь-якій країні з перехідною економікою. Основними з них є: інституційна структура суду, його юрисдикція, організаційна модель та розмір, процедури обрання суддів, вимоги до їхньої кваліфікації та винагород. Проблемними є питання: щодо ролі міжнародних експертів у процесі відбору суддів, функція Громадської ради доброчесності у процесі, а також підстави для апеляційного перегляду [1].

Юрисдикцією Вищого антикорупційного суду є: вказаний суд розглядає як суд першої та апеляційної інстанції справи, підслідні НАБУ, однак постають питання з приводу того, які ж саме справи підслідні НАБУ та чи доцільно створювати окремий суд для розгляду таких справ.

Одним із проблемних питань є завищення вимог до кандидатів на посаду судді Вищого антикорупційного суду. Відповідно до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» кандидат на посаду судді повинен відповідати одній із таких вимог: 1) має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років; 2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років; 3) має досвід професійної діяльності адвоката щонайменше сім років; 4) має сукупний стаж (досвід) зазначеної у статті Закону роботи (професійної діяльності) щонайменше сім років [2]. Такі вимоги є завищеними та, як зазначає головний експерт з антикорупційної політики Центру політико-правових реформ Микола Хавронюк, створені під окремих осіб, оскільки пересічний кандидат не зможе виконати такі вимоги.

Як зазначає Михайло Жернаков, поточні органи з відбору суддів – Вища кваліфікаційна комісія суддів та Вища рада

правосуддя – як суб'єкти вже підтвердили свою політичну підпорядкованість, забезпечивши посади суддям, які діяли незаконно проти учасників Революції Гідності, та тим, які були викриті у корупції. Така ж процедура призначення суддів не може бути дозволеною у відборі суддів з питань протидії корупції [3].

Ще одним проблемним питанням є участь Громадської ради міжнародних експертів у доборі кандидатів. Як зазначає USAID, чим сильніше іноземне втручання, тим більший ризик того, що процедуру відбору кандидатів буде опротестовано на підставі порушення принципів державного суверенітету [1].

Проаналізувавши основні недоліки та переваги створення Вищого антикорупційного суду в Україні, слід зробити такі висновки. Для нормального функціонування такого суду необхідна повноцінна робота всієї антикорупційної системи, що можливо за постійного державного моніторингу ефективності роботи Національного антикорупційного бюро та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України. Залишається проблемним питання вимог до кандидатів на посаду судді зазначеного суду.

Список використаної літератури

1. Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Створення Антикорупційного суду в Україні: основні питання, які необхідно вирішити, та рекомендації на основі досвіду Словаччини. 2017. Electronic resource [Access mode]: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/NJ_Anticorruption_Court_Report_Zilincik_Apr_2017_UKR.pdf
2. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>
3. Mykhailo Zhernakov Independent anti-corruption courts in Ukraine: the missing link in anti-corruption chain // Publicity brief. 2016. Electronic resource [Access mode]: http://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/02/Renaissance_A4_3ANTI-CORRUPTION-COURTS-.pdf

Науковий керівник: Овсяннікова О. О., канд. юрид. наук.,

*доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності
Національного юридичного університету імені Ярослава
Мудрого.*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОКУРАТУРИ

*Ю. В. Андрущенко,
12 група, 4 курс, Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

НОВАЦІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ДОБОРУ КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ ПРОКУРОРА

Наприкінці вересня 2019 року шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» в Україні було розпочато процес реформування органів прокуратури.

Один із найбільш важливих аспектів реформування – перезавантаження і реорганізація органів прокуратури. Механізмом реалізації цього завдання є проведення атестацій і здійснення добору кандидатів на посаду прокурора. Правовою основою оновлення кадрового складу органів прокуратури є накази Генерального прокурора «Про порядок проведення добору на зайняття вакантної посади прокурора» від 10.01.2020 р. № 11 (*далі* – Наказ № 11) та «Порядок роботи кадрових комісій» від 17.10.2019 р. № 233 (*далі* – Наказ № 233). Дію положень Закону України «Про прокуратуру», якими встановлюється порядок зайняття посади прокурора, зупинено до 01.09.2021 р. [1].

Повноваження Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів перейшли до новостворених Кадрових комісій [3]. Відповідно до п. 1 та п. 5 Наказу № 11 добір на зайняття вакантної посади прокурора – це встановлена пунктом 20 розділу II «Прикінцеві і перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» та визначеним порядком процедура проведення добору кандидатів на посади прокурорів в Офісі Генерального прокурора, обласних та окружних прокуратурах. Добір включає

такі етапи:

1) складення іспиту у формі анонімного тестування з метою виявлення рівня знань та умінь у застосуванні закону;

2) складення іспиту у формі анонімного тестування на загальні здібності та навички;

3) проведення співбесіди з метою виявлення відповідності кандидата вимогам професійної компетентності та доброчесності [2].

Частина 1 ст. 31 Закону України «Про прокуратуру» закріплює норму про проведення кваліфікаційного іспиту з метою перевірки теоретичних знань у галузі права, європейських стандартів у галузі захисту прав людини, володіння державною мовою, аналітичних здібностей кандидатів та практичних навичок, який складається з анонімного тестування та практичного завдання [4].

Порівнюючи положення зазначених нормативно-правових актів, можна виснувати, що процедура визначення рівня професійних умінь і навичок кандидатів на посаду прокурора, передбачена Наказом № 11, є складнішою за рахунок співбесіди. До проведення співбесіди фізичні та юридичні особи мають право подавати до Офісу Генерального прокурора будь-яку інформацію, яка може свідчити про невідповідність кандидата критеріям доброчесності, шляхом надсилання такої інформації відповідній кадровій комісії [2]. Проаналізувавши наведені вище положення, можна дійти висновку, що врахування такої інформації не є обов'язковим. Як наслідок, така новела конкурсного відбору створює корупційні ризики, адже члени комісії можуть зловживати своїми правами та вимагати отримання неправомірної вигоди для не врахування такої інформації. До розгляду можуть прийматися й анонімні звернення, що суперечить не лише загальноновстановленим нормам права, а й здоровому глузду.

Після аналізу нововведень щодо проведення конкурсного відбору кандидатів на посаду прокурора підсумовуємо:

1. Здійснено тимчасове зупинення діяльності Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів та створено Кадрові комісії – колегіальний орган, на який покладаються функції проведення добору кадрів до органів прокуратури. Суттєвої різниці між цими органами не виявлено, тому виникає

питання: а чи був взагалі сенс у створенні таких комісій?

2. Запроваджено інститут співбесіди, який, з одного боку, є підґрунтям для корупційних ризиків, а з другого, – своєрідним механізмом впливу на результати добору кадрів з боку громадськості.

Здійснивши порівняння двох процедур проведення добору кандидатів на посаду прокурора, вважаємо, що ці зміни навряд чи виправдають мету реформування. Насамперед, вони створюють можливість таких корупційних ризиків, як: зловживання членами кадрових комісій своїми правами під час врахування відомостей від фізичних та юридичних осіб про відповідність кандидата критеріям доброчесності та під час визначення переможців добору, бо відповідно до п. 4.15 – 4.16 Наказу № 11 після завершення обговорення з прокурором матеріалів атестації та виконаного ним практичного завдання члени комісії без присутності прокурора, з яким проводиться співбесіда, обговорюють її результати, висловлюють пропозиції щодо рішення комісії, а також проводять відкрите голосування щодо рішення комісії стосовно прокурора, який проходить атестацію [2]. Фактично голосування членів комісії визначатиме переможців, адже загальний бал за результатами всіх етапів атестації підраховуватися та публікуватися не буде.

Список використаної літератури

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України від 17.10.2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. № 42.

2. Про затвердження Порядку проведення добору на зайняття вакантної посади прокурора: наказ Генерального прокурора від 10.01.2020 р. № 11.

3. Про затвердження Порядку роботи кадрових комісій: наказ Генеральної прокуратури України від 17.10.2019 р. № 233.

4. Про прокуратуру: Закон України в редакції від 20.03.2020 р. *Відомості Верховної Ради України*. № 2–3.

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук, асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

О. Р. Бойчук,

*14 група, 4 курс, Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції*

*Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

У системі державної влади СРСР, а згодом і в усіх пострадянських країнах прокуратура завжди відігравала важливу роль. До реформи 2014 року прокуратура України мала значні повноваження у багатьох сферах життєдіяльності держави: нагляд за додержанням законів усіма органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами та громадянами; нагляд за додержанням законів органами, які ведуть боротьбу із злочинністю та іншими правопорушеннями і розслідують діяння, що містять ознаки злочину; розслідування діянь, що містять ознаки злочину; підтримання державного обвинувачення, участь у розгляді в судах кримінальних, цивільних справ та справ про адміністративні правопорушення і господарських спорів у арбітражних судах; нагляд за виконанням законів у місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, при виконанні покарань та застосувань інших заходів примусового характеру, які призначаються судом; нагляд за додержанням законів у Збройних Силах і органах Служби національної безпеки України.

Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. [1] (далі – Закон) містить чимало новел, спрямованих на децентралізацію та наближення української прокуратури до європейських стандартів. На сьогодні згідно зі ст. 131¹ Конституції України прокуратура здійснює такі функції: підтримання публічного обвинувачення в суді; організація та процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;

представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом. У Перехідних положеннях до Конституції України вказано, що прокуратура продовжує виконувати функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, – до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій [2]. Важливо також зазначити, що у Перехідних положеннях Закону України «Про прокуратуру» міститься норма, відповідно до якої виконання прокуратурою функції нагляду за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами здійснюється виключно у формі представництва інтересів громадянина або держави в суді. Незважаючи на такі значні зміни, що відбулися, реформування органів прокуратури досі триває і, за даними Офісу Генерального прокурора, буде тривати до 2021 року включно [3]. Останні зміни були впроваджені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» [4]. Відбулася ліквідація одних та утворення нових органів прокуратури. Замість Генеральної прокуратури відтепер функціонує Офіс Генерального прокурора, а замість регіональних та місцевих прокуратур – обласні та окружні відповідно. У зв'язку з цим відразу виникло питання спеціального відбору кандидатів на посади до новостворених органів прокуратури. Тепер проводиться переатестація прокурорів і 5 березня було завершено тестування кандидатів на посади прокурорів обласних (раніше – регіональних) прокуратур, однак ще досі кадровими комісіями не була подана інформація Генеральному прокурору щодо результатів проходження атестації, і тому прокурори, які не пройшли тестування або відповідно до протоколів засідання взагалі не подавали заяви про виявлене бажання проходження такої атестації, поки не можуть бути звільнені. Відповідно до наказу

Генеральної прокуратури України від 03.10.2019 року «Про затвердження Порядку проходження прокурорами атестації» під атестацією прокурорів слід розуміти процедуру надання оцінки професійній компетентності, професійній етиці та доброчесності прокурорів. Всього є три етапи відбору: складання іспиту у формі анонімного тестування з метою виявлення знань та умінь у застосуванні закону, складання іспиту на загальні здібності та навички (так звані «generalskills») та проведення співбесіди з метою виявлення відповідності прокурора вимогам професійної компетентності, професійної етики та доброчесності [5]. Також останні зміни торкнулися повноважень Генерального прокурора. Відтепер, крім іншого, особа, що перебуває на цій посаді, запроваджує стратегію розвитку прокуратури (п. 71 ст. 9 ЗУ «Про прокуратуру»), систему оцінювання якості роботи прокурорів (п. 72 ст. 9 ЗУ «Про прокуратуру»), порядок вимірювання та регулювання навантаження на прокурорів (п. 73 ст. 9 ЗУ «Про прокуратуру»), порядок розгляду звернень щодо неналежного виконання прокурором, який обіймає адміністративну посаду, посадових обов'язків, встановлених для відповідної адмінпосади (п. 92 ст. 9 ЗУ «Про прокуратуру»), має повноваження на утворення, реорганізацію та ліквідацію спеціалізованих прокуратур, обласних прокуратур та окружних прокуратур (ч. 2 ст. 7, ч. 4 ст. 10 та ч. 1 ст. 12 ЗУ «Про прокуратуру» відповідно) тощо [1].

Відповідно до таймлайну реформи, що розміщений на офіційному сайті Офісу Генерального прокурора, у 2020 році планується розробка нової кримінальної політики, впровадження нових підходів до аналітики даних, впровадження нових програм із попередження злочинності, запуск Системи електронного кримінального провадження тощо. Найрадикальнішими, на нашу думку, новаціями є призупинення діяльності Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії, Ради прокурорів та дії статті щодо порядку призначення прокурора на тимчасово вакантну посаду до 01.09.2021 р. Це потрібно, щоб істотно перезавантажити органи прокуратури, набрати нові кадри, а вже потім прокурори, які пройдуть атестацію та займуть відповідні посади, сформулюють

зі свого складу КДКП та Раду прокурорів. Так, згідно із пояснювальною запискою до Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» ці органи виявилися нездатними повною мірою незалежно і ефективно виконувати покладені на них функції. До 2021 року розгляд дисциплінарних справ перекладається на кадрові комісії при Офісі Генерального прокурора, а також встановлюється, що Генеральний прокурор затверджує порядок проведення добору кадровими комісіями на зайняття вакантної посади прокурора і визначає порядок заміщення тимчасово вакантних посад прокурорів в органі прокуратури. На сьогодні існують як позитивні, так і негативні відгуки щодо змін до Закону та реформи прокуратури загалом. Критиці піддається зменшення штату працівників органів прокуратури, адже навіть зараз процесуальне керівництво досудового розслідування може здійснюватися одним прокурором одночасно у непомірно великій кількості справ. Для деякого незрозумілим досі є призупинення діяльності органів прокурорського самоврядування. Олексій Баганець припускає, що таке нововведення може стосуватися незгоди зі створенням саме таких двох органів прокурорського самоврядування, чого немає в жодній європейській державі, або ж метою таких змін є безперешкодне звільнення більшості прокурорів, які не влаштовують нового керівника Генпрокуратури [6]. Позитивним є те, що у порівнянні з попередніми редакціями Закону тепер обов'язково вимагається наявність вищої юридичної освіти для зайняття посади Генерального прокурора. Однак, на нашу думку, важливим для посади Генерального прокурора є наявність стажу не просто в галузі права, а наявність стажу роботи на прокурорській посаді. На жаль, ця вимога в чинному законодавстві відсутня. Крім того, вважаємо, що проведення переатестації прокурорів відповідно до європейських стандартів допоможе оновити кадровий склад та сприятиме підвищенню професіоналізму та якості роботи органів прокуратури. Підсумовуючи, зазначимо, що перезавантаження та оптимізація прокуратури триває. Стверджувати про ефективність змін можна буде після їх закінчення, але вже помітні як переваги, так і

недоліки такої реформи. Вважаємо, що головним у впровадженні будь-яких державних змін, в тому числі і в органах прокуратури, є поступовість реформування, аналіз досвіду інших країн та врахування власного, комплексні дії та швидкість реагування на проблеми, що виникають.

Список використаної літератури

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 16.04.2020).

2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 16.04.2020).

3. Реформа. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/reform>

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи прокуратури: Закон України від 19.09.2019 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-20#n53> (дата звернення: 16.04.2020).

5. Про затвердження Порядку проходження прокурорами атестації: наказ Генеральної Прокуратури України від 03.10.2019 р. № 221 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0221900-19> (дата звернення: 16.04.2020).

6. Баганець О. В. Реформа прокуратури 2019: чого чекати правоохоронцям? 16.09.2019 р. URL: https://protocol.ua/ru/reforma_prokuraturi_2019_chogo_chekati_pra_voohorontsyam/

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук, асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. В. Галушка,
16 група, 4 курс, Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ДЕЯКІ АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ

Реформа органів прокуратури (*далі* – Реформа) триває з 2014 року. Поступово здійснюються певні зміни в діяльності прокуратури. Так, протягом 2019 та 2020 років планується проведення оптимізації структури органів прокуратури. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» (*далі* – Закон) дещо переглянуто підходи до організації та діяльності прокуратури, однак перезавантаження органів прокуратури відповідно до стратегічних напрямів діяльності та вимог суспільства повинно певним чином співвідноситися з іншими політичними процесами, які відбуваються в країні.

Згідно з п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про прокуратуру» територіальність передбачена як одна із засад, на якій ґрунтується діяльність прокуратури [1]. Зазначений принцип означає розбудову системи органів прокуратури відповідно до адміністративно-територіального устрою України, який закріплений у ст. 133 Конституції України. Кожен, незважаючи на місце проживання: Автономна Республіка Крим, область, район, місто, район в місті, селище чи село, повинен мати реальну можливість звернутися до прокуратури для захисту своїх прав, свобод та законних інтересів, а прокуратура, у свою чергу, має ефективно та безперешкодно виконувати покладені на неї функції [2].

Законом було внесено зміни до підходу утворення, реорганізації та ліквідації органів прокуратури. Згідно з ч. 4

ст. 10 Закону України «Про прокуратуру» утворення, перелік, територіальна юрисдикція, реорганізація та ліквідація обласних прокуратур, визначення їхньої компетенції, структури і штатного розпису здійснюються Генеральним прокурором, ч. 1 ст. 12 Закону України «Про прокуратуру» у системі прокуратури України діють окружні прокуратури, перелік та територіальна юрисдикція яких визначається наказом Генерального прокурора [1].

Відповідно до наказу Генерального прокурора № 221 від 3 жовтня 2019 року стартує атестація прокурорів. Наказ визначає, що нею є встановлена процедура надання оцінки професійній компетентності, професійній етиці та доброчесності прокурорів Генеральної прокуратури України, регіональних прокуратур, місцевих прокуратур і військових прокуратур. Предметом атестації є оцінка: професійної компетентності прокурора (у тому числі загальних здібностей та навичок); професійної етики та доброчесності прокурора. Атестація включає такі етапи: 1) складання іспиту у формі анонімного тестування з використанням комп'ютерної техніки з метою виявлення рівня знань та умінь у застосуванні закону, відповідності здійснювати повноваження прокурора; 2) складання іспиту у формі анонімного тестування на загальні здібності та навички з використанням комп'ютерної техніки; 3) проведення співбесіди з метою виявлення відповідності прокурора вимогам професійної компетентності, професійної етики та доброчесності. Для оцінки рівня володіння практичними вміннями та навичками прокурори виконують письмове практичне завдання [3].

З огляду на законодавчо встановлену нову систему органів прокуратури перед проходженням атестації доречно здійснити її оптимізацію шляхом прийняття відповідного наказу Генеральним прокурором для розуміння кандидатами територіальної юрисдикції органу, в якому вони прагнуть працювати.

На сьогодні Генеральному прокурору надані повноваження щодо утворення органів прокуратури, адже до початку Реформи перелік і територіальна юрисдикція місцевих та військових прокуратур містилися в Додатку до Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII, і його зміна потребувала відповідного голосування народних депутатів. Зараз же утворення, реорганізація та

ліквідація органів прокуратури не потребують такої процедури. З одного боку, такі повноваження Генерального прокурора допоможуть швидко реагувати на необхідність створення чи ліквідацію певних прокуратур, а з другого, – створюють суттєві корупційні ризики, адже у очільника органу з'являються доволі широкі дискреційні повноваження.

Варто наголосити, що паралельно з реформуванням органів прокуратури поступово здійснюється реформа децентралізації влади. Так, у Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року, зазначається, що система місцевого самоврядування на сьогодні не задовольняє потреб суспільства. Формування критеріїв для адміністративно-територіальних одиниць різного рівня адміністративно-територіального устрою держави здійснюється з урахуванням того, що: адміністративно-територіальний устрій складається з трьох рівнів: 1) базового (адміністративно-територіальні одиниці – громади); 2) районного (адміністративно-територіальні одиниці – райони); 3) регіонального (адміністративно-територіальні одиниці – Автономна Республіка Крим, області, м. Київ і Севастополь) [4].

Законопроектom № 2598 «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» було запропоновано внести зміни до системи адміністративно-територіального устрою України. Так, адміністративно-територіальними одиницями згідно з цим законопроектom є громади, округи, області, Автономна Республіка Крим [5]. Однак цей проєкт поки що знято з розгляду.

Яким саме буде адміністративно-територіальний устрій України після проведення реформи децентралізації, невідомо. Проте, на нашу думку, реформування органів прокуратури та децентралізації влади має відбуватися паралельно та системно, адже у випадку випередження Реформи може виникнути невідповідність системи органів прокуратури територіальному устрою України.

Отже, посадовим особам, які є відповідальними за проведення реформування органів прокуратури, для забезпечення реалізації основоположних засад організації та діяльності прокуратури й уникнення можливості визнання Реформи такою, що не відповідає Конституції, варто зважено та

послідовно приймати рішення щодо кількості прокуратур та їх територіальної юрисдикції, співвідносити її з реформою децентралізації влади. Крім цього, вважаємо, що існує необхідність у звуженні повноважень Генерального прокурора в частині одноосібного утворення, реорганізації та ліквідації органів прокуратури та їх структурних підрозділів.

Список використаної літератури

1. Про прокуратуру: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Порядок проходження прокурорами атестації, затв. наказом Генерального прокурора № 221. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/at_obl?_m=publications&_t=rec&id=266744
4. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>
5. Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади): законопроект № 2598. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67644

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук, асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

В. В. Гаркуша,

ІІ група, 4 курс, Інститут прокуратури

та кримінальної юстиції

*Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

РОЛЬ ПРОКУРАТУРИ У ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЇ

У сучасних реаліях корупція визнається таким явищем, що шкодить національним інтересам держави, оскільки веде до послаблення позицій країни в економічній, політичній та

соціальних сферах. Протидія і запобігання корупції є одним із головних напрямів діяльності держави, підтвердженням цього є Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020”», в якому зазначається, що антикорупційна політика визначена як одна із пріоритетних поряд із реформами національної безпеки і оборони, судовою реформою та реформою правоохоронної системи, децентралізацією та реформою державного управління [1].

На сьогодні існує чимало антикорупційних органів, таких як: Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, проте не слід нехтувати діяльністю органів прокуратури, які здійснюють цілу низку завдань для протидії та запобігання корупції та корупційним проявам. Важливим етапом реформи органів прокуратури стало утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, положення щодо якої закріплено в ст. 8¹ Закону України «Про прокуратуру» [2]. Законом України «Про внесення змін до Закону України “Про прокуратуру”» щодо забезпечення прозорості в організації діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури з метою виконання рекомендацій Міжнародного валютного фонду» від 18 лютого 2016 р. було запроваджено низку нововведень, якими підвищено ступінь незалежності Спеціалізованого антикорупційного прокурора від Генерального прокурора України, а також змінено процедуру призначення на керівні посади в Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі, зокрема, із компетенції Генерального прокурора України вилучено право призначення керівників і заступників керівників структурних підрозділів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури і передано відповідні повноваження Спеціалізованому антикорупційному прокуророві [4]. Спеціалізована антикорупційна прокуратура здійснює нагляд за діяльністю Національного антикорупційного бюро України та позовну діяльність за наслідками кримінальних проваджень. Прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури наділені адміністративною процесуальною правосуб’єктністю у відносинах, пов’язаних із притягненням до адміністративної відповідальності за

адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, відповідальність за які передбачена ст. 172⁴–172⁹ Кодексу України про адміністративні правопорушення. Так, у разі складання протоколів про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 172⁴–172⁹ КУпАП, прокурорами відділів начальники відділів управління процесуального керівництва, підтримання публічного обвинувачення та представництва в суді Спеціалізованої антикорупційної прокуратури забезпечують участь прокурора у розгляді справ про адміністративні правопорушення (п. 11 ч. 1 ст. 255 КУпАП, п.п. 6.5.1 п. 6 Наказу Генеральної прокуратури України «Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України» № 149 від 12.04.2016 р.) [3].

Прокуратура залишається одним із ключових уповноважених суб'єктів у боротьбі з корупцією, здійснюючи свої конституційні функції організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням, нагляду за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку, підтримання публічного обвинувачення в суді і керуючись положеннями Закону України «Про прокуратуру», органи прокуратури координують роботу правоохоронних органів у сфері реалізації кримінальної політики. Ефективне запобігання та протидія усім правопорушенням є пріоритетним завданням для органів прокуратури України. Також, беручи до уваги очікування суспільства у протидії і запобіганні корупції, органи прокуратури та відповідні органи правопорядку організовують свою діяльність з метою сприяння якомога швидшому та всебічному розслідуванню та притягненню до відповідальності правопорушників за корупційні злочини з фокусом на найтяжчі злочини цієї категорії, зосередивши особливу увагу на розслідуванні легалізації (відмивання) доходів, одержаних від таких злочинів [5].

В Україні відбувається прогрес в антикорупційній діяльності органів державної влади, проте органи прокуратури стикаються з низкою проблем, зумовлених організаційними недоліками. Однією з таких є недостатня узгодженість між

Національним антикорупційним бюро України, Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою України, Державним бюро розслідувань і Офісом Генерального прокуратура України під час передання кримінальних проваджень від органів прокуратури до Національного антикорупційного бюро України чи Державного бюро розслідувань, що пов'язано з недостатньою законодавчою визначеністю цієї процедури і вимагає розробки і прийняття законодавчих актів щодо забезпечення практичного функціонування зазначених органів.

Список використаної літератури

1. Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

2. Про прокуратуру: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

3. Юрчишин Ю. В. Координаційна діяльність прокуратури у кримінальних провадженнях про корупційні злочини. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. С. 128–130. URL: http://vestnikpravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc41/part_2/juspradenc41-2.pdf#page=128

4. Курбатова І. Роль органів прокуратури в системі запобігання та протидії корупції. *Юридичний вісник*. 2019. URL: <file:///C:/Users/user1/Downloads/971%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-3865-1-10-20200211.pdf>

5. Пріоритети діяльності органів прокуратури на 2020 рік. URL: https://www.gp.gov.ua/new_design/upload/Prioriteti_dijalnosti_2020.pdf

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Т. В. Гармаш,
I група, 4 курс, Інститут підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ РЕФОРМИ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Інститут органів прокуратури займає важливе місце в державному механізмі України. Цей державний орган був закріплений у Конституції України як самостійний і його не відносили до жодної з гілок влади, а наділяли «окремими» від інших органів контрольно-наглядовими повноваженнями. Після конституційної реформи 2016 року органи прокуратури були закріплені в Основному Законі як орган судової гілки влади, але багато дослідників цього питання досі вважають, що формальне закріплення прокуратури як судового органу не зробило його таким, оскільки контрольні повноваження, хоч і в зменшеному обсязі тільки у формі процесуального керівництва, у нього залишились, а тому прокуратура на сьогодні залишається правоохоронним, а не судовим органом. Сам термін «прокуратура» (від лат. *Procurator* – піклуюсь, керую) означає державний орган, який здійснює нагляд за точним виконанням законів, дотриманням законності і притягненням до відповідальності правопорушника.

У 2019 році реформа органів прокуратури отримала докорінно новий вектор свого розвитку, зокрема, восени було внесено зміни до Закону України «Про прокуратуру» (далі – Закон), які об'єктивно важко назвати вдалим. Відповідно до ч. 5 ст. 51 Закону на звільнення прокурорів з посади з підстави, передбаченої п. 9 ч. 1 цієї статті (ліквідація чи реорганізація органу прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду, або в разі скорочення кількості прокурорів органу прокуратури), не поширюються положення законодавства щодо пропозиції іншої роботи та переведення на іншу роботу при звільненні у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці, щодо строків попередження про звільнення, щодо переважного права на залишення на роботі, щодо переважного права на укладення

трудового договору у разі поворотного прийняття на роботу, щодо збереження місця роботи на період щорічної відпустки та на період відрядження [1]. Якщо відкинути політичні гасла про те, що всі прокурори піддалися спокусі корупційних ризиків, і проаналізувати ситуацію, то стає очевидним, що така норма є дискримінаційною і суперечить вимогам ч. 2 ст. 22 Конституції України про те, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод [2], оскільки відповідно до ч. 1 ст. 492 Кодексу законів про працю України (*дали* – КЗпП) при здійсненні реорганізації підприємства чи установи (чим саме і є сучасна реформа прокуратури) незалежно від форм організації чи виду діяльності працівник повинен бути повідомлений про своє звільнення персонально не пізніше ніж за два місяці. Якщо працівник прокуратури перебуває на лікарняному, у відрядженні чи відпустці, він не може бути звільнений, оскільки в ці періоди за такими особами повинно бути збережене місце роботи згідно з вимогами ст. 74 та ч. 3 ст. 121 КЗпП [3].

Крім того, варто пам'ятати, що реалізація таких масових скорочень призведе до зупинки процесів досудових розслідувань та корупційних зловживань з боку осіб, на яких буде покладений обов'язок формування нового складу прокуратури. При скороченні штату працівників у зв'язку зі змінами в організації роботи переважне право на залишення на посаді надається працівникам з більш високою кваліфікацією і продуктивністю праці, інші ж преференції щодо залишення на роботі надаються за умови рівної продуктивності праці і кваліфікації, але за стратегією сучасної реформи преференції надаються недосвідченим працівникам, оскільки вони нібито не «заплямовані» корупцією.

Редакція Закону від 01.05.2016 року була останньою, в якій вимагався для зайняття посади прокурора Генеральної прокуратури України стаж роботи на посаді прокурора не менше п'яти років, всі наступні редакції вимагають стаж роботи в галузі права не менше п'яти років. Сучасна реформа взагалі вимагає, щоб участь у доборі на зайняття вакантної посади прокурора (Офісу Генерального прокурора в тому числі) брали особи, які не займали посади прокурора на день набрання

чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» [4], тобто якщо раніше для того, щоб обійняти посаду у найвищій ланці органу прокуратури, особа повинна була мати досвід роботи у цій структурі, а отже, і розуміння сутності її роботи, то зараз важливим є лише наявність стажу роботи в галузі права, однак «галузь права» – це доволі об’ємне поняття, тому виникає ризик наповнення органів прокуратури усіх рівнів непрофесійними кадрами.

Це лише деякі аспекти реформи органів прокуратури, які мають негативні сторони, їх можна назвати і більше. Але головне полягає у тому, що саме існування таких недоліків у реформуванні державного механізму демонструє, що не варто вдаватися до необдуманих і занадто суб’єктивних методів, оскільки йдеться не про абстрактну інституцію, а про реальних посадових осіб, які виконують функції, необхідні для забезпечення нормального функціонування держави та добробуту її громадян.

Список використаної літератури

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
2. Конституція України: станом на 30.09.2016 р. Харків: Право, 2016. 76 с.
3. Кодекс законів про працю України: станом на 20.02.2020 р. Харків: Право, 2020. 118 с.
4. Порядок проведення добору на зайняття вакантної посади прокурора: наказ Генерального прокурора від 10.01.2020 р. № 11. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/nakaz_dob_of?_m=publications&_t=rec&id=264414

Науковий керівник: Іванцова А. В., канд. юрид. наук, доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Д. Ю. Головата,
14 група, 4 курс, Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Функціональне навантаження прокурорів є доволі широким. Організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, представництво інтересів держави у суді та підтримання публічного обвинувачення у суді – це функції, що здійснює прокуратура відповідно до Конституції України. Нормальна діяльність юридичної спільноти неможлива без дотримання професійної етики і корпоративної дисципліни, тому успішне виконання покладених завдань можливе лише при неухильному дотриманні правил, які закріплюють стандарти етичної поведінки прокурорів.

Прокурорська етика являє собою зведені правила етичної поведінки, якими прокурор керується при здійсненні професійної діяльності та у відносинах із іншими суб'єктами. Створено та затверджено багато міжнародних і національних етичних стандартів. Це питання розглядалось такими науковцями, як: П. М. Каркач, В. Г. Клочков, В. В. Кошинець, А. В. Лапкін, К. Є. Лисенкова, О. М. Литвак, І. Є. Марочкін, Ю. В. Морозов, С. О. Подкопасв, Є. М. Попович, О. М. Толочко, Н. В. Топчий, О. О. Шандула. У їхніх наукових доробках надано визначення терміна «прокурорська етика», проаналізовано правову основу та міжнародні акти, які регулюють це питання, внесено пропозиції щодо удосконалення етичних стандартів. Спробуємо проаналізувати відображення міжнародних етичних норм у національному законодавстві.

Головними актами у питанні регулювання відносин у сфері професійної етики та поведінки прокурорів нашої держави є Конституція України, закони України «Про прокуратуру», «Про запобігання корупції», «Про захист

суспільної моралі», «Про засади запобігання і протидії дискримінації в Україні» та інші акти, які закріплюють норми, що стосуються діяльності органів прокуратури, накази Генерального прокурора та Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів (2017 р.) [1, с. 107].

Міжнародно-правовою базою з указанного питання є Конвенція про захист прав і основних свобод людини, рішення ЄСПЛ, Керівні принципи ООН щодо ролі обвинувачів, прийняті на Восьмому конгресі ООН у 1990 р., Рекомендація R (2000) 19 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи про роль державного обвинувачення в системі кримінального правосуддя (2000 р.), Стандарти професійної відповідальності та виклади основних обов'язків і прав прокурорів, ухвалені Міжнародною асоціацією прокурорів у 1999 р., Європейські інструкції з питань етики та поведінки прокурорів, ухвалені Конференцією генеральних прокурорів країн – членів Ради Європи у 2005 р., Європейські настанови з питань етики та поведінки прокурорів (Страсбург, 2005 р.) тощо [2, с. 153].

Українське законодавство закріплює відомі міжнародні стандарти. У Кодексі професійної етики та поведінки прокурорів [3] зазначено, що міжнародно-правові документи є нормативною базою у цій сфері (ст. 3). Порівняємо Керівні принципи ООН щодо ролі обвинувачів [4], прийняті на Восьмому конгресі ООН у 1990 р., та положення Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів. Наприклад, припис «Обвинувачі, будучи найважливішими представниками системи здійснення кримінального правосуддя, завжди зберігають честь і гідність своєї професії» (п. 3). знаходить своє відображення у принципі професійної честі і гідності, формування довіри до прокуратури (ст. 4). Норми «Обвинувачі і їх сім'ї забезпечуються фізичним захистом з боку влади в тих випадках, коли існує загроза їхній безпеці в результаті виконання ними функцій щодо здійснення обвинувачення» та «Розумні умови служби обвинувачів, їх належну винагороду і, де це можливо, термін повноважень, пенсійне забезпечення та вік виходу на пенсію встановлюються законом або опублікованими нормами або положеннями» (п. 5 та п. 6) тлумачаться зазначеною вище

статтею як принципи незалежності та самостійності.

Керівні принципи визначають вимоги до поведінки прокурорів під час виконання своїх обов'язків, які знайшли відображення у Законі України «Про прокуратуру» (ч. 4 ст. 19). Наприклад, норма «дотримуються професійної таємниці, якщо тільки виконання їхніх обов'язків чи інтереси правосуддя не вимагають іншого» (п. 13 «с») схожа з «не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом» (п. 2 ч. 4 ст. 19), проте перша, на відміну від зазначеної у Законі, передбачає можливість її порушення, якщо обставини вимагають іншого.

Європейські інструкції з питань етики та поведінки прокурорів (2005 р.) [6] за своєю структурою схожі на вітчизняний Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів. Вони теж поділені на розділи, які детально описують основні обов'язки (брати до уваги те, що вони діють від імені та в інтересах суспільства; справедливо, неупереджено та оперативно виконувати свої функції) (розд. 1), загальну професійну поведінку (прокурори повинні завжди відповідати найвищим професійним вимогам) (розд. 2), професійну поведінку в рамках кримінального судочинства (розслідувати справу наполегливо, але справедливо і в межах доказів; приймати рішення на основі неупередженого та професійного аналізу наявних доказів) (розд. 3), особисту поведінку (прокурори повинні поводитись таким чином, щоб збільшувалась всенародна довіра до їхньої професії) (розд. 4) та інше.

Отже, існує велика кількість міжнародних та національних актів, що закріплюють міжнародні етичні стандарти діяльності прокурора. Немає потреби у створенні нових правил, проте необхідно дотримуватись та якісно виконувати вже існуючі, адже саме професійна поведінка та дотримання етичних стандартів під час виконання службових обов'язків і у звичайному житті створюють репутацію не лише окремого прокурора, а й усієї системи прокуратури загалом.

Список використаної літератури

1. Овсяннікова О. О., Русанова І. О., Юрєвич І. В. Основи прокурорської діяльності: навч. посіб. з підготовки до держ. підсумк. атестації. Харків. 2019. 196 с.

2. Шандула О. О. Міжнародні стандарти як основа професійної етики прокурорів України. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. № 4. С. 152–156.

3. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів: затв. Всеукр. конф. прокуратури. 27.04.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17> (дата звернення: 02.04.2020).

4. Керівні принципи, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судове переслідування: прийняті VIII Конгресом ООН з попередження злочинності та поводження з правопорушниками, Гавана, Куба, 27 серп. – 7 вересн. 1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_859 (дата звернення: 02.04.2020).

5. Європейські інструкції з питань етики та поведінки прокурорів: прийняті на конференції Генеральних прокурорів Європи, Страсбург. 14 лют. 2005 р. URL: <https://studfile.net/preview/7477933/page:13/> (дата звернення: 02.04.2020).

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

К. Р. Діброва,

ІІ група, 4 курс, Інститут прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

На сьогодні в українському суспільстві однією з ключових характеристик демократичного розвитку держави є набуття жінками реального права на участь у політичній, економічній сферах, культурному житті країни тощо.

Забезпечення цього права здійснюється за допомогою державної гендерної політики, спрямованої на досягнення збалансованої участі жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства [1], у результаті чого руйнуються стереотипні уявлення про роль чоловіка і жінки. Не є виключенням у цьому аспекті і органи прокуратури України.

У працях багатьох вчених-юристів досліджувались історико-теоретичні аспекти проходження служби в органах прокуратури, аргументувались положення, за якими окремі аспекти проходження служби в органах прокуратури складають комплексну проблему, що повинна бути вирішена як на теоретичному, так і на практичному рівнях. А от питання гендерної рівності в аспекті проходження служби в органах прокуратури України в юридичній літературі досліджувалось лише деякими науковцями, серед яких: Т. О. Коломoeць, О. В. Кузнiченко, І. Є. Лескіна, О. В. Сердюченко та інші.

Аналіз вимог та обмежень для кандидатів на посади в органах прокуратури України, встановлених законами України, а також інших джерел, спрямованих на врегулювання питань проходження служби в органах прокуратури України, не дає підстав говорити про дискримінацію за гендерною ознакою, однак вбачається і недостатній рівень у реалізації державної гендерної політики у цьому напрямі [1].

Нормативну основу механізму забезпечення гендерної рівності при працевлаштуванні в органи прокуратури України передбачено передусім Конституцією України, в нормах якої закріплено рівність прав жінки і чоловіка, яка забезпечується у праці (ст. 24) [2]. Крім того, зазначена норма Конституції конкретизована та закріплена в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», у якому ст. 17 передбачено забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у праці та одержанні винагороди за неї [3].

Важливо те, що у ст. 27 Закону України «Про прокуратуру» закріплені конкретні вимоги до кандидатів на посаду прокурора: наявність українського громадянства, вищої юридичної освіти, стажу роботи в галузі права та володіння державною мовою [4], тому можна констатувати, що вони є

законними та не містять жодних обмежень, які б прямо порушували принцип гендерної рівності. Окремо можна зауважити щодо необхідності закріплення положення про вільний доступ до зайняття посади в органах прокуратури незалежно від статі саме у профільному Законі, адже при аналізі його норм доходимо висновку, що в жодному положенні не передбачено рівного доступу до відповідної посади для осіб різної статі [5].

Слушною є думка О. В. Сердюченко про те, що правові акти, які регламентують діяльність низки державних органів в цілому та органів прокуратури зокрема, не містять норм, які б закріплювали обов'язок таких органів забезпечувати паритетне становище жінок та чоловіків як під час проходження служби в таких органах, так і при працевлаштуванні [5].

Отже, підсумовуючи, слід зазначити, що незважаючи на те, що в Україні не існує законодавчих обмежень, які перешкоджають жінкам працювати в прокуратурі, але диспропорція за статевою ознакою в органах прокуратури України є очевидною, особливо на керівних посадах.

Як приклад маємо те, що за всі роки незалежності України жодна жінка не була призначена на посаду Генерального прокурора, і лише у 2020 році це сталося вперше. Так, 17 березня поточного року очільницею Офісу Генерального прокурора була призначена Ірина Валентинівна Венедіктова. Висновуючи, можемо відмітити не тільки формальні зміни законодавства в аспекті гендерної політики, а й практичну реалізацію принципу недискримінації за ознакою статі при забезпеченні права на працю в органах прокуратури України.

Список використаної літератури

1. Кузніченко О. В. Гендерні питання та атрибутика прокурорів: до дискусії в рамках реформування прокуратури. *Юридичний бюлетень*: електрон. версія газ. 4.2017. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1095/1/Кузніченко2017.4.Юридичний.Бюлетен.pdf>
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL:

<http://zakon2.rada.gov.ua>

3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15/ed20180107>

4. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

5. Сердюченко О. В., Коваленко Ж. А. Механізм забезпечення гендерної рівності при працевлаштуванні в органи прокуратури України. *Порівняльно-аналітичне право*: електрон. версія журналу. 2015. № 2. URL: http://www.pap.in.ua/2_2015/90.pdf

Науковий керівник: Ребриш А .С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

А. В. Жук,
*14 група, 4 курс, Інститут
прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОКУРОРОМ ПРАВ ПОТЕРПІЛОГО: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Головним завданням та обов'язком держави у випадку вчинення злочину щодо особи є захист її законних прав та інтересів. Однак саме по собі декларування прав не може забезпечити їх реалізацію, тому законодавцем запроваджено правові механізми, які гарантують безперешкодну реалізацію

прав та законних інтересів особи. Саме такою гарантією в контексті ст. 3 Конституції України є обов'язок держави здійснити захист особи від злочинного посягання. Одним із суб'єктів реалізації згаданої гарантії виступає прокурор. Так, органи прокуратури та безпосередньо прокурор захищають громадян від протиправних, передусім, злочинних посягань, здійснюючи правозахисну діяльність у межах правоохоронної діяльності, використовуючи при цьому відповідні повноваження.

Згідно зі ст. 3 КПК України прокурор – це особа, яка обіймає посаду, передбачену статтею 15 Закону України «Про прокуратуру», та діє у межах своїх повноважень [2]. Як зазначає Є. В. Попович, для забезпечення своєчасного попередження, виявлення і поновлення порушених прав і законних інтересів потерпілого, вжиття заходів до відшкодування завданої йому кримінальним правопорушенням шкоди, усунення причин і умов, що сприяли виникненню цього правопорушення, прокурор наділений широким комплексом повноважень правозабезпечувального (правозахисного) характеру [3, с.14].

Характеризуючи міжнародні стандарти, зазначимо такі основоположні міжнародно-правові акти, як: Загальна декларація прав людини 1948 року, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року та Конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 року, які мають загальний характер та встановлюють деякі загальні гарантії права особи у сфері кримінального судочинства.

Про наявність у прокурора самостійної правозахисної функції йдеться в Рекомендації REC (2000) 19 Комітету міністрів Ради Європи «Про роль служби публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції» від 6 жовтня 2000 року, зокрема відзначається, що, крім підтримання державного обвинувачення, на прокурора покладаються обов'язки щодо «здійснення захисту прав і основних свобод людини» [4]. Вважаємо, що цьому положенню міжнародного права повинно відповідати і національне законодавство.

У Конвенції про відшкодування шкоди жертвам насильницьких злочинів від 24.11.1983 р. чи не вперше звернено

особливу увагу на правовий захист жертв злочинів. У п. 4 Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою, що прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 29.11.1985 р., зазначено, що до жертв слід ставитися із співчуттям та поважати їх гідність. Вони мають право на доступ до механізмів правосуддя і якнайшвидшу компенсацію за завдану шкоду відповідно до національного законодавства [5].

А. В. Лапкін вважає, що можна виділити такі основні права потерпілого, які покликана забезпечувати прокуратура:

- на судовий захист (ч. 3 ст. 2 Пакту; п. 1 ст. 6, ст. 13 Конвенції);

- на доступ до правосуддя (п. 4 Декларації);

- на компенсацію заподіяної злочином шкоди та поновлення порушених злочином прав (пп. 4, 8–13 Декларації; Європейська конвенція «Про відшкодування шкоди жертвам насильницьких злочинів», пп. 10–14 Рекомендації R (85) 11);

- на забезпечення прав компетентними державними органами (пп. 5, 6 Декларації; пп. 1–4, 10 Рекомендації R (85) 11);

- на справедливе поводження (пп. 4, 16–17 Декларації; пп. 1, 8, 15 Рекомендації R (85) 11);

- на правову, соціальну, психологічну допомогу (пп. 14–17 Декларації; п. 2 Рекомендації R (85) 11);

- на інформацію (п. 5, підп. «а») п. 6 Декларації; пп. 2, 6, 9 Рекомендації R (85) 11);

- на забезпечення безпеки (підп. «d») п. 6 Декларації; п. 16 Рекомендації R (85) 11);

- на вплив на виникнення, хід та результати провадження у справі та участь у кримінальному переслідуванні (підп. «b») п. 6 Декларації; пп. 5–7 Рекомендації R (85) 11; п. 6 ч. «а», п. «і» ч. «b» Розд. I Рекомендації R (87) 18);

- на примирення з обвинуваченим (п. 7 Декларації; Резолюція ЕКОСОП ООН 2000/14 «Основні принципи застосування програм відновлювального правосуддя в кримінальних справах» від 27 липня 2000 року).

Специфіка міжнародно-правових стандартів забезпечення прав потерпілого полягає в тому, що переважна більшість із них

містяться в документах, які не мають обов'язкової юридичної сили (такими визнаються лише ті, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України) [6, с. 61].

Перейдемо до аналізу національного законодавства. Насамперед звертаємося до Конституції України як Основного Закону держави, зокрема, певні норми щодо захисту прав та законних інтересів потерпілого проілюстровано у таких статтях Конституції – 3, 13, 21, 27, 41, 55.

Статтею 131¹ Основного Закону передбачені функції прокуратури, серед яких: організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку [1]. Виконання вказаного безпосередньо сприятиме реалізації ефективного досудового розслідування, що є однією з найважливіших гарантій прав потерпілого у кримінальному провадженні, адже саме завдяки проведенню ефективного досудового розслідування можуть бути встановлені особи, які вчинили кримінальне правопорушення, що є запорукою відшкодування потерпілому завданих збитків.

Регламентация діяльності прокурора із забезпечення прав і законних інтересів потерпілого міститься також у КПК України та Законі України «Про прокуратуру». Так, відповідно до ст. 2 КПК України завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Виконання цього положення стосується і системи органів прокуратури. А згідно зі ст. 220 КПК прокурора наділено важливим для реалізації правозахисної функції повноваженням розглядати клопотання потерпілого про проведення будь-якої процесуальної дії [2].

Закон України «Про прокуратуру» регламентує організаційно-інституціональний аспект діяльності прокурора із забезпечення прав потерпілого, визначаючи ряд важливих питань.

Отже, діяльність прокурора у кримінальному провадженні відіграє провідну роль у забезпеченні прав потерпілого,

а також у механізмі реалізації міжнародних норм про захист прав потерпілого. Проте не всі норми національного законодавства приведені у відповідність до міжнародних, не врегульовано механізм соціальних та організаційних аспектів забезпечення прав і законних інтересів потерпілого. Так, залишаються без вирішення питання надання потерпілому безоплатної соціальної та правової допомоги, а норма законодавства стосовно порядку відшкодування заподіяної потерпілому шкоди за рахунок держави не містить механізму реалізації. Вважаємо, що варто закріпити засади участі прокуратури в забезпеченні прав потерпілого на законодавчому рівні, адже відсутність регламентації згаданих вище проблем негативно відображається на інтересах потерпілої особи.

Список використаної літератури

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Кримінально-процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Попович В. Є. Правозахисна діяльність прокуратури України – крок до Європейської інтеграції. *Вісник Національної академії прокуратури*. № 3. С. 14.

4. Рекомендація Rec (2000) 19 «Про роль служби публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції», прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 6 жовтня 2000 року. URL: [http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/reftexts/Rec\(2000\)19Ukraine.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/reftexts/Rec(2000)19Ukraine.pdf)

5. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 29 листопада 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_114

6. Лапкін А. В. Роль прокурора в забезпеченні прав і законних інтересів потерпілого у кримінальному судочинстві України: монографія. Харків: Право, 2012. 61 с.

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук.,

*асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.*

В. О. Заточна,

*17 група, 4 курс, Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції*

*Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

МІСЦЕ ПРОКУРАТУРИ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

В умовах сучасних демократичних перетворень проблема визначення місця прокуратури в системі розподілу державної влади була і залишається однією з постійних дискусійних тем, щодо якої висуваються різноманітні концепції та ведуться тривалі наукові суперечки. Це стало наслідком того, що ані Конституція України, ані Закон України «Про прокуратуру» не містять законодавчої відповіді на питання, до якої гілки влади належить прокуратура. Водночас проблема визначення місця прокуратури у системі гілок державної влади має практичне значення, оскільки з нього випливає розуміння ролі цієї інституції в системі стримувань і противаг між гілками влади.

Відповідно до ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [1]. Зміст численних дискусій полягає у тому, що деякі науковці вважають, що прокуратура повинна примикати до законодавчої влади, деякі відводять їй місце в системі виконавчої влади, що реалізує закони, інші бачать прокуратуру в системі судової влади тощо. Дехто з дослідників схиляється до думки, що прокуратура не належить до жодної з гілок влади і становить окрему систему органів державної влади.

Так, С. Гречанюк та О. Мартинюк у своїй статті вказують на існування позиції щодо віднесення прокуратури до законодавчої гілки влади, в основі якої теза про те, що прокуратура діє на основі повноважень, отриманих від законодавчої влади, і підконтрольна їй [2]. Ще одним із

аргументів є той факт, що вирішальне значення під час призначення на посаду Генерального прокурора України має парламент – Верховна Рада України.

Не погоджуючись з думкою тих науковців, які є прихильниками віднесення органів прокуратури до законодавчої гілки влади, варто сказати, що у ст. 75 Конституції України визначено, що «єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України» [1], тобто фактично Основним Законом України встановлено обмеження на віднесення будь-яких інших органів до цієї гілки влади. Призначення на посаду Генерального прокурора, яке відповідно до Конституції України здійснюється за згодою Верховної Ради України, не дає підстав стверджувати про приналежність прокуратури до законодавчої гілки влади.

Існування позиції, що прокуратура повинна входити до системи виконавчої влади, пов'язано з прагненням посилити роль та місце Міністерства юстиції у системі органів державної влади. Використовуючи досвід інших країн світу, таких як Румунія, Польща, Словенія, США, Японія, прихильники такої позиції пропонують поєднати в одній посаді Генерального прокурора та Міністра юстиції або створити ієрархічну систему, яка передбачала б підпорядкування Генерального прокурора Міністру юстиції. У цьому аспекті варто сказати, що приналежність прокуратури до виконавчої гілки влади може вплинути на саму правову природу інституту прокуратури, її перетворення з правоохоронного в адміністративно-контрольний орган [2].

На наш погляд, включення положень щодо прокуратури до розділу Конституції України під назвою «Правосуддя» не свідчить, що прокуратура України перетвориться на орган судової влади. До того ж в Указі Президента України «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки» від 20 травня 2015 р. № 276/2015 прокуратура розглядається як суміжний правовий інститут щодо судової влади [3].

Спільність прокуратури і судової системи полягає у питаннях забезпечення законності, захисту прав людини і громадянина та державних інтересів, підвищення рівня індивідуальної і суспільної правосвідомості, кожна з них має брати участь у реалізації державної політики щодо протидії

злочинності, профілактики правопорушень. Форми й особливості участі прокуратури і судів у вирішенні цих завдань, безперечно, обумовлюються специфікою їх правового статусу, характером функцій і повноважень. Проте зрозуміло, що судова влада не може успішно вирішувати покладені на неї завдання не лише без взаємодії із законодавчою і виконавчою гілками влади, а й без взаємодії із прокуратурою.

Крім цього, О. Михайленко та В. Ковальський вважали, що особливості прокуратури як унікальної державної інституції не дають підстав для її віднесення до якоїсь із гілок влади. На їхню думку, особливий характер діяльності прокуратури виявляється у здійсненні як правоохоронного, так і регулюючого впливу [4].

Отже, природа діяльності органів прокуратури зумовлює їх функціонування як окремої системи органів державної влади, які організаційно не належать до жодної з гілок влади, передбачених Конституцією України. Прокуратура, займаючи гідне місце в системі державної влади України, виконує роль важливого елемента збалансування цієї системи.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 24.03.2020).

2. Гречанок С., Мартинюк О. Деякі питання сучасного визначення місця прокуратури в системі органів публічного управління. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1. С. 55–62.

3. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015> (дата звернення: 24.03.2020).

4. Косюта М. Роль і місце прокуратури в системі розподілу влади. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 4. С. 103, 104.

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності

М. С. Конопльова,
12 група, 4 курс, Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ІНСТИТУТ ПРОКУРОРСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Одним з інноваційних положень Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року є запровадження прокурорського самоврядування для створення можливості самостійного колективного вирішення прокурорами окремих питань внутрішньої діяльності прокуратури [1].

Варто звернути увагу на те, що поняття «самоврядування» раніше досліджувалось науковцями в адвокатській, нотаріальній та судовій діяльності, однак прокурорське самоврядування є відносно новою категорією, а тому потребує більш детального наукового вивчення.

Професійне самоврядування, з одного боку, можна розглядати як важливу ознаку демократизації професії, а з другого, як засіб посилення у ній рівня управління. На нашу думку, у цьому контексті надзвичайно важливим є рівень правового забезпечення діяльності органів самоврядування.

Відповідно до ст. 65 Закону України «Про прокуратуру» прокурорське самоврядування – це самостійне колективне вирішення прокурорами питань внутрішньої діяльності прокуратури з метою:

- 1) забезпечення організаційної єдності функціонування органів прокуратури, підвищення якості роботи прокурорів;
- 2) зміцнення незалежності прокурорів, захисту від втручання в їх діяльність;
- 3) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення прокурорів, а

також контролю за додержанням установлених нормативів такого забезпечення;

4) обрання чи призначення прокурорів до складу інших органів у випадках та в порядку, встановлених законом.

Деякі науковці пропонують поділ завдань прокурорського самоврядування на спеціальні та загальні. Серед загальних Л. С. Драгомирецька виділяє:

- забезпечення відповідного професійного рівня прокурорів, його обов'язкове підвищення;

- допомога у створенні умов для результативного виконання прокурорами своїх обов'язків;

- гарантування дотримання професійних прав прокурорів;

- адаптація інституту прокурорського самоврядування до норм ЄС;

- забезпечення взаємодії між органами, які здійснюють прокурорське самоврядування, і прийняття такими органами узгоджених рішень [2].

Серед спеціальних завдань науковці виділяють: планування, прогнозування та кадрове забезпечення [3].

Для ефективного функціонування інституту прокурорського самоврядування в Україні надзвичайно важливим є вивчення та використання позитивного досвіду діяльності цього інституту в країнах Європи.

У законодавстві деяких європейських країн передбачено функціонування органів прокурорського самоврядування з конкретним визначенням покладених на них завдань. Водночас у законодавстві окремих держав такий інститут відсутній, але це компенсується діяльністю інших органів, метою яких є забезпечення незалежності працівників прокуратури.

Так, наприклад, за Статутом Служби публічного представництва Республіки Португалія [4] прокурорське самоврядування здійснюється Вищою радою прокурорів. Метою діяльності цього органу відповідно до Статуту є гарантування незалежності прокурорів. Вища рада прокурорів вирішує питання притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності, розглядає визначені законом категорії скарг,

до її компетенції також належить вирішення такого спеціального завдання прокурорського самоврядування, як кадрове забезпечення органів прокуратури.

У Республіці Молдова здійснення прокурорського самоврядування за Законом «Про прокуратуру» від 25 лютого 2016 року покладено на Загальні збори прокурорів, Вищу раду прокурорів (члени якої збираються за потреби, але не рідше одного разу на місяць) та на підлеглі їй колегії, діяльність яких спрямована на вирішення загальних завдань прокурорського самоврядування (колегія з оцінки діяльності прокурорів; колегія з дисципліни та етики), та колегії, що вирішують спеціальні завдання, які покладено на цей інститут (колегія з відбору та переміщення прокурорів) [5].

Прокурорське самоврядування в Республіці Польща реалізується такими колегіальними органами: зборами прокурорів, колегією апеляційних прокуратур, колегією окружних прокуратур та Національною радою прокуратури, яка є інституцією, «що стоїть на сторожі незалежності прокурорів» [6].

У законодавстві Італії не передбачено окремих органів прокурорського самоврядування, однак функціонує Вища рада магістратури, яка є органом, який здійснює головний вплив у забезпеченні незалежності прокуратури та вирішує питання притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності, а також такі спеціальні завдання прокурорського самоврядування, як призначення на посади, переведення й підвищення по службі працівників прокуратури [7].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що інститут прокурорського самоврядування є вагомою складовою у реформуванні органів прокуратури та відіграє важливу роль у забезпеченні реалізації принципу незалежності прокуратури.

Українське законодавство є достатньо прогресивним у питаннях організації та діяльності органів прокурорського самоврядування, оскільки не лише надає визначення поняття цього інституту, а й наводить перелік його органів, їх завдання та межі.

На нашу думку, для підвищення ефективності функціонування цього інституту в Україні слід звернути увагу на позитивний досвід Республіки Молдова та створити колегії, які будуть підпорядковуватись Раді прокурорів України та розв'язувати окремий комплекс питань, спрямованих на

вирішення загальних та спеціальних завдань прокурорського самоврядування (наприклад, колегію кадрового забезпечення, колегію соціального захисту прокурорів тощо). Також пропонуємо частіше скликати чергову всеукраїнську конференцію прокурорів та, спираючись на досвід Молдови, закріпити в Законі України «Про прокуратуру» положення про те, що вона має скликатись один раз на місяць. Слід обходити стороною практику країн (наприклад Республіки Португалія), в яких органи прокурорського самоврядування наділені компетенцією щодо вирішення питань притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності, оскільки такі питання безпосередньо не стосуються завдань, які покладено на інститут самоврядування, а тому повинні вирішуватись спеціально створеним для цього органом.

Список використаної літератури

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 263-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
2. Драгомирецька Л. С. Поняття та основи прокурорського самоврядування в Україні. *Право.ua*. 2015. № 1. С. 132–138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravo_2015_1_21
3. Прокурорське самоврядування: монографія / І. М. Козьяков, А. М. Мудров, О. О. Долгий та ін. Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2014. 68 с.
4. Статут органів публічного обвинувачення: міжнародні стандарти, зарубіжне законодавство і пропозиції щодо реформування в Україні / за заг. ред. О. А. Банчука. Київ: Атіка, 2012. 624 с.
5. Про прокуратуру: Закон Республіки Молдова від 25.02.2016 р. № 3. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=84224
6. Проневич О. С. Національна рада прокуратури Польщі як орган професійного самоврядування: соціально-правова природа та напрями діяльності. *Форум права*. 2014. № 3. С. 300–306. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
7. Конституція Італії від 22.12.1947 р. URL: <http://italia.ru.com/page/konstitutsiya-italyanskoi-respubliki>

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності

І. В. Корнійчук,

*13 група, 4 курс, Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції Національного
юридичного університету імені Ярослава
Мудрого*

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЯВИЩА

Інформація завжди відігравала важливу роль у підтримці державними органами правопорядку та стану захищеності суспільства, саме тому є доцільним розглянути такий державний інститут, як прокуратура, через призму його сучасного інформаційного забезпечення, розкрити його особливості, а також проблематику цього явища.

Передусім необхідно дати визначення понять «інформація» і «інформаційне забезпечення». Для розкриття першої дефініції варто звернутись до Закону України «Про інформацію», де в ст. 1 зазначено, що «інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [1].

Друге поняття в законодавстві не розкривається, тому варто проаналізувати думки науковців. Так, С. Подоляка вважає, що інформаційне забезпечення – це сукупність даних, інформації в усіх її формах на будь-яких матеріальних носіях та водночас система принципів, методів роботи з цими даними, інформацією щодо їх збору, обробки, збереження, ефективного використання за цільовим призначенням [2, с. 27]. С. Мазурик звертає увагу на те, що інформаційне забезпечення діяльності органів прокуратури є комплексним явищем, яке, по-перше, спрямоване на організацію збору, передачі, зберігання, опрацювання та використання інформації, а по-друге, формує передумови для правильного сприйняття суспільством прокурорської діяльності шляхом надання громадськості інформації про процеси, що відбуваються в системі

прокуратури [3, с. 31, 32].

Отже, можна дійти висновку, що інформаційне забезпечення прокуратури є двох рівнів: внутрішній та зовнішній. Внутрішній рівень зосереджується на процесах збирання, отримання, вивчення, аналізу і оцінки інформації. Він функціонує завдяки інформаційній взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування, громадянами. Щодо зовнішнього рівня, то тут місце джерела інформації займає вже прокуратура, що як наслідок приводить до інформування суспільства про стан ефективності прокуратури, тобто другий рівень тісно пов'язаний з такою засадою діяльності прокуратури, як прозорість.

Для повноцінного розуміння сутності інформаційного забезпечення прокуратури варто з'ясувати основні засади згаданого явища. Так, О. Мельник визначає декілька груп принципів, на яких ґрунтується інформаційне забезпечення органів прокуратури [4, с. 135]. Першу групу складають засади діяльності прокуратури, закріплені у ст. 3 Закону України «Про прокуратуру», які мають загальне значення, основною для цієї роботи з яких є прозорість, адже вона характеризує безпосереднє інформування громадськості про результати діяльності вказаного органу [5]. Другу групу принципів формують основні принципи інформаційних відносин, визначені у ст. 2 Закону України «Про інформацію», до яких належать: відкритість, доступність інформації, достовірність і повнота інформації, правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації. До третьої групи входять спеціальні принципи, які визначені в юридичній літературі: принцип оперативності інформації, принцип повноти інформації та принцип достовірності інформації [6, с. 29].

Перепонами, які заважають повною мірою реалізовувати прокурорам свої права та функції в згаданій сфері, є такі: недостатнє матеріально-технічне оснащення комп'ютерною технікою, неналежне кадрове забезпечення інформаційної сфери компетентними фахівцями, недосконалість організаційно-правових основ. Проблема інформатизації на сьогодні є досить актуальною, адже інформаційне забезпечення діяльності прокуратури має на меті гарантування як високоефективної роботи самого органу, так і зворотного зв'язку між ним й суспільством, і в разі

відсутності належної уваги до цієї проблеми Україна може втратити можливість стати повноправним членом світового інформаційного суспільства [7, с. 172].

Таким чином, інформаційне забезпечення органів прокуратури має неабиякий вплив на всю правоохоронну систему держави, адже відсутність належного матеріально-технічного забезпечення, кваліфікованих технічних кадрів та наявність інших суттєвих проблем має своїм наслідком втрату довіри суспільства до вказаного органу у зв'язку з його низькою продуктивністю та результативністю.

Список використаної літератури

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 01.04.2020).

2. Подоляка С. А. Напрями інформаційного забезпечення органів прокуратури України. *Європейські перспективи*. 2015. № 2. С. 26–30.

3. Мазурик С. Поняття інформаційного забезпечення та класифікація інформації в прокурорській діяльності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. № 3. С. 30–34.

4. Мельник О. Поняття та принципи інформаційного забезпечення діяльності прокуратури. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Право. 2019. Вип. 57. Т. 2. С. 133–136.

5. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 01.04.2020).

6. Каркач П. М. Організація роботи районної, міської прокуратури: наук.-практ. посіб. Харків: Право, 2013. 336 с.

7. Кашка В. В. Поняття та принципи інформаційного забезпечення діяльності прокуратури. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Право. 2017. Вип. 42. С. 170–173.

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*В. Є. Коробка,
14 група, 4 курс, Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції Національного
юридичного університету імені Ярослава
Мудрого*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ФУНКЦІЙ ПРОКУРАТУРИ

Одним із найбільш актуальних питань у сфері прокурорської діяльності залишається зміна функцій прокуратури внаслідок проведеної в 2016 році реформи, що стосувалася судової гілки влади, а також прокуратури та адвокатури. Внаслідок цієї реформи з тексту Конституції України було вилучено Розділ VIII, який мав назву «Прокуратура» і був присвячений організації та порядку діяльності органів прокуратури. У чинній редакції Основного Закону взагалі не міститься відповідного розділу, натомість існує стаття 131¹, в якій закріплюються функції прокуратури, викладені в новій редакції. Проте до цього часу в Законі України «Про прокуратуру» функції прокуратури викладені в застарілій редакції, що свідчить про їх невідповідність тим функціям, що зазначені в Конституції України. У зв'язку з цим виникає питання: «Як мають бути вирішені вказані суперечності?».

Як відомо, Конституція України має вищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти повинні відповідати їй [1]. Крім того, безпосередньо в ч. 2 ст. 3 Закону України «Про прокуратуру» зазначається, що на прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України [2]. Також ст. 1 Закону України «Про прокуратуру» чітко визначає, що прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства і держави [2].

Так, ст. 131¹ Конституції України закріплює такі функції, що покладаються на прокуратуру:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [1]. Також прокуратурою тимчасово реалізуються ті функції, що зазначені у перехідних положеннях Конституції України, зокрема, Основний Закон визначає, що прокуратура продовжує виконувати функцію досудового розслідування до початку функціонування органів, яким законом будуть передані відповідні функції. Проте слід зазначити, що таким органом є Державне бюро розслідувань (далі – ДБР), яке на сьогодні вже активно функціонує, а останні справи, які були в провадженні Генеральної прокуратури, були передані до ДБР у січні 2020 року, тому прокуратура більше не є органом досудового розслідування. Також визначено, що прокуратура продовжує виконувати функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, – до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій, та функцію представництва інтересів громадян у тих справах, які були розпочаті до моменту внесення відповідних змін до Конституції України.

Натомість у ст. 2 Закону України зазначаються такі функції: 1) підтримання державного обвинувачення в суді; 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України; 3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів

примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [2].

Як бачимо, існує певна суперечність між формулюваннями функцій органів прокуратури у зазначених нормативно-правових актах.

Розглядаючи функцію «підтримання публічного обвинувачення», слід наголосити, що поняття «публічне обвинувачення» є близьким до поняття «державне обвинувачення», однак не тотожним йому. На думку А. В. Лапкіна, під публічним обвинуваченням слід розуміти процесуальну діяльність прокурора від імені держави й у інтересах суспільства, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення невідворотності кримінального покарання винної у вчиненні кримінального правопорушення особи [3 с. 143]. Виходячи із цього визначення вважаємо, що різниця між поняттями «державне» та «публічне обвинувачення» полягає передусім у тому, на захист яких інтересів спрямована процесуальна діяльність прокурора – суспільних або державних. Крім того, як зазначає А. В. Лапкін, важливе значення для розмежування вказаних понять має узгодження обвинувачення, яке підтримує прокурор, з обвинуваченням, що підтримується потерпілим [3 с. 143].

Ще одна функція, що закріплена в п. 2 ст. 131¹ Конституції України, на перший погляд взагалі не знайшла свого відображення у Законі України «Про прокуратуру». Для з'ясування її змісту необхідно розкрити поняття «організація досудового розслідування» та «процесуальне керівництво досудовим розслідуванням». Так, організація досудового розслідування являє собою діяльність прокурора з вжиття організаційно-розпорядчих та процесуально-правових заходів під час досудового розслідування з метою забезпечення виконання завдань кримінального провадження [3 с. 144]. М. В. Руденко під процесуальним керівництвом досудовим розслідуванням розуміє самостійний напрям прокурорської діяльності, спрямований на забезпечення швидкого, повного і неупередженого розслідування [4 с. 20]. Для здійснення зазначених видів діяльності прокурор наділяється повноваженнями,

що закріплені у ст. 36 КПК України, зокрема, він вправі скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих [5], тобто по суті, здійснюючи організацію та процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, прокурор також здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять досудове розслідування.

При аналізі змісту п. 3 ст. 131¹ Конституції України та п. 3 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» доходимо висновку про невідповідність закріплених функцій. Однак абзац 9 п. 16¹ Перехідних положень Основного Закону зазначає, що органи прокуратури здійснюють представництво громадян у судах у тих справах, провадження в яких було розпочато до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [1].

Крім цього, закріплена функція в п. 4 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру», а саме нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, не зазначена в ст. 131¹ Конституції України через те, що носить тимчасовий характер.

Отже, з'ясовуючи невідповідність між функціями прокуратури, що вказані в Конституції України та Законі України «Про прокуратуру», необхідно використовувати принцип юридичної сили нормативно-правових актів. Однак для пересічного громадянина, який не володіє тонкощами юридичної техніки, розібратися в цьому питанні досить складно. Виклад функцій у профільному законі, в редакції, аналогічній тій, що й в Конституції України, однозначно вирішив би цю проблему. Саме тому незрозуміло, що заважає законодавцю привести функції, що зазначені в Законі України «Про прокуратуру», до конституційного вигляду, зважаючи на те, що вже були внесені численні зміни в інші статті вказаного Закону. Більше того, в жовтні 2019 року були внесені зміни в п. 2 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру», в якому закріплюється функція представництва інтересів громадян у суді. Враховуючи наведені аргументи, доходимо висновку, що існує

необхідність привести редакцію ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» у відповідність до норм Конституції України.

Список використаної літератури

1. Конституція України: станом на 01.01.2020 р. Харків: Право, 2020. 82 с.

2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.

3. Лапкін А. В. Деякі проблеми визначення термінології щодо діяльності прокурора у кримінальному провадженні у зв'язку зі зміною конституційної регламентації функцій прокуратури. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків. 18 листоп. 2016 р.)*. Харків. 2016. С. 142–145.

4. Руденко М. В. Організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як нова (конституційна) функція прокуратури України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. «Серія Право». 2017. Вип. 24. С. 19–23.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

К. В. Ляшенко,

14 група, 4 курс, Інститут прокуратури

та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

**ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПОМІЧНИКА ПРОКУРОРА
В СИСТЕМУ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ**

Реформування органів прокуратури, як і всієї правоохоронної системи в Україні, безумовно, актуальний та необхідний крок. У Законі України «Про прокуратуру» передбачено нові підходи до визначення функцій і ролі органів прокуратури, принципів формування структури та кадрового забезпечення. Разом з тим під час реалізації змін у законодавстві з таких питань дуже важливо не припускатися помилок у питанні відбору та формуванні кадрового корпусу, тому у процесі впровадження будь-яких змін необхідно здійснювати ретельний аналіз: норми, які не довели своєї ефективності, мають бути змінені або скасовані; норми, що були результативними, підлягають залишенню без змін або можуть бути вдосконалені.

Сьогодні вбачаємо стратегію трансформації та докорінних змін більшості норм, особливо, що стосується кадрового забезпечення органів прокуратури. Так, з прийняттям нового Закону України «Про прокуратуру» у 2014 році була ліквідована посада помічника прокурора, що, на нашу думку, було фатальною помилкою та призвело до ряду негативних наслідків.

У ч. 1 ст. 27 профільного Закону передбачені вимоги до кандидата на посаду прокурора, а саме – громадянин України, який здобув вищу юридичну освіту, має стаж роботи в галузі права не менше 2 років та володіє державною мовою [1]. Стаж роботи в галузі права визначається на підставі записів у трудовій книжці чи інших документах, які містять відомості про періоди роботи [2]. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів у своєму рішенні закріпила, що стажем роботи в галузі права є робота на посадах:

- 1) прокурора, судді, слідчого, адвоката, нотаріуса;
- 2) помічника прокурора, адвоката, судді, нотаріуса, стажиста по посаді помічника прокурора або прокурора (слідчого);
- 3) юриста, юрисконсульта, головного юрисконсульта, начальника юридичного відділу, якщо такі посади за кваліфікаційними вимогами потребують наявності виключно повної вищої юридичної освіти за спеціальностями «081

Право» і «293 Міжнародне право»;

4) роботу на посадах в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах, організаціях всіх форм власності, якщо такі посади за кваліфікаційними вимогами потребують наявності виключно повної вищої юридичної освіти за спеціальностями «081 Право» і «293 Міжнародне право»;

5) наукових, педагогічних і науково-педагогічних працівників, що здійснюють навчання, виховання та професійну підготовку в професійно-технічних, вищих, або післядипломних навчальних закладах, якщо такі посади вимагають наявності виключно повної вищої юридичної освіти за спеціальностями «081 Право» і «293 Міжнародне право»;

6) працівників науково-дослідних установ, якщо такі посади вимагають наявності виключно повної вищої юридичної освіти за спеціальностями «081 Право» і «293 Міжнародне право»;

7) на інших посадах, які відповідно до закону вимагають наявності виключно повної вищої юридичної освіти за спеціальностями «081 Право» і «293 Міжнародне право» [3].

Отже, законодавець вважає, що наявність вищої юридичної освіти і «стажу роботи в галузі права» на посадах, сфера діяльності яких може не передбачати знань про особливості діяльності органів прокуратури, є обґрунтованим плацдармом для зайняття такої відповідальної посади, як прокурор. За такої системи кадри, які надходять у розпорядження прокуратури, потребують чимало часу для вивчення всіх особливостей роботи.

Запровадження посади помічника прокурора значно б прискорило такий процес. Важливим доводом також є те, що аналогічні посади помічників суддів, адвокатів, нотаріусів існують у системі правосуддя та інших суміжних правових інститутах, тому посада помічника прокурора зберігала б наступність між вищою юридичною освітою та майбутньою професією прокурора. До того ж через значні скорочення, передбачені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» [4], збільшиться обсяг роботи та

навантаження на прокурорів, через що посада помічника дала б у майбутньому змогу дещо зменшити таке навантаження, а отже, покращити якість роботи.

Слід звернути увагу на законодавче визначення безпосереднього статусу помічника прокурора. Потрібно з'ясувати, ким за своїм статусом є помічник. Необхідним є визначення вимог, порядку зайняття посади, обсягу його прав, обов'язків, гарантій соціального захисту, відповідальності [5].

Зрозуміло, що реалізація положень, які передбачають запровадження посад помічників прокурорів, потребує додаткових видатків з Державного бюджету України. Це питання також підлягає вирішенню. Поки що ст. 33 Закону України «Про прокуратуру» передбачає такий вид спеціальної підготовки, як отримання знань та навичок у Тренінговому центрі прокурорів, як частина процесу зайняття посади прокурора. Навчання в такому центрі досить тривале, протягом 1 року. У період проходження кандидатом на посаду прокурора спеціальної підготовки йому щомісячно виплачується стипендія не менше двох третин посадового окладу прокурора окружної прокуратури [1]. Виникають питання, чи доцільно та раціонально витратити такі кошти саме на таку форму підготовки та наскільки таке навчання є ефективнішим, ніж можливість безпосереднього накопичення досвіду в окружній прокуратурі на посаді помічника прокурора. Тому вважаємо, що шляхом скасування попередньої спеціальної підготовки у Тренінговому центрі можливо заощадити кошти, які стануть матеріальним забезпеченням для помічників прокурорів, що забезпечить прокуратуру якісними кадрами.

Отже, на нашу думку, існує необхідність провести зміни в частині «вимоги до кандидатів на посаду прокурора», а саме процедуру добору та професійної підготовки прокурорів, та запровадити інститут помічника прокурора. Варто запровадити процедуру, за якої для зайняття вакантної посади помічника прокурора слід скласти анонімний кваліфікаційний іспит, адже це є визначальним ідентифікатором та показником рівня кваліфікації. Хоча зміни й вимагають послідовного та поетапного впровадження, а результат від цього буде лише за деякий час,

однак вони є конче необхідними для якісного добору кадрів, що зрештою забезпечить органи прокурати фахівцями.

Список використаної літератури

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 03.04.2020).

2. Про організацію кадрової роботи в органах прокуратури: затв. наказом Генеральної прокуратури України від 18.12.2017 р. № 315. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-18> (дата звернення: 03.04.2020).

3. Про затвердження переліку посад, обіймання яких зараховується до стажу роботи в галузі права: рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів від 07.02.2018 р. № 30дк-18. URL: <https://www.kdkp.gov.ua/decision/2018/02/07/611> (дата звернення: 03.04.2020).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України від 17.10.2019 р. № 113-IX // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-20> (дата звернення: 04.04.2020).

5. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” (в частині удосконалення діяльності Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів)»: висновок Головного науково-експертного управління від 06.02.2018 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62644 (дата звернення: 04.04.2020).

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

***В. В. Макітренко,**
16 група, 4 курс, Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції Національного
юридичного університету імені Ярослава
Мудрого*

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ПРОКРАЩЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ

Швидкий процес розвитку інформаційних технологій зумовлює перехід до створення та передачі інформації в електронному форматі. Професійна взаємодія прокурора з іншими суб'єктами кримінального процесу також передбачає обмін великою кількістю інформації. Саме тому постає питання щодо необхідності впровадження системи електронного кримінального провадження.

Електронна кримінальна справа – це кульмінація в розвитку електронного документообігу [1]. Систему електронного судочинства впроваджено в США, Канаді, ФРН. У Бельгії ще в 2005 році створено проект електронного правосуддя Phenix, у рамках якого, крім системи електронного документообігу, «електронний файл» міг поповнюватись поліцією, адвокатом, сторонами, судом. Питання автентифікації вирішувалося використанням електронного паспорта [2, с. 6]. У Саудівській Аравії провадження у численних справах закінчується впродовж двох діб. У цій країні перейшли на електронне судочинство декілька років тому, скоротивши строки розслідування на 80%. Позитивний досвід має Грузія, де в 2011 році було здійснено перехід на електронний формат. У 2011–2012 роках у Казахстані розпочав роботу проект «Е-кримінальна справа». В Азербайджані з 2016 року виключно для розслідування податкових злочинів застосовується

програма «Електронна кримінальна справа» [3].

В Україні ще на початку 2018 року було видано наказ Генерального прокурора «Про утворення робочої групи з розробки заходів щодо запровадження електронного кримінального провадження» [4], а в кінці минулого року Генеральний прокурор України зазначав, що до грудня 2020 року має бути впроваджена система електронного кримінального судочинства, яка охопить усі органи кримінальної юстиції, а не лише прокуратуру чи антикорупційну інфраструктуру.

Запропонована модель Концепції запровадження електронного кримінального провадження в Україні значно розширює систему комунікативних засобів прокурора. Це пов'язано із переведенням сучасного паперового провадження в електронний формат у вигляді файлу, сформованого через відомчі спеціалізовані електронні системи (Єдиний реєстр досудових розслідувань, Єдиний реєстр адвокатів України, Єдиний державний реєстр судових рішень, Реєстр атестованих судових експертів тощо), та можливостями електронного оформлення, зберігання, захисту, обліку, пошуку, узагальнення та аналізу кримінальної процесуальної інформації, а також електронної комунікації суб'єктів досудового розслідування [5].

Важливою складовою розвитку зазначеної сфери має бути розвиток: формування електронних процесуальних документів на основі уніфікованих формулярів, електронної процесуальної взаємодії між слідчим та процесуальним керівником (прокурором), електронної процесуальної взаємодії органів досудового розслідування з іншими суб'єктами кримінального провадження за допомогою загальнодержавної системи віртуальних поштових скриньок, системи інтеперабельності системи електронного кримінального провадження, що має об'єднувати електронні бази даних поліції, ряд державних реєстрів та системи інших державних органів [6].

Слід зважити, що розвиток технологій значно випереджає законодавчий процес, тому передусім існує необхідність внесення змін до КПК, а також інших галузевих

законів, у тому числі до Закону України «Про прокуратуру».

Так, наприклад, А. В. Столітній пропонує на законодавчому рівні визнати ЄРДР процесуальним документом, у результаті чого електронним даним Реєстру надати первинного значення, а паперовим документам – вторинного, тобто настання юридичного факту залежатиме від внесення відомостей до електронної системи, а сам процес створення документів доповнити можливістю погодження процесуальних дій (підписання) в електронному режимі [7].

Крім того, трансформація сучасної кримінальної процесуальної діяльності в Україні з паперової в електронну не свідчить про повну заміну паперового кримінального провадження на електронне. Разом з тим подальше впровадження інформаційних технологій дозволить оптимізувати вирішення проблем, які негативно впливають на ефективність досудового розслідування. Для цього потрібно постійне удосконалення електронного кримінального провадження в Україні шляхом використання як закордонного досвіду, так і судової, слідчої, прокурорської та адвокатської практики.

Список використаної літератури

1. Ахтирська Н., Гуцалюк М. Законодавче забезпечення ефективності правосуддя в новому «цифровому світі». *Електронне кримінальне провадження*. 2019. URL: http://napu.com.ua/materialy/elektronne_kriminalne_provadjenia.pdf
2. Зуев С. В. Электронное уголовное дело: за и против. *Правопорядок: история, теория, практика*. 2018. № 4 (19).
3. Янушко А. В. Защищенный аппаратно-программный комплекс центра хранения электронных копий материалов уголовных дел. *Безопасность информационных технологий*. 2011. № 1. Т. 18. С. 21–29.
4. Про утворення робочої групи з розробки заходів щодо запровадження електронного кримінального провадження: наказ Генерального прокурора. 2018. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=0B0ZA7D33B>
5. Бевзюк І. Електронне кримінальне провадження як засіб комунікації прокурора. *Електронне кримінальне*

провадження. 2019. URL: http://napu.com.ua/materialy/elektronne_kriminalne_provadjenia.pdf

6. Печенкін І. Напрями розробки та проблеми впровадження цифровізації кримінального провадження в Україні на сучасному етапі. *Електронне кримінальне провадження*. 2019. URL: http://napu.com.ua/materialy/elektronne_kriminalne_provadjenia.pdf

7. Столітній А. В. Електронний діалог – інноваційний напрям еволюції досудового розслідування. *Право*. Вип. 35. Ч. I. Т. 3. 2019. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/14918/1/>

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Ю. О. Павлович,

II група, 4 курс, Інститут прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПРОКУРОРА ТА СЛІДЧОГО НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Швидке, повне і неупереджене розслідування кримінальних правопорушень вимагає узгодженої взаємодії прокурора та слідчого як основних учасників кримінального провадження з боку обвинувачення.

Із прийняттям у 2012 р. КПК України було звужено повноваження слідчого щодо самостійних процесуальних повноважень. На сьогодні більшість своїх повноважень слідчий може реалізовувати тільки шляхом взаємодії із процесуальним керівником – прокурором, тому об'єднання за тісної взаємодії між ними як двома самостійними суб'єктами їх спільних зусиль є важливою запорукою успішного виконання завдань,

визначених у ст. 2 КПК України. Однак правова регламентація механізму взаємодії цих суб'єктів на стадії досудового розслідування недостатньо врегульована чинним процесуальним законодавством, у зв'язку з чим постає багато невіршених питань.

Однією із проблем, на яку звертає увагу більшість науковців, є неправильний підхід до самого поняття «взаємодія». М. І. Бортун у своїх працях зазначає, що слід погодитися з тими, які розглядають поняття «взаємодія» не як владний вплив суб'єкта на об'єкт, а як взаємодію суб'єкта з навколишнім середовищем (об'єктом управління) з метою пізнання притаманних йому закономірностей, а також гармонійного «вбудування» в нього шляхом пристосування своєї поведінки до даних об'єктивних закономірностей [1].

Отже, аналізуючи різні підходи науковців до визначення цього поняття, можна висувати, що взаємодія ґрунтується на відсутності ієрархічного впливу одного суб'єкта на іншого, є спільною діяльністю самостійних суб'єктів у межах притаманних їм функцій.

Необхідно тлумачити взаємодію слідчого і прокурора на стадії досудового розслідування як взаємодопоміжну, спільну та узгоджену співпрацю із розподілом компетенції, функцій та повноважень, які спрямовані на ефективну реалізацію завдань кримінального судочинства.

Подібної думки дотримуються такі науковці, як С. С. Алексеев, Ю. М. Грошевий та В. М. Хотенець, які наголошують на взаємодії прокурора зі слідчим виключно на принципах незалежності та законності [2, с. 9].

Р. Г. Бубнов визначає окремим інститутом взаємодію та спільну діяльність вказаних суб'єктів як принцип, на якому повинно ґрунтуватися все кримінальне переслідування. На його думку, слідчий та прокурор наділені процесуальною самостійністю, у зв'язку з чим процес їх взаємодії не повинен впливати на реалізацію ними своїх повноважень [3, с.10].

Ще однією проблемою є не усвідомлення важливості та самостійності прийнятих рішень слідчим. Саме від слідчого залежить якісне досудове розслідування та проведення

кримінального провадження з тим, щоб суд мав можливість винести законний, обґрунтований та справедливий вирок. Законодавець наділив слідчого широким спектром повноважень, визначивши його як самостійну та незалежну службову особу, яка всебічно, повно та неупереджено досліджує всі обставини кримінального провадження, але разом з тим виконання покладених на нього обов'язків та здійснення прав неможливо без взаємодії слідчого з прокурором та узгодження з ним більшості рішень.

Щодо повноважень прокурора при здійсненні нагляду на стадії досудового розслідування у ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» зроблено посилання до КПК України, де визначено, що прокурор у цій сфері користується правами та виконує обов'язки, передбачені КПК України [4].

Особливу увагу в межах взаємодії прокурора зі слідчим слід приділити вказівкам прокурора. У ч. 4 ст. 40 КПК України додатково зацентровано на тому, що вказівки прокурора підлягають виконанню у разі надання їх у межах повноважень та під відповідальність прокурора за видання розпоряджень поза межами його повноважень [5].

Аналізуючи положення ст. 40 КПК України, О.О. Кіпер зазначає, що процесуальний статус слідчого виписаний не досить чітко. Так, незважаючи на задекларовану самостійність слідчого (як це впливає із приписів ч. 5 ст. 40 КПК України), він зобов'язаний виконувати доручення та вказівки одночасно як прокурора, так і керівника органу досудового розслідування. І хоча він наділений правом на їх оскарження (ст. 311 КПК України), проте оскарження не зупиняє їх виконання. Усі без винятку вказівки прокурора, під загрозою кримінальної відповідальності (ст. 381¹ Кримінального кодексу України), стають для нього обов'язковими для виконання, навіть якщо їхній зміст суперечить його внутрішньому переконанню. Не виконати ці вказівки слідчий не зможе [6].

Ініціювання притягнення слідчого до відповідальності за невиконання вказівки, як і оскарження останнім дій прокурора, не сприятиме плідній співпраці та ефективній взаємодії, а лише можливій юридичній відповідальності, що,

відповідно, і призведе до несвочасного і неефективного здійснення досудового розслідування.

Отже, основними принципами взаємодії прокурора та слідчого на стадії досудового розслідування є: законність, самостійність, незалежність, взаємоповага та довіра. Аналіз взаємодії показав багато недоліків. З наведеного вище можна дійти висновків про необхідність внесення змін до КПК України з метою більш чіткого розмежування меж при взаємодії під час досудового розслідування, а також визначення форм та методів такої взаємодії. Безконфліктна, узгоджена та цілеспрямована спільна діяльність прокурора й слідчого створює умови для повного виконання завдань кримінального провадження.

Список використаної літератури

1. Бортун М. І. Поняття взаємодії в кримінальному провадженні. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=urykr_2017_9-10_8
2. Грошевий Ю. М., Хотинець В. М. Кримінальний процес України: навч. вид. Харків. 2000. 807 с.
3. Бубнов Р. Г. Взаимоотношения субъектов уголовного преследования по делам публичного и частно-публичного обвинения: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Самара. 2006. 243 с.
4. Про прокуратуру: Закон України від 14.04.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
6. Кіпер О. О. Механізм взаємодії слідчого з прокурором: недоліки та шляхи вдосконалення. URL: http://lsej.org.ua/1_2017/44.pdf

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава

Мудрого.

*А. О. Пенська,
13 група, 4 курс, Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ДОЦІЛЬНІСТЬ ІСНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ВІЙСЬКОВИХ ПРОКУРАТУР В УКРАЇНІ

Прокуратура України постійно реформується, як наслідок, її система оновлюється. Підтвердженням цьому є впровадження військових прокуратур, що супроводжувалося безупинними ваганнями законодавця стосовно доцільності їх існування.

Передусім нагадаємо, що в Україні військові прокуратури почали діяти з 1992 року, тобто майже відразу після виходу країни зі складу колишнього СРСР, а у вересні ж 2010 року ліквідовано 15 військових судів, із квітня 2012 року – військову прокуратуру. Система військових прокуратур із 1991 по 2012 рік діяла за екстериторіальним принципом, без прив'язки до адміністративно-територіального поділу держави, з урахуванням організаційної побудови Збройних Сил України та інших військових формувань [1, с. 112].

Згодом, враховуючи складну суспільно-політичну обстановку в державі, Верховною Радою України 14 серпня 2014 року прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо утворення військових прокуратур» № 1642-VII, згідно з яким відновлено діяльність військових прокуратур в Україні, що, звісно, було правильним рішенням. Згаданий Закон визначав порядок утворення, укомплектування, містив положення щодо матеріально-технічного забезпечення військових прокуратур, а також соціального захисту їх працівників зі статусом

військовослужбовців [2].

У пояснювальній записці до проекту вказаного Закону наведено аргументи щодо відновлення у структурі органів прокуратури України військових прокуратур. По-перше, з 2012 року в системі органів прокуратури України діяли спеціалізовані прокуратури з нагляду за додержанням законів у війсьній сфері, але їх територіальна структура, принципи комплектування (за рахунок цивільних осіб) й організаційні засади діяльності не відповідали ступеню загроз державі в оборонній сфері. По-друге, утворення військових прокуратур зумовлювалося необхідністю здійснення нагляду за дотриманням законів в оперативних підрозділах окремих військових формувань і розвідувальних органах, працівники яких мають статус військовослужбовців.

Своєчасність й обґрунтованість рішення про відновлення військових прокуратур підтверджують результати їх роботи, що здійснювалася, зокрема, у нелегких умовах проведення антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил (ООС). Так, за період із вересня 2014 до квітня 2019 року прокурорсько-слідчими працівниками військових прокуратур розслідувалося 98500 кримінальних проваджень, у 30066 із них досудове розслідування завершено, у тому числі у 20519 випадках шляхом скерування до суду обвинувальних актів. У процесі досудового розслідування відшкодовано 509,3 млн грн збитків. Завдяки належному виконанню військовими прокурорами функції представництва інтересів держави й громадян у судах останніми задоволено 5 856 пред'явлених прокурорами позовів на загальну суму 2367,4 млн грн. Крім того, за матеріалами військових прокурорів розпочато досудове розслідування у 6114 кримінальних провадженнях, складено й скеровано до суду 4634 протоколи про вчинення адміністративних правопорушень, 4530 із них сьогодні розглянуто судами. Військові прокурори під час підтримання публічного обвинувачення взяли участь у судовому розгляді 18433 кримінальних проваджень, щодо яких ухвалено 12995 вироків [3].

Однак, незважаючи на своєчасність і доцільність відновлення військових прокуратур, наявність і актуальність причини їх повторного впровадження, результати роботи цього

інституту військової юстиції, Верховною Радою України у вересні 2019 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» від 19.09.2019, яким військові прокуратури знову ліквідовано [4].

Щоправда, одночасно з цим у частині 2 статті 7 Закону України «Про прокуратуру» передбачено право Генерального прокурора у разі потреби утворювати спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, обласних прокуратур, підрозділу обласної прокуратури, окружних прокуратур, підрозділу окружної прокуратури [5]. Ця норма закріплює можливість створення певних спеціалізованих прокуратур у різних сферах, у тому числі й у військовій, але у цьому випадку вони не будуть таким саме повноцінним елементом структури прокуратури України, яким виступала військова прокуратура.

Отже, виходячи з аналізу законодавства й наукових праць, в Україні в умовах війни й зовнішньої агресії необхідно забезпечити існування військової прокуратури як органу з чітко визначеним правовим статусом і колом повноважень, здатного вирішити окремі проблеми у військовій сфері.

Список використаної літератури:

1. Свинець О. Реформування військової прокуратури в Україні: матеріали міжнародної науково-практ. конф. (м. Київ, 29 жовтня 2019 р.). Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2019. С. 112–116.

2. Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо утворення військових прокуратур: Закон України від 14.08.2014 р. 1642-VII. (втрата чинності від 15.07.2015) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1642-18> (дата звернення: 03.04.2020).

3. Вдовиченко В. О. Система військової юстиції як частина військової організації України. *Вісник Національної*

академії прокуратури України. 2019. № 2 (60). С.16–27.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України від 19.09.2019 р. № 113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-20> (дата звернення: 03.04.2020).

5. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 03.04.2020).

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук, асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

М. В. Пилипенко,

16 група, 4 курс, Інститут прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРИНЦИП ПОЛІТИЧНОЇ НЕЙТРАЛЬНОСТІ ПРОКУРОРІВ

Прокуратура як орган державної влади нині перебуває у стані масштабного реформування, оновлення кадрового складу. Незважаючи на це, не варто залишати поза увагою основні засади її діяльності, на яких ґрунтується належне й ефективне виконання покладених на неї функцій. У Законі України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року, на відміну від однойменного Закону 1991 р., уперше вжито поняття «політична нейтральність» саме як засада діяльності прокуратури. Поряд із тим вказане поняття не отримало однакового тлумачення ані в науковій літературі, ані в джерелах законодавства.

Згідно з Висновком щодо проєкту Закону України «Про прокуратуру», ухваленим Венеційською комісією 12–13 жовтня 2012 р., його розробники акцентували на розвитку в Україні

незалежної та політично нейтральної прокуратури. Венеційська комісія особливо схвально поставилася до появи в новому Законі такої засади, як політична нейтральність, і курсу на побудову нової незалежної прокуратури [1].

Отже, відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року однією із засад, на якій ґрунтується діяльність прокуратури, є політична нейтральність [2]. Прокурори зобов'язані під час виконання своїх службових повноважень відмежовуватися від будь-якого політичного впливу, дотримуватися політичної нейтральності, уникати демонстрації в будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів, не використовувати своїх службових повноважень в інтересах політичних партій, їх осередків або окремих політиків, про що наголошено і в ч. 2 ст. 7, ст. 8 та ст. 22 Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів [3].

Зауважимо, що серед науковців, на жаль, немає єдності у тлумаченні поняття «політична нейтральність». Так, Л. Ю. Європіна розглядає політичну нейтральність прокуратури як спеціальну засаду (принцип), яка означає, що прокурор не може належати до політичної партії, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках. Порушення цього принципу тягне за собою неможливість перебування особи на прокурорській посаді та ймовірне її звільнення [4, с. 82]. На думку ж Д. С. Д'ячкова, такий підхід свідчить про сприйняття принципу політичної нейтральності як принципу організації прокуратури, що є неправильним. З огляду на те, що основою виступає власне ця функціональна складова політичної нейтральності прокурорів, а організаційна політична нейтральність прокуратури як інституції є більше похідною й повинна сприйматися як гарантія існування функціональної нейтральності, то доцільніше, на наш погляд, проаналізувати у науці й закріпити в законодавстві як принцип діяльності прокуратури саме «принцип політичної нейтральності прокурорів при здійсненні ними функцій прокуратури» [5, с. 138–139].

Варто додати, що для практичного забезпечення політичної нейтральності прокуратури в Україні на сьогодні вжито низку заходів, серед яких можна виокремити: оновлення

законодавства та створення кадрових комісій з добору на вакантні посади прокурорів. Вони в межах наданих їм повноважень розглядають дисциплінарні скарги про вчинення прокурором дисциплінарного проступку й здійснюють дисциплінарне провадження щодо прокурорів. Таким чином реалізується можливість притягнення прокурорів до відповідальності в разі систематичного або одноразового грубого порушення правил прокурорської етики, зокрема, вимоги щодо політичної нейтральності. До створення кадрових комісій такі повноваження мала Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів, однак її діяльність була призупинена до 1 січня 2021 року з метою не просто змінити її кадровий склад, а і провести переатестацію для того, щоб її сформували вже нові прокурори. Попри те продовжує існувати ряд проблемних питань, на які має звернути свою увагу законодавець.

По-перше, у наукових джерелах наголошено, що чинний порядок призначення Генерального прокурора не може забезпечити його політичної нейтральності у своїй діяльності. На нашу думку, визначити, чи відстоює прокурор в тій чи іншій ситуації інтереси політичної сили, доволі складно, оскільки навіть колишня належність прокурора до політичної сили ще не означає прямого зв'язку з останньою, тож необхідно вжити заходів задля мінімізації впливу на Генерального прокурора. Мова йде про можливість обрання або ж принаймні надання рекомендації на обрання Генерального прокурора суб'єктами (наприклад, Всеукраїнською конференцією прокурорів або Радою прокурорів України як органами прокурорського самоврядування), які або взагалі позбавлені політичного впливу, або цей вплив на них значно менший, ніж на інших суб'єктів [5, с. 143–144].

По-друге, як було зазначено вище, об'єктивно досить важко навести прямі докази політичної заангажованості прокурорів, участі їх у політичному житті країни через виконання ними своїх повноважень. На практиці трапляються випадки участі прокурорів у тих чи інших політичних акціях, що дає підстави суспільству говорити про прихильність прокурора до тієї чи іншої політичної

сили [5, с. 140]. Однак навіть такі дії не можна кваліфікувати як порушення засади політичної нейтральності без урахування всіх обставин їх вчинення.

Отже, політичну нейтральність, що є одним з основоположних принципів діяльності прокуратури, не можна розглядати тільки як організаційну й функціональну засаду організації прокуратури. Цей принцип покликаний, перш за все, гарантувати незалежність прокуратури у своїй діяльності й відмежовування від будь-якого політичного впливу. Серед питань, до яких має бути прикута увага законодавця з метою вдосконалення забезпечення дотримання засади політичної нейтральності прокуратури, на нашу думку, можна вказати потребу в конкретизації визначення поняття «політична нейтральність» в Законі України «Про прокуратуру» і вдосконалення процедури обрання Генерального прокурора.

Список використаної літератури:

1. Висновок Венеційської комісії щодо проекту Закону України «Про прокуратуру» № 667/2012 та її попередні оцінки (проекту) правової бази прокуратури в Україні. URL: https://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/_pdf (дата звернення: 30.03.2020).

2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. Дата оновлення: 20.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 31.03.2020).

3. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів: затв. Всеукраїнською конференцією прокурорів від 27.04.2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/n0001900-17> (дата звернення: 30.03.2020).

4. Європіна Л. Ю. Засади прокурорської діяльності: загальна характеристика. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. Вип. 3. С. 74–85.

5. Д'ячков Д. С. Принципи організації та діяльності прокуратури України в умовах її реформування: дис. ...канд. юр. наук. Одеса, 2018. 225 с.

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

А. Р. Рибчак,
12 група, 4 курс, Інститут прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІЙ ПРОКУРАТУРИ

Україна і досі перебуває на шляху вдосконалення правової системи. Нещодавно розпочата реформа всієї системи органів прокуратури, яка передбачає запровадження замість існуючої структури нову, що включає Офіс Генерального прокурора, обласні й окружні прокуратури. Дві останні ланки до моменту проведення атестації прокурорів поки функціонують як регіональні й місцеві. Відповідні зміни внесено до Закон України «Про прокуратуру» (далі – Закон), однак все ще не було приведено термінологію Закону у відповідність до Конституції, особливо, що стосуються функцій прокуратури. Це необхідно зробити, оскільки у статті 1 Закону вказано, що прокуратура України здійснює встановлені Конституцією функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави, а в ч. 4 ст. 2 зазначено, що на прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Основним Законом [1].

Розглянемо детальніше кожен з функцій, названу Конституцією, і порівняємо з аналогами, що містяться у Законі.

1. *Підтримання публічного обвинувачення в суді* [2]. Відповідна функція у Законі й у чинному Кримінально-процесуальному кодексі (далі – КПК України) сформульована

так: *підтримання державного обвинувачення в суді* [1]. Варто зауважити, що термін «публічне обвинувачення» є близьким, але не тотожним поняттю «державне обвинувачення». Останнє у ст. 3 КПК України трактується як «процесуальна діяльність прокурора, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення» [3].

Погоджуємося з думкою А. В. Лапкіна, який переконує, що вищенаведене визначення залишається справедливим і для підтримання публічного обвинувачення. Вважаємо, що різниця між цими поняттями полягає у визначенні пріоритетності інтересів, на захист яких спрямована відповідна обвинувальна діяльність прокурора. Від того, чи будуть це інтереси держави, чи суспільства, залежить розуміння обвинувачення як державного, чи публічного. Задля уточнення термінології доцільно замінити «державне» на «публічне»[4].

2. *Організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку* [2]. Відповідна функція у Законі виглядає так: нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство [1]. Доцільно зауважити, що з приводу цієї конституційної функції у законодавстві утворився правовий вакуум, оскільки і у Законі, і в галузевому законодавстві відсутні визначення таких термінів як «організація досудового розслідування» і «процесуальне керівництво досудовим розслідуванням» [5]. Виходячи зі змісту ст. 131¹ Конституції України, ці напрями діяльності прокурора розглядаються в межах єдиної функції, проте є різними, що і зумовило їх відокремлення законодавцем.

Варто додати, що КПК України містить поняття «процесуальне керівництво досудовим розслідуванням», що розглядається як форма реалізації прокурорського нагляду за досудовим розслідуванням, проте не визначає його, а лише закріплює повноваження прокурора, спрямовані на його здійснення. В умовах, коли ця діяльність отримала закріплення

на конституційному рівні, вона також має бути досконало й чітко визначена, що передбачає відмежування її як від підтримання публічного обвинувачення, так і від організації досудового розслідування[4].

3. *Представництво інтересів держави в суді у виняткових випадках і в порядку, що визначені законом* [2]. Відповідник у Законі має такий вигляд: представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України[1]. Так, згідно зі ст. 131¹ Конституції прокурор має право здійснювати представництво лише держави, однак у пункті 16¹ «Перехідних положень» Основного Закону передбачено, що відповідно до закону представництво прокуратурою громадян у судах у справах, провадження в яких було розпочато до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», здійснюється за правилами, які діяли до набрання ним чинності, – до ухвалення у відповідних справах остаточних судових рішень, які не підлягають оскарженню за Законом, тобто мова йде ще й про громадян [2].

Унаслідок конституційної реформи з компетенції прокуратури було виключено представництво інтересів громадян, а представництво інтересів держави в суді допускається лише у виняткових випадках і в порядку, визначеному законом. Очевидно, що перелік таких випадків, тобто підстави представництва, мають бути встановлені у Законі України «Про прокуратуру», тоді як порядок представництва – у процесуальному законодавстві. Однак жоден нормативно-правовий акт не наводить чітких підстав представництва прокурором інтересів держави, натомість дублюються положення ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» і ст. 53 КАС України, ст. 56 ЦПК України, ст. 53 ГПК України. Це видається недоцільним, а отже, сфера регламентації представницької функції у матеріальному й процесуальному законодавстві має бути, по-перше, більш конкретизована, а по-друге, розмежована [5].

Варто додати й те, що у жовтні 2019 року вказана норма

азнала змін, зокрема, згідно з приписами прокурору надана можливість брати участь лише у цивільному судочинстві. Незрозуміло, чим керувався законодавець, закріплюючи це. Виходячи зі ст. 1 Закону, де чітко передбачено, що прокуратура виконує визначені в Конституції функції з урахуванням пункту 16¹ «Перехідних положень», про що йшлося вище, можна зробити висновок, що внесені зміни суперечать Основному Закону.

4. У Законі наявна ще одна функція: *нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян* [1]. Аналога у статті 131¹ Конституції немає. Однак у пункті 9 «Перехідних положень» вказується, що прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [2]. Ці положення є повністю ідентичними й не потребують узгодження, незважаючи на те, що тимчасові, оскільки діятимуть до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій.

Підводячи підсумок, потрібно констатувати, що існує необхідність у приведенні термінології Закону у відповідність до системи функцій прокуратури, що містяться в Конституції України, оскільки на практиці це породжує низьку правову культуру й нехтування правилами юридичної техніки.

Список використаної літератури:

1. Про прокуратуру; Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#n224>.

2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

show/ 4651-17#n1585.

4. Лапкін А. В. Деякі проблеми визначення термінології щодо діяльності прокурора у кримінальному провадженні у зв'язку зі зміною конституційної регламентації функцій прокуратури. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12467/1/Lapkin_142-145.pdf.

5. Лапкін А. В. Проблеми приведення законодавства України у відповідність до Конституції України. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12466/1/Lapkin_196-199.pdf.

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук, асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Х. О. Сабова,

17 група, 4 курс, Інститут прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ТА МОРАЛЬНІСТЬ ПРОКУРОРА: НЕОБХІДНІСТЬ ЧИ ВИМОГА СУСПІЛЬСТВА

У наш час, коли аксіологічна сфера духовних домагань перебуває в умовах динаміки зовнішнього середовища, важко прогнозувати ті чи інші зміни, які відбудуться в нашій країні чи світі. Однак, незважаючи на виклики «нової нормальності», залишаються цінними морально-етичні принципи, які накопичувалися, спираючись на народні звичаї і традиції, узагальнювалися у працях мислителів, дослідників і науковців.

Кожна професія має свою власну мораль, кожна трудова діяльність базується на моральній системі суспільства. Проте моральна значущість різних професій не є і не може бути однаковою. Особливе місце в системі професійної етики посідає етика працівника органів прокуратури, оскільки вона значною мірою характеризує суспільні відносини влади і

громадянина. Так, до професійної діяльності прокурора люди суспільство завжди висувало високі вимоги, зокрема, щодо моральних якостей цих осіб, адже від їх дій залежить життя і доля людини. Тому зараз надзвичайно важливим є те, щоб працівники прокуратури поруч із дотриманням «букви» закону не забували про моральні й етичні аспекти.

Як вказує А. В. Лапкін, етика прокурора – це різновид професійної етики, встановлена корпоративними правилами модель належної поведінки прокурорів у тих ситуаціях, коли правові приписи не закріплюють для них конкретних правил поведінки, яка відповідає загальноприйнятим нормам моралі, а також кращим суспільним уявленням про прокуратуру та її працівників [1, с. 36]. Із наведеного випливає, що відповідні етичні настанови встановлюються корпоративними правилами, тобто розробляються в межах або за активної участі представників самої прокурорської спільноти. Як зауважують дослідники, у цьому сенсі особливого значення набувають корпоративні норми, спрямовані на запобігання неетичній поведінці й усунення сумнівів щодо належної прокурорської діяльності. Варто зазначити, що ці правила є важливими аспектом не лише в межах національного правового поля, а й на міжнародному рівні, адже саме останній закріплює головні для вітчизняного законодавця орієнтири, стандарти й вимоги [2, с. 235].

Основу європейських стандартів діяльності прокурорів становить Рекомендація № R (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи щодо ролі прокуратури у системі кримінального судочинства від 6 жовтня 2000 р., яка супроводжується ґрунтовною Пояснювальною запискою і охоплює такі сфери прокурорської діяльності: функції прокурора; гарантії безпеки прокурорів при виконанні ними своїх обов'язків; відносини прокуратури з виконавчою і законодавчою владою; відносини між прокурорами і суддями; відносини між прокуратурою і поліцією; обов'язки прокурора перед людьми; міжнародна співпраця. Рекомендація № R (2000) 19 зафіксувала уніфіковане європейське розуміння професії прокурорів як представників державної влади, які від імені суспільства і в інтересах держави беруть участь у застосуванні права, якщо правопорушення

тягне за собою кримінальне покарання [3].

Крім того, при створенні вітчизняними законодавцями Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів основою й орієнтиром стали Конвенція про захист прав та основоположних свобод людини, рішення Європейського суду з прав людини, Керівні принципи ООН щодо ролі прокурорів, прийняті на Восьмому конгресі ООН у 1990 році, Стандарти професійної відповідальності й виклади основних обов'язків і прав прокурорів, ухвалені Міжнародною асоціацією прокурорів у 1999 році, Європейські інструкції з питань етики та поведінки прокурорів (Будапештські принципи), ухвалені Конференцією генеральних прокурорів країн – членів Ради Європи у 2005 році, та ін. У цьому Кодексі закріплені фундаментальні принципи, які сприяють підвищенню рівня професійної та моральної культури юриста, не дозволяють зловживати владою і запобігають проявам корупції, як-от: верховенства права й законності, поваги до прав і свобод людини і громадянина, незалежності й самостійності, політичної неупередженості й нейтральності, толерантності, рівності перед законом, презумпції невинуватості, справедливості й об'єктивності, професійної честі і гідності, формування довіри до прокуратури, конфіденційності, прозорості службової діяльності, утримання від виконання незаконних рішень чи доручень, недопущення конфлікту інтересів, компетентності й професіоналізму, зразковості поведінки і дисциплінованості [4]. Разом із тим слід зауважити, що значна кількість наведених стандартів знайшла своє відображення і в інших нормативно-правових актах національного законодавства. Так, стаття 19 Закону України «Про прокуратуру» покладає на прокурора обов'язок «вдосконалювати свій професійний рівень та з цією метою підвищувати кваліфікацію. Прокурор періодично проходить підготовку у Тренінговому центрі прокурорів України, що має включати вивчення правил прокурорської етики». Крім того, він повинен додержуватися правил прокурорської етики, зокрема не допускати поведінки, яка дискредитує його як представника прокуратури та може зашкодити авторитету прокуратури [1].

Правову основу професійної етики й належної поведінки прокурорів, крім різних міжнародно-правових актів, Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, Закону України «Про прокуратуру», становлять такі нормативно-правові акти: Конституція України, закони України «Про захист суспільної моралі», «Про запобігання корупції», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», накази Генерального прокурора та інші законодавчі акти, що стосується діяльності органів прокуратури.

Незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, як на національному, так і на міжнародному рівнях, у професійній діяльності прокурорів активно розвивається і прогресує моральна деформація, яка набуває і проявляється у різних формах.

Проаналізувавши весь викладений вище матеріал, спробуємо дати відповідь на питання: «Етика й моральність прокурора – це необхідність чи вимога суспільства?». Перш за все, спираючись на норми національного законодавства, можемо констатувати, що професійна етика й моральність прокурора є вимогою, адже людина, яка має низький рівень культури, неосвічена, ігнорує загальноприйняті моральні норми, не може обіймати відповідну посаду і бути представником держави, адже будь-який аморальний вчинок прокурора підриває авторитет органів держави в очах суспільства. Безперечно, високі моральні якості, правова культура юриста є і буде необхідна суспільству, бо без дотримання цих норм неможливе належне виконання функцій, які покладені на прокурорських працівників. Як писав А. Ф. Коні, прокурор, «виконуючи свій обов'язок, служить суспільству. Проте це служіння тільки тоді буде корисним, коли в нього буде внесена сувора моральна дисципліна і коли інтерес суспільства і людська гідність будуть захищатися з однаковою чуйністю і ретельністю» [5]. Необхідно зробити висновки, що професійна етика, високий рівень моральності, освіченість – невід'ємні риси, які повинні бути притаманні юристам-професіоналам, і саме вони одночасно є і вимогою, і суспільною необхідністю.

Список використаної літератури:

1. Лапкін А. В. Закон України «Про прокуратуру». Науково-практичний коментар. Харків: Право, 2015. С.680.
2. Шандула О. О. Міжнародні стандарти як основа професійної етики прокурорів України. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право.* 2015. Вип 2. С. 233–239.
3. Рекомендація № R (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи // База даних «Законодавства України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_175 (дата звернення: 30.03.2020).
4. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, затв. Всеукраїнською конференцією прокурорів від 27.04.2017 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001900-17> (дата звернення: 31.03.2020).
5. Кони А. Ф. Приемы и задачи прокуратуры: (Из воспоминаний судебного деятеля): С портр. авт. Пг.: П. П. Сойкин, 1923. С.116. URL: <http://books.e-heritage.ru/book/10080084> (дата звернення: 31.03.2020).

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Є. О. Стеценко,
*12 група, 4 курс, Інститут
прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОКУРАТУРИ

Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» від 17.10.2019 року продовжився процес реформування останніх. Це означає, що

систему прокуратури України не оминуло вжиття термінових заходів [1]. Зупинимося на цьому детальніше.

Так, на сьогодні стаття 7 Закону України «Про прокуратуру» має такий зміст: «Систему прокуратури України становлять: Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури, Спеціалізована антикорупційна прокуратура» [2]. Першою зазнала змін Генеральна прокуратура Україна, яка була ліквідована, а замість неї створена нова інституція – Офіс Генерального прокурора. Експерти, які розглядали законопроект про реформування прокуратури, навели такі аргументи щодо необґрунтованості перейменування Генеральної прокуратури: поняття «офіс» не має нічого спільного зі сферою правосуддя й системою державних органів, а Генеральний прокурор не дорівнює всій системі прокуратури [3]. До того ж наслідком такої трансформації стало зменшення кадрового складу – із 2500 працівників ГПУ в новому Офісі залишилося виконувати свої функції лише 1500 осіб. Крім того, відбулося скорочення структурних підрозділів – із 17 департаментів, 8 управлінь і 3 відділів залишилося лише 12 департаментів та 8 управлінь.

Щоправда, повноваження нової інституції розширилися: крім організації та координації діяльності усіх органів прокуратури, Закон України «Про прокуратуру» було доповнено положеннями щодо забезпечення Офісом належного функціонування Єдиного реєстру досудових розслідувань та його ведення органами досудового розслідування, визначання єдиного порядку формування звітності про стан кримінальної протиправності і роботу прокурора з метою забезпечення ефективного виконання функцій прокуратури, а також здійснення управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Офісу Генерального прокурора [1].

Стосовно обласних прокуратур стаття 10 профільного Закону зазначає, що в системі прокуратури України діють обласні прокуратури, до яких належать прокуратури областей, прокуратура Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, Київська міська прокуратура [2]. Зміни полягають

в тому, що раніше такі прокуратури мали назву регіональних, а це не відповідало положенням Основного Закону, де передбачається така адміністративно-територіальна одиниця, як «область» [4].

Окрему увагу необхідно приділити окружним прокуратурам. Так, у п. 1 ст. 12 Закону України «Про прокуратуру» закріплено, що у системі прокуратури України діють окружні прокуратури, перелік і територіальна юрисдикція яких визначається наказом Генерального прокурора [2]. Однак не розкритими залишаються такі питання: що таке «окружні прокуратури» і що таке округ; яким чином буде визначатися їх територіальна юрисдикція?

Відповідно до ст. 133 Конституції України систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села [4]. Як бачимо, ні про які округи в Основному Законі не йдеться. Більш того, відсутнє й законодавче закріплення цього поняття. Виходячи з наведеного, виникають обґрунтовані сумніви стосовно конституційності положень ст. 7 профільного Закону. Щоправда, термін «округ» досить часто вживається в науковій літературі, зокрема, при дослідженні нормативно-правових актів зарубіжних країн. Енциклопедична дефініція поняття «округ» має такий вигляд: законодавчо встановлена адміністративно-територіальна одиниця ряду країн, таких як Чехія, Франція, Німеччина тощо [5].

Нині до Верховної Ради України подано законопроект № 2598 від 13 грудня 2019 року, яким пропонується викласти статтю 133 Конституції України в такій редакції: «Систему адміністративно-територіального устрою України складають адміністративно-територіальні одиниці: громади, округи, області, Автономна Республіка Крим». Розкриваючи надалі ці положення, проект Закону містить пояснення громади й округу: «Територію України складають громади. Громада є первинною одиницею у системі адміністративно-територіального устрою України. Декілька суміжних громад становлять округ» [6]. Отже, можна зробити висновок, що пропонується змінити міста

й селища на громади, а райони на округи. Прийняття окреслених змін дасть змогу стверджувати, що стаття 7 Закону України «Про прокуратуру» є конституційною. Проте вважаємо, що логічна послідовність прийнятих змін має бути іншою: спершу приймаються зміни до Основного Закону, а потім на виконання вимог Конституції – до всіх законодавчих актів.

Підсумовуючи, зауважимо, що на сьогодні згідно з наказом Генерального прокурора України від 23 грудня 2019 року № 351 днем початку роботи Офісу Генерального прокурора визначено 2 січня 2020 року, тобто ця ланка в системі прокуратури України повноцінно функціонує, на відміну від обласних й окружних прокуратур [7]. Основною причиною цього є невідповідність такої системи прокуратури Конституції України. Вбачається, що такий підхід законодавця до закріплення системи прокуратури може мати негативні наслідки, а саме визнання Конституційним Судом України внесених змін такими, що не відповідають змісту Основного Закону, що буде підставою для чергового реформування прокуратури.

Список використаної літератури:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 42. ст. 238.

2. Про прокуратуру: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. ст. 12.

3. Висновок Головного науково-експертного управління від 05.09.2019 на проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури». 2019. Ст. 4. URL: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=66266&pf35401=497427>

4. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. с. 141.

5. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шем-

шученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998.

6. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади). 2019. № 2598. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67644

7. Про день початку роботи Офісу Генерального прокурора: наказ Генерального прокурора України. 2019. № 351. URL: http://www.golos.com.ua/article/325727?fbclid=IwAR11BqVnYUx_AOexYnM8nYhVMZkOxEi7i0RvA2USueZg-96rFZyAexu2-AQ

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судострою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

О. С. Стороженко,

13 група, 4 курс, Інститут прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Питання поведження державних органів з неповнолітніми у межах кримінального провадження й нині залишатися актуальним. Згідно з Єдиним звітом про кримінальні правопорушення в державі за січень-лютий 2020 року в Україні зареєстровано 381 кримінальне правопорушення, вчинене неповнолітніми або за їх участю [6]. Поняття «ювенальна юстиція» розглядають як в широкому, так і у вузькому розумінні. У вузькому – це спеціалізована гілка судової системи, в широкому – це сукупність правових механізмів, призначених для забезпечення захисту прав, свобод та інтересів неповнолітніх, що реалізуються системою державних і недержавних органів, установ і організацій [7, с.40].

На відомчому рівні правове регулювання у відповідній

сфері забезпечується наказом Генерального прокурора України «Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей» № 16гн від 6 грудня 2014 року. На його виконання в Офісі Генерального прокурора створено управління із захисту прав людей та протидії насильству у складі трьох відділів. Відповідно до наказу № 16гн безпосереднє виконання обов'язків щодо захисту прав і свобод дітей необхідно доручати досвідченим працівникам. Крім того, рекомендовано за можливості не покладати виконання обов'язків з інших напрямків прокурорської діяльності на таких прокурорів прокуратур районного (окружні прокуратури станом на сьогодні) рівня, а також комплексно використовувати функції прокуратури щодо представництва інтересів дітей та держави в суді. Пунктом 8.1 вказаного наказу закріплено, що процесуальне керівництво досудовим розслідуванням у зазначених категоріях кримінальних проваджень повинно доручатися прокурорам, на яких покладено обов'язок захисту прав і свобод дітей [4].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року» від 18 грудня 2018 року № 1027-р однією з проблем у сфері захисту прав дітей визначається відсутність обов'язкового спеціального навчання прокурорів у провадженнях щодо неповнолітніх, а тому передбачено введення такого навчання [3]. Варто зауважити, що у Мінімальних стандартних правилах Організації Об'єднаних Націй, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»), також міститься рекомендація щодо необхідності спеціальної підготовки осіб, які займаються справами неповнолітніх (пункти 12, 22). У статті 22 цього документа зазначено, що професійна підготовка осіб, які працюють із неповнолітніми, має ґрунтуватися на сучасних досягненнях науки [2].

Крім того, наказом Офісу Генерального прокурора «Деякі питання утворення Тренінгового центру прокурорів України» № 130 від 5 березня 2020 року на базі Національної академії прокуратури України утворено Тренінговий центр

прокурорів України [5], який відповідно до Закону України «Про прокуратуру» здійснює підвищення кваліфікації прокурорів і проводить спеціальну підготовку кандидатів на посаду прокурора [1]. До 5 березня 2020 року відповідні функції виконувала Національна академія прокуратури України, у структурі якої відсутній відділ із питань підготовки ювенальних прокурорів.

Безперечно, рекомендації щодо безпосереднього виконання обов'язків із захисту прав і свобод дітей досвідченими працівниками, комплексне використання функції прокуратури щодо представництва інтересів дітей у суді тощо становлять основу функціонування ювенальної юстиції в Україні, підвищення ефективності її діяльності. Однак, на наш погляд, доцільно також створити окремий відділ із підвищення кваліфікації прокурорів із питань захисту прав і свобод дітей у Тренінговому центрі прокурорів України. Власне, його створення забезпечить підвищення професійного рівня і якості роботи прокурорів у сфері ювенальної юстиції, а також дотримання прав дітей.

Список використаної літератури:

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.
2. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»): Міжнародний документ від 29.11.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211.
3. Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року: розпорядження Кабінету Міністрів України № 1027-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#top>.
4. Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей: наказ Генерального прокурора України від 06.12.2014 р. № 16гн. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0016900-14>
5. Деякі питання утворення Тренінгового центру прокурорів

України: наказ Офісу Генерального прокурора від 05.03.2020 р. № 130. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0130905-20>

6. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114137&libid=100820#

7. Ольшанецький І. В. Конституційно-правові засади інституту ювенальної прокуратури в Україні: дис. ...канд. юрид. наук. Київ, 2019. 223 с.

Науковий керівник: Ребриш А.С., канд. юрид. наук, асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

К. В. Судачок,

16 група, 4 курс, Інститут прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В ОРГАНИ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Глобалізаційні процеси, що відбуваються в Україні, вимагають постійного розвитку й удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності прокуратури. Її ефективне функціонування як складової правоохоронної системи країни є досить головним чинником існування потужної правової держави, враховуючи роль прокуратури у зміцненні законності, захисті прав і свобод людини й загальних інтересів суспільства.

Процес добору кадрів в органи прокуратури – це важлива процедура, яка дозволяє забезпечити ефективну й продуктивну роботу, оскільки за її допомогою обираються добре підготовлені, кваліфіковані, компетентні, досвідчені співробітники. Орієнтиром для визначення набору професійних

навичок і умінь, якими повинен володіти майбутній прокурор, є сама юридична практика і потреби розвитку суспільства для підготовки кваліфікованих кадрів.

Якщо говорити про підготовку кадрів в органи прокуратури, то законодавством передбачені підвищені вимоги до професійних і етичних якостей прокурорських працівників. Наприклад, ст. 27 Закону України «Про прокуратуру»² закріплює, що прокурором окружної прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше двох років та володіє державною мовою. Стажем роботи в галузі права є стаж роботи особи за спеціальністю після здобуття нею вищої юридичної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра. Проте в такому законодавчому підході вбачається загроза, а саме через складність доступу знизиться престижність до професії прокурора. Крім того, закріплення цієї вимоги сприяє відтоку перспективних, молодих спеціалістів в інші державні й комерційні структури, що призводить до зниження динаміки розвитку рівня професійності співробітників в органах прокуратури. Пропонуємо, на законодавчому рівні запровадити посаду помічника прокурора, щоб вирішило відразу декілька проблем: розвантажити нині діючих прокурорів і прискорити процес набуття необхідного стажу роботи для майбутніх. Вказане дасть змогу випускникам закладів вищої освіти отримати не лише необхідний формальний стаж, а й потрібні знання й навички, які в подальшому допоможуть підвищити ефективність діяльності органів прокуратури, піднявши її на якісно новий рівень.

Важливу роль й підготовці майбутніх спеціалістів відіграє виробнича практика під час навчання, але відсутність законодавчої бази й методичного обґрунтування доцільності органічного поєднання теоретичного і практичного навчання при підготовці студентів-юристів ускладнює ситуацію. Для вирішення цієї проблеми пропонуємо запровадити обов'язкове відвідування студентами судових засідань по різних видах судочинства. Нововведення дозволить майбутнім спеціалістам спостерігати не

---

² Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 2–3. Ст. 27.

лише за роботою прокурора, а й інших учасників процесу. Запропонований вид роботи варто включити до навчального плану таких дисциплін, як кримінальний процес, цивільний процес, господарське й адміністративне право, основи прокурорської діяльності, прокурор у кримінальному провадженні тощо. Після відвідування судових засідань студентам буде запропоновано скласти звіт, що виступатиме так званою процедурою контролю, наявність якого буде обов'язковою умовою допуску до іспиту з вказаних дисциплін. Разом із тим пропонуємо ввести проведення модельних судових засідань під час практичних занять як один із способів з'ясування ступеня засвоєння знань і перевірки на практиці. У результаті цього отримання теоретичних знань буде здійснюватися в безпосередній єдності з їх практичним закріпленням.

Таким чином, можна зробити висновок, що процедура підготовки студентів для подальшого працевлаштування в органах прокуратури є досить важливою для ефективного функціонування її органів, яку треба починати ще зі студентських років, аби запобігти подальшому відтоку перспективних, молодих спеціалістів в інші державні і комерційні структури. Для цього необхідно переглянути існуюче законодавство й здійснити нормативне закріплення методичного обґрунтування органічного поєднання теоретичного і практичного навчання при підготовці студентів-юристів, що дало б можливість молодим спеціалістам працевлаштовуватися в органах прокуратури.

*Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук,
асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.*

К. О. Торгашова,
*17 група, 4 курс, Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції Національного
юридичного університету імені Ярослава
Мудрого*

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ ПРОКУРОРАМИ НА ЕТАПІ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ

У п. 5 ст. 9 Кримінального процесуального кодексу України (далі –КПК України) наголошується, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (далі – Суд).

Статистичні показники Харківського апеляційного суду з 1 січня 2019 року по 30 червня 2019 року стосовно перевірених ухвал слідчих суддів місцевих судів м. Харків і Харківської області виглядають наступним чином:

- 1) ухвал про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою – 229;
- 2) ухвал про продовження строку тримання під вартою – 54;
- 3) ухвал про відмову в продовженні строку тримання під вартою – 1;
- 4) ухвал про застосування запобіжного заходу у виді домашнього арешту – 54;
- 5) ухвал про продовження строку домашнього арешту – 1;
- 6) ухвал про відмову в продовженні строку домашнього арешту – 0 [7].

Виходячи з цього, можна стверджувати, що запобіжний захід у виді тримання під вартою конкретно в цей період судами застосовувався частіше, ніж запобіжний захід у виді домашнього арешту. У той же час ініційоване клопотання прокурора про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою має бути обґрунтованим, адже такий запобіжний захід значно обмежує права людини, зокрема, право на свободу, порушуючи ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Верховною Радою України [6]. Крім того, ЄСПЛ у справі «Бузаджі проти Республіки Молдови» зазначив, що домашній арешт також являє собою позбавлення свободи.

Звісно, у своїй діяльності прокурори використовують рішення ЄСПЛ й акцентують увагу на тому, що, незважаючи на той факт, що запобіжний захід у виді тримання під вартою суттєво

обмежує свободу особи, однак така свобода не є абсолютною, це, до речі, наголошено і в самій Конвенції, а саме: «кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом» [6].

У найбільш загальному формулюванні ключова ідея презумпції свободи була сформульована ЄСПЛ у рішеннях по справах «Вітольд Літва проти Польщі», «Амбрушкевич проти Польщі» і полягає в тому, що позбавлення свободи є настільки суворим заходом, що його застосування може бути виправданим лише в тому разі, якщо інші, менш суворі, були розглянуті й визнані недостатніми для забезпечення особистих та державних інтересів [4].

Намагаючись належним чином дотримуватися вимог Конвенції, органи прокуратури мають враховувати практику ЄСПЛ. Однак це ускладнюється проблемами теоретичного й практичного характеру, однією з яких є те, що прокурори не завжди обґрунтовано доводять необхідність продовження строку тримання під вартою особи як виняткового запобіжного заходу та не завжди розглядають альтернативний, більш м'який запобіжний захід. Яскравим прикладом доведення цієї тези є рішення ЄСПЛ: «Ігнатов проти України», «Шалімов проти України». Так, у останньому Суд наголосив, що питання про тривалість продовження строку тримання під вартою має вирішуватися в кожній справі з урахуванням конкретних обставин, підстав, якими національні органи мотивували свої рішення, і належно задокументованих фактів, на які посилався заявник у своїх клопотаннях про звільнення з-під варти. Таке тримання під вартою, що продовжується, може бути виправданим у тій чи іншій справі лише за наявності специфічних ознак того, що цього вимагають істинні публічні інтереси, які, незважаючи на існування презумпції невинуватості, переважають правило поваги до особистої свободи, адже по цій справі прокурори і суди, продовжуючи строк тримання заявника під вартою, не наводили підстав у своїх рішеннях, а лише посилалися на відповідність раніше

обраного запобіжного заходу. Проте згідно з п. 3 ст. 5 Конвенції після спливу певного часу існування обґрунтованої підозри перестає бути підставою для позбавлення свободи, а отже, судові органи зобов'язані навести інші підстави продовження тримання під вартою. Крім того, прокурор у згаданому рішенні жодного разу не розглядав можливість обрання іншого запобіжного заходу, альтернативного тримання під вартою. Відповідно, ЄСПЛ зробив висновок про те, що мало місце порушення п. 3 ст. 5 Конвенції [5, с. 50, 51]. Так, згідно зі ст. 176 КПК України запобіжні заходи застосовуються слідчим суддею або судом, однак вони застосовуються саме за клопотанням слідчого, погодженим із прокурором, або прокурора, а за ст. 3 ЗУ «Про прокуратуру» діяльність прокуратури ґрунтується на засадах законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності.

Інше питання полягає в тому, що на практиці виникають очевидні проблеми із використанням практики Суду, тобто рішень, ухвалених проти інших держав. Так, ч. 4 ст. 18 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» встановлює: «У разі виявлення мовної розбіжності між перекладом та оригінальним текстом (ним, як відомо, є тексти англійською і французькою мовами) суд користується оригінальним текстом». І, таким чином, прокурор не зможе застосовувати рішення Суду, які не перекладені українською мовою, що обмежує можливості застосування практики ЄСПЛ. По-перше, це викликано ускладненням використання під час вирішення конкретних справ теорій та концептів, притаманних тій чи іншій правовій системі, зокрема, англосаксонській чи континентальній, а тому застосування практики ЄСПЛ із штучним перенесенням понять і концептів англосаксонської правової системи, що тлумачаться, наприклад, у справах проти Великої Британії, можуть бути абсолютно незастосовними у країнах континентальної правової системи і навпаки.

Не можна оминати увагою й того, що недоступність великого масиву практики ЄСПЛ слугує підставою для появи

переконання деяких учених у тому, що застосування практики ЄСПЛ, що не містить перекладу мовою, якою відправляється судочинство, може становити порушення прав особи. Так, А. Р. Султанов наголошує, що застосування судами неперекладених рішень ЄСПЛ порушує конституційне право особи знати своє правове становище, адже лише офіційне опублікування може слугувати гарантією того, що опублікований текст повністю відповідає оригіналу, тобто тексту, що був прийнятий компетентним органом і підписаний компетентною посадовою особою. У цьому контексті варто зауважити, що відповідно до принципу субсидіарності саме на державу покладається обов'язок забезпечити ефективну систему захисту передусім на національному рівні перед зверненням до ЄСПЛ. У зв'язку із цим виникає питання про те, як держава може забезпечити й гарантувати мінімальні стандарти, а також ефективний і не ілюзорний захист конвенційних прав у національних органах, якщо опанування зазначеної практики як судом, стороною обвинувачення, так і стороною захисту, що не володіють мовою оригіналів рішень ЄСПЛ, ускладнюється. Тому варто видавати збірку, яка містила б переклади практики ЄСПЛ з метою її доступності й поширення [1, с. 234]. Так, можливо, недоцільно перекладати всі рішення, однак рішення, ухвалені проти держав з континентальною правовою системою, котрими є більшість європейських країн, варто брати до уваги, адже і статтею 8 КПК України визначено, що принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ. Переклад рішень зміг би забезпечити доступ до них для ознайомлення й використання як студентам, викладачам, науковцям, так і органам державної влади. Також, за даними Департаменту з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини Комітету міністрів Ради Європи, Україна є лідером серед країн – учасниць Ради Європи за поданими заявам до ЄСПЛ. Станом на лютий 2017 року на розгляді знаходиться 87 850 заяв, серед яких проти України – 18 850, тобто майже чверть. Така ситуація потребує вжиття ефективних заходів щодо запобігання випадкам порушень

Конвенції, що може бути досягнуто шляхом покращення обізнаності державних органів, у тому числі прокурорів, з позиціями ЄСПЛ з відповідних питань.

Таким чином, можна зробити висновок, що прокурори при ініціюванні клопотання про обрання, продовження або зміну запобіжного заходу повинні наводити дійсно обґрунтовані підстави. Однак подальше врахування висновків і рекомендацій ЄСПЛ, переклад його рішень, безсумнівно, розширять можливості застосовувати на практиці рішення Суду, ухвалених проти інших держав, і наблизить до мінімального рівня порушення прав людини, тим самим дозволяючи реалізувати права людини, у тому числі принцип презумпції свободи.

Список використаної літератури:

1. Гаврилюк О. Проблемні питання застосування практики Європейського суду з прав людини національними судами. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 231–238.

2. Мінченко С. І., Попов Г. В., Гладун О. З., Плотнікова В. П., Барандич С. П. Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи: *матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. Національна академія прокуратури України*. 2018. С. 65–67, 81–82.

3. Яновська О. Г. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні судового контролю у кримінальному провадженні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. № 2 (27). С. 12–17.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Шалімов проти України» від 04.06.2010 р. за заявою № 20808/02. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_835

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікована ВРУ від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР. *Офіційний вісник України*. 1998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80>

7. Аналіз судовою палатою з розгляду кримінальних справ Харківського апеляційного суду (далі – ХАС) узагальнення судової практики щодо розгляду клопотань про обрання, продовження, зміну та скасування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою та домашнього арешту відповідно до листа Секретаря Великої Палати Верховного Суду від 12.07.2019 р. за № 2090/0/2-19. URL: hra.court.gov.ua/sud4818/inshe/inf_court/uzag19k4

Науковий керівник: Ребриш А.С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

С. Е. Ушакова,

14 група, 4 курс, Інститут прокуратури та кримінальної юстиції, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОКУРАТУРА 2019: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ

Реформування органів прокуратури – складний і тривалий процес, який розпочався в нашій державі ще у 2014 році прийняттям нового Закону України «Про прокуратуру» та продовжився внесенням змін до Конституції України. Остання реорганізація в органах прокуратури відбулася із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» від 19 вересня 2019 року.

Як і кожна реформа, згадана нами має свої проблемні аспекти, які так і не були усунені завдяки змінам, і негативні наслідки. Так, на сьогодні у ст. 7 Закону України «Про прокуратуру» закріплено систему прокуратури України: Офіс Генерального прокурора, обласні й окружні прокуратури [1]. Унаслідок цього не лише ліквідовано одні й утворено інші

органи прокуратури, а й проведено атестацію прокурорів для зайняття вакантних посад у новостворених органах, що додатково врегульовано наказом Генеральної прокуратури «Про порядок проходження прокурорами атестації» від 3 жовтня 2019 року. Крім того, профільний Закон визначає, що атестація прокурорів проводиться кадровими комісіями, які оцінюють професійну компетентність прокурорів, їх професійну етику й добросовісність. Відомо, що схожа процедура відбувалася і у 2015 році, та чи будуть якісь відмінності між ними, не зрозуміло. Видається справедливою позиція В. С. Бабкової, яка наголошує, що єдиною метою таких змін було створення формального приводу для звільнення прокурорів, які працювали, на підставі п. 9 ч. 1 ст. 51 Закону, тобто у зв'язку із ліквідацією чи реорганізацією органу прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду, або через скорочення кількості прокурорів органу прокуратури [2].

Крім того, виникає безліч питань щодо функціонування новостворених кадрових комісій. Так, відповідно до п. 11 прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» атестація прокурорів проводиться кадровими комісіями Офісу Генерального прокурора, кадровими комісіями обласних прокуратур [3]. У той же час за вказаним Законом члени Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів вважаються звільненими, а їх повноваження зупиняються достроково. Відомо, що комісії повинні запрацювати у складі Офісу Генерального прокурора, але, як зауважує С. В. Горбатюк, вони не можуть розпочати свою роботу до державної реєстрації юридичної особи – Офісу Генерального прокурора [4]. Повністю підтримуючи наведену думку, можемо вказати, що без існування юридичної особи неможливе функціонування її окремого структурного підрозділу.

Ще більш дискусійним і проблемним питанням є ліквідація військових прокуратур. Із Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» було

виключено п. 4 ч. 1 ст. 7, яка визначає систему органів прокуратури, тобто пункт, який закріплював наявність у ній такого складника, як військові прокуратури [3]. Більшість науковців-правознавців піддають критиці ліквідацію військових прокуратур. Наприклад, вчені з Головного науково-експертного управління Верховної Ради України у своєму висновку вказали, що військові прокуратори виконують загальні функції органів прокуратури у специфічній, воєнній, сфері правовідносин, тому у зв'язку з їх ліквідацією буде зруйнована система підготовки військових прокурорів, які володіють певним рівнем знань військового законодавства і військової специфіки (озброєння і бойова техніка, порядок користування військовим майном, порядок підлеглості, стратегія і тактика військових дій тощо), що може призвести до зниження якості досудового слідства в окремих категоріях справ і рівня захисту прав і свобод військовослужбовців, а також державних і громадських інтересів у сфері оборони держави [5]. У той же час до Закон України «Про прокуратуру» було включено положення про те, що Генеральний прокурор має право у разі потреби утворювати спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, обласних прокуратур, окружних прокуратур, на правах підрозділу обласної прокуратури, на правах окружних прокуратур, на правах підрозділу окружної прокуратури [1]. Вважаємо, що з огляду на події, які відбуваються на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, ліквідація військових прокуратур є недоречною і може призвести до неефективного розслідування злочинів, вчинених у воєнній сфері.

У роботі висвітлені не всі проблемні питання, але з наведеного вище можна зробити висновок, що реформування прокуратури у 2019 році має свої плюси і мінуси, а також дискусійні аспекти. Проте про конкретний результат таких законодавчих змін можна буде говорити лише згодом, тільки час дасть можливість оцінити результат впроваджених нововведень.

Список використаної літератури:

1. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р.

№ 1697. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 06.04.2020).

2. Бабкова В.С. Деякі аспекти реформування системи прокуратури. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 4. URL: http://par.in.ua/4_2019/112.pdf (дата звернення: 05.04.2020).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України від 19.09.2019 р. № 113. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-20> (дата звернення: 06.04.2020).

4. Рапорт начальника управління спеціальних розслідувань Горбатюка С. В. до Генерального прокурора від 10.10.2019 р. URL: https://glavcom.ua/pub/pdf/49/4935/argumenty_ryboshapko_gorbatuk_ref.pdf (дата звернення: 08.04.2020).

5. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» № 1032 від 29.08.2019 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1 (дата звернення: 06.04.2020).

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук, асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Б. І. Шиманський,
ІІ група, 4 курс, Інститут прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

**РОЛЬ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА
ПРИ ПРИТЯГНЕННІ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА
УКРАЇНИ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Дискусії з приводу скасування “депутатської недоторканності” ведуться в українському суспільстві вже давно. Урешті-решт, Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 3 вересня 2019 року Верховна Рада України скасувала так звану «недоторканність» народних депутатів. З Основного Закону прибрали положення про те, що народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані.

Поряд із цим прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою приведення у відповідність до Закону України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)».

Як відомо, порядок притягнення народних обранців до кримінальної відповідальності встановлюється тільки кримінальним процесуальним законом. У зв’язку з цим значно зростає роль Генерального прокурора України. Фактично він одноособово здійснює або погоджує всі процесуальні дії стосовно народних депутатів. Зокрема, у ст. 480 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) зафіксовано, що до народного депутата України застосовується особливий порядок кримінального провадження.

У той же час згідно з ч. 2 ст. 214 КПК України досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, відповідно до ч. 5 ст. 36 КПК України досудове розслідування кримінального правопорушення, вчиненого народним депутатом України, може здійснювати тільки Національне антикорупційне бюро України й центральний апарат Державного бюро розслідувань виходячи з їх підслідності.

Крім того, у ч. 1 ст. 482² КПК України вказано, що відомості, які «можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення народним депутатом України, вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань Генеральним

прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора) у порядку, встановленому цим Кодексом».

Проаналізувавши наведені положення, можемо констатувати, що, за загальним правилом, НАБУ і ДБР не зможуть розпочати досудове розслідування до тих пір, поки Генеральний прокурор не внесе до ЄРДР відомості. У той же час відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України на досудовому провадженні може бути оскаржена бездіяльність прокурора, яка полягає в невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення. Згідно з п. 3 ч. 2 ст. 307 КПК України ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування може бути про зобов'язання вчинити певну дію.

Як зафіксовано у ст. 481 КПК України, письмове повідомлення про підозру народному депутату України здійснюється Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Клопотання про дозвіл на затримання, обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою чи домашнього арешту, обшук, порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а також про застосування інших заходів, у тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, розгляд яких віднесено до повноважень слідчого судді, за ч. 2 ст. 482² КПК України мають бути погоджені Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора).

Вищенаведене свідчить про те, що, з одного боку, законодавець дає можливість зобов'язати Генерального прокурора вжити всіх необхідних заходів щодо внесення відомостей до ЄРДР через суд, що мало б забезпечити систему стримувань і противаг, а з другого – залишає порядок погодження повідомлення про підозру й більшості

процесуальних дій за очільником Офісу Генерального прокурора, що розбалансовує зазначену систему.

Отже, проаналізувавши новели кримінального процесуального законодавства, можна зробити висновок, що майже всі повноваження при процедурі притягненні народного депутата України до кримінальної відповідальності перейшли від колегіального органу – Верховної Ради України до Генерального прокурора, тобто відтепер доля кримінального провадження стосовно злочину, вчиненого народним депутатом України, майже повністю залежить від однієї особи.

З огляду на це пропонуємо розширити коло суб'єктів, які мають право вносити відомості до ЄРДР про вчинення кримінального правопорушення народним депутатом України, додавши детективів НАБУ і слідчих ДБР, до підслідності яких належить розслідування злочинів, вчинених народним депутатом України. Це позитивно вплине на швидкість і ефективність початку досудового розслідування, буде повністю узгоджуватися з положенням ч. 4 ст. 214 КПК України, відповідно до якої відмова у прийнятті й реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається. Також потрібно розширити коло суб'єктів, які погоджують письмове повідомлення про підозру й клопотання про дозвіл на затримання, обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою чи домашнього арешту, обшук, порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а також про застосування інших заходів, у тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, розгляд яких віднесено до повноважень слідчого судді, і поряд з Генеральним прокурором надати такі повноваження його заступникам. Це дозволить значно зменшити корупційні ризики й концентрацію повноважень в однієї особи.

Науковий керівник: Ребриш А. С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава

Мудрого.

О. В. Шнайдер,

*12 група, 4 курс, Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції Національного
юридичного університету імені Ярослава
Мудрого*

РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Парламентська Асамблея Ради Європи (*далі – ПАРЄ*), наголошуючи на важливій ролі органів прокуратури у справі забезпечення безпеки й свободи країн європейської співдружності шляхом забезпечення верховенства права, захисту громадян від кримінальних посягань на їх права і свободи, у своїх резолюціях і рекомендаціях неодноразово нагадувала українській владі щодо зобов'язань змінити роль і функції прокуратури, тобто провести повне її реформування.

Так, у Рекомендації «Про роль прокуратури у демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві закону» ПАРЄ відзначає істотну роль органів прокуратури у справі повсюдного забезпечення: безпеки і свободи європейських спільнот шляхом охорони верховенства закону, захисту громадян від кримінальних посягань на їх права і свободи, дотримання прав і свобод осіб, підозрюваних чи звинувачуваних у вчиненні кримінальних злочинів, що можливо шляхом здійснення нагляду за належним функціонуванням органів, відповідальних за розслідування правопорушень і переслідування правопорушників [1].

Крім того, 9 листопада 1995 року Україна набула статусу держави – члена Ради Європи (*далі – РЄ*), що є

передусім зобов'язанням для держави дотримуватися визначених у документах РЄ норм, правил і рекомендацій її органів. Саме тому з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» продовжився процес реформування органів прокуратури України, відповідно до рекомендацій ПАРЄ [2].

Важливим у цьому стало проведення атестації у Генеральній прокуратурі у 2019 році, а згодом у регіональних і місцевих прокуратурах із метою очищення органів прокуратури від працівників, які за своїми морально-діловими якостями не відповідають займанім посадам.

Вказана атестація проводилася у три етапи: складення тесту на знання законодавства (мінімальний бал – 70), складення анонімного тестування на загальні здібності та співбесіда, яка включає вирішення практичних завдань.

Порядок проходження прокурорами атестації регламентовано наказом Генерального прокурора № 221 від 3 жовтня 2019 року «Про затвердження Порядку проходження прокурорами атестації» [3].

Відповідно до п. 1 вказаного наказу атестація прокурорів – це процедура надання оцінки професійній компетентності, професійній етиці та добросовісності прокурорів Генеральної прокуратури, регіональних прокуратур і місцевих прокуратур. У наказі також згадується про військові прокуратури, проте вони були ліквідовані. Крім того, варто зазначити, що ЗУ «Про прокуратуру» (далі – Закон) закріплює іншу систему органів прокуратури, а саме: Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури, Спеціалізована антикорупційна прокуратура [4].

Для проведення співбесіди кадрова комісія вправі отримувати в усіх органах прокуратури, у Раді прокурорів України, секретаріаті Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, Національному антикорупційному бюро України, Державному бюро розслідувань, Національному агентстві з питань запобігання корупції, інших органах державної влади

будь-яку необхідну для цілей атестації інформацію про прокурора, у тому числі про: 1) кількість дисциплінарних проваджень щодо прокурора у Кваліфікаційно-дисциплінарній комісії прокурорів та їх результати; 2) кількість скарг, які надходили на дії прокурора до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів і Ради прокурорів України, із коротким описом суті скарг; 3) дотримання прокурором правил професійної етики й доброчесності: а) відповідність витрат і майна прокурора та членів його сім'ї, а також близьких осіб задекларованим доходам, у тому числі копії відповідних декларацій, поданих прокурором згідно із законодавством у сфері запобігання корупції; б) інші дані щодо відповідності прокурора вимогам законодавства у сфері запобігання корупції; в) дані щодо відповідності поведінки прокурора вимогам професійної етики; г) матеріали таємної перевірки доброчесності прокурора; 4) інформацію про зайняття прокурором адміністративних посад в органах прокуратури з копіями відповідних рішень [3].

Відповідно до наказу Генерального прокурора [5] 2 січня 2020 року розпочав роботу Офіс Генерального прокурора, який був створений на місці ліквідованої Генеральної прокуратури. Співробітники, які успішно пройшли атестації, були призначені на посади до Офісу.

Нині триває атестація прокурорів регіональних прокуратур і кандидатів на посади прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, але вона тимчасово призупинена, оскільки на території України введено карантин.

Також на теперішній час призупинено повноваження Кваліфікаційної дисциплінарної комісії прокурорів, натомість в Офісі Генерального прокурора створено окрему дисциплінарну комісію, яка вирішує питання про наявність або відсутність у діях прокурорів дисциплінарного проступку.

Отже, виходячи з вищенаведеного, можна зробити висновок про те, що загальні тенденції реформування органів прокуратури України покликані покращити систему прокуратури і забезпечити її висококваліфікованими кадрами.

Список використаної літератури:

1. Рекомендація Res (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя від 6 жовтня 2000 р. URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1568277&Site=DC>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України від 17.10.2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 42 Ст. 238. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-20>

3. Про затвердження Порядку проходження прокурорами атестації: наказ Генерального прокурора України від 03.10.2019 р. № 221. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0221900-19>

4. Про прокуратуру: Закон України редакція від 20.03.2020 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 2-3, ст. 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

5. Про день початку роботи Офісу Генерального прокурора: наказ Генерального прокурора України від 23.12.2019 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351900-19>

Науковий керівник: Ребриш А.С., канд. юрид. наук., асистент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АДВОКАТУРИ

О. А. Заморєєв,

*12 група, 4 курс, Інститут підготовки
кадрів для органів юстиції України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ГАРАНТІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Гарантії діяльності адвокатів передбачені Основними положеннями про роль адвокатів, прийнятими 8 Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 р.

У них, зокрема, йдеться про обов'язок забезпечити адвокату реалізацію його професійних прав щодо своєчасного ознайомлення з інформацією, документами, матеріалами справи, додержуватися його конфіденційності консультацій та комунікацій з клієнтом. Крім того, п. 17 Основних положень встановлює, що там, де безпека адвокатів перебуває під загрозою у зв'язку з виконанням професійних обов'язків, вони мають бути адекватно захищені державою. [1, с. 55]

Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат належить до специфічного кола незалежних суб'єктів, яким держава довірила захищати (відстоювати, охороняти, запобігати порушенням тощо) конституційні права і свободи осіб. Проте, очевидно, для цієї діяльності адвокату потрібна система ефективних юридичних механізмів, яка давала б йому можливість у повному обсязі, керуючись законом, вирішувати завдання інституту адвокатури

в Україні. Таким юридичним механізмом є гарантії адвокатської діяльності, тобто ті норми, які забезпечують успішне виконання ним обов'язків, пов'язаних із захистом, представництвом і наданням інших видів правової допомоги. [2, с. 126]

Прийняття таких спеціальних нормативно-правових актів, як Кримінальний процесуальний кодекс України і Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», здавалося б, мало вирішити окреслену проблему. Проте через неузгодженість окремих положень цих законів проблеми декларативності гарантій та недосконалості процесуального механізму їх реалізації набувають нової актуальності. Викликом сьогодення є прояви масових порушень не лише прав адвоката як захисника у кримінальному процесі, а й правових гарантій його діяльності як представника професії зі спеціальним статусом [3, с. 151].

У ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначається, що адвокатура України – це недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом [4].

Отже, виходячи із суспільного призначення інституту адвокатури, ця діяльність має бути не лише незалежною, а й усебічно забезпеченою комплексом необхідних правових і організаційних гарантій як із боку громадянського суспільства, так і з боку держави [3, с. 152].

У контексті сказаного заслуговує на увагу гарантія, передбачена ч. 1 п. 12 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (така ж сама прописана у ст. 483 КПК України), згідно з якою орган або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, зобов'язані негайно повідомити про це відповідну раду адвокатів регіону. Фактично, необхідність вчинення такого повідомлення носить декларативний характер, оскільки воно

має здійснюватися вже після затримання, при цьому законодавством не регламентуються наслідки неповідомлення.

Крім того, саме повідомлення, за конструкцією названої статті, не можна розглядати повноцінною гарантією адвокатської діяльності, оскільки воно має вчинятися постфактум, тобто вже після проведеного затримання чи застосування запобіжного заходу.

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» функції щодо створення сприятливих умов для здійснення адвокатської діяльності, забезпечення незалежності адвокатів, дотримання гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів і захисту від втручання у проведення адвокатської діяльності покладаються на органи адвокатського самоврядування, зокрема, на Раду адвокатів України і раду адвокатів регіону (ст. 2, 44, 48, 55).

З огляду на це представники ради адвокатів регіону мають брати участь у проведенні окремих процесуальних дій з адвокатом та бути присутніми під час застосування до нього засобів примусу саме задля забезпечення передбачених гарантій та умов адвокатської діяльності, тобто захисту спеціальних прав, які зумовлені особливим статусом адвоката, а не лише забезпечувати дотримання вимог щодо адвокатської таємниці.

Задля забезпечення реальної ефективності наведеної вище гарантії потрібно створити умови, за яких рада адвокатів регіону матиме змогу впливати через присутність свого представника під час процесу такого затримання чи застосування запобіжного заходу, про що вона має дізнаватися завчасно.

Спираючись на наведене, можемо констатувати, що формулювання вказаної гарантії, закріплене в ч. 1 п. 12 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [3, с. 153], варто змінити.

Крім того, необхідно посилити функціональний вплив держави на всі негативні процеси у країні, пов'язані з порушеннями гарантій адвокатської діяльності, тим самим підвищити ефективність контрольно-наглядової функції у сфері забезпечення законності. За таких умов зросте значення закріплених у законі гарантій адвокатської діяльності, але варто

при цьому нормативно узгодити і навести додаткову наукову аргументацію форм й засобів їх реалізації.

Список використаної літератури:

1. Савицька С. Деякі кримінально-процесуальні гарантії діяльності адвоката. *Закон и жизнь*. 2013. № 3. С. 55–58;
2. Войнарович А. Б. Особливості проведення окремих процесуальних дій відносно адвоката у кримінальному провадженні як гарантії адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія Право*. 2016. Вип. 36. Т. 2. С. 126–130;
3. Афанасієв Р. В. Проблеми правового регулювання окремих гарантій адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Вип. 24. Т. 4. 2014. С. 151–155;
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI.

Науковий керівник: Овсяннікова О. О., канд. юрид. наук., доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

М. С. Клачкевич,
*6 група, 6 курс, факультет адвокатури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

**ВИДИ ДИСЦИПЛІНАРНИХ СТЯГНЕНЬ АДВОКАТІВ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА І ЗАКОНОДАВСТВ КРАЇН ЄВРОПИ**

В умовах інтеграції України до європейського

співтовариства на особливу увагу заслуговує важлива складова демократичного суспільства і правосуддя – адвокатура як професійний, самоврядний, незалежний інститут, який має забезпечувати захист прав, свобод і законних інтересів і надавати правову допомогу при вирішенні справ у судах та інших державних установах.

Останнім часом з огляду на розпочаті реформи правосуддя й поступове введення адвокатської монополії на представництво осіб у цивільних справах набуває особливої актуальності з'ясування ролі інституту відповідальності адвоката, оскільки він призначений виконувати подвійне завдання: покарання недобросовісних адвокатів і попередження вчинення правопорушень.

Міжнародні принципи, що стосуються ролі адвокатів, передбачають обов'язок держави забезпечити неприпустимість несправедливого і довільного застосування дисциплінарних санкцій або інших заходів відповідальності до адвокатів за дії, вчинені під час виконання ними професійних обов'язків. Як зазначається Міжнародною комісією юристів, дисциплінарна система кожної держави повинна бути створюється задля забезпечення використання дисциплінарного провадження з єдиною метою підтримання професійних стандартів адвокатури і надання гарантій того, що адвокати діють виключно в інтересах своїх клієнтів, згідно з професійними нормами незалежності, честі й гідності професії, як це передбачено міжнародними стандартами.

У Рекомендації Rec (2000)21 робиться акцент на доступності юридичних послуг і незалежності юристів. Принципи Рекомендації Rec (2000)21 містять заклик до створення системи, що гарантувала б незалежність адвокатів при здійсненні ними своїх професійних обов'язків, без будь-яких неправомірних обмежень, впливів, тисків, погроз, прямого або опосередкованого втручання, із боку будь-яких інстанцій. Звісно, що закріплюючи гарантії, законодавець передбачає й те, що адвокат буде належним чином виконувати свої обов'язки, а у разі їх невиконання він притягатиметься до відповідальності.

Основна особливість дисциплінарної відповідальності адвокатів полягає в її законодавчому регулюванні як спеціального виду професійної відповідальності, оскільки правовим підґрунтям притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

У той же час український законодавець не надає легального визначення поняття «дисциплінарна відповідальність адвокатів». Серед науковців існують різні точки зору щодо цього. Найбільш прийнятною є позиція О. О. Бусуриної, яка вважає, що під цим поняттям слід розуміти особливий вид юридичної відповідальності, який застосовується до спеціального суб'єкта дисциплінарних правовідносин за вчинення дисциплінарного проступку, який виявляється у невиконанні або неналежному виконанні адвокатом своїх професійних обов'язків і встановлює застосування передбачених законом або нормами адвокатської етики заходів дисциплінарного впливу у визначеному для цього процедурному порядку. Отже, потрібно на законодавчому рівні навести дефініцію даного поняття.

До сказаного додамо, що в нормативних актах закріплено наступні види дисциплінарних стягнень: 1) попередження; 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; 3) для адвокатів України – позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав – виключення з Єдиного реєстру адвокатів України. Вважаємо, що такий перелік стягнень є доволі обмеженим.

Для всебічного аналізу питання дисциплінарної відповідальності адвоката варто проаналізувати законодавство країн сталої демократії. Наприклад, законодавство Австрії передбачає як основні, так і тимчасові заходи дисциплінарної відповідальності. Перші з них: а) письмова догана; б) штраф на суму до 45 тисяч євро; в) заборона на адвокатську практику на строк до одного року; г) виключення з адвокатури. Можливе

застосування до адвоката і тимчасових санкцій, серед яких: а) моніторинг його діяльності дисциплінарною та адвокатською палатою; б) заборона на здійснення діяльності в певних або в усіх судах, органах прокуратури або в інших органах влади; в) тимчасова заборона на адвокатську практику; г) тимчасова заборона на навчання адвокатів-стажистів. Також австрійський законодавець встановив п'ятирічний строк давності для притягнення до дисциплінарної відповідальності, який обчислюється з моменту вчинення проступку. На противагу цьому вітчизняний законодавець визначив такий строк лише в один рік.

У Швейцарії до дисциплінарної відповідальності адвокат притягається асоціацією адвокатів, а також держкомісією з адвокатури. Радою колегії може бути призначено стягнення і виключення з колегії, хоча це не позбавляє адвоката права виступати в судах. Комісія з адвокатури може тимчасово ввести заборону для адвоката на ведення справ і позбавити його статусу адвоката. Крім того, вона уповноважена застосовувати такі заходи дисциплінарного характеру, передбачені Федеральним законом про адвокатуру: попередження, догана, штраф до 20 тисяч швейцарських франків, тимчасову заборону на заняття адвокатською діяльністю на строк до 2 років, постійну заборону на заняття адвокатською діяльністю. У свою чергу, Радою колегії застосовуються такі санкції: догана, попередження, несхвалення, виключення. Попередження і несхвалення можуть бути доповнені штрафом від 100 до 10 тисяч франків. Отже, бачимо, що притягувати до дисциплінарної відповідальності у Швейцарії має право два органи, один з яких є органом адвокатського самоврядування, а інший – державним органом, натомість в Україні аналогічна функція належить дисциплінарно-кваліфікаційній комісії адвокатури.

Проаналізувавши законодавство про дисциплінарну відповідальність адвокатів у таких країнах Європи, як Франція, Німеччина, Австрія та інших, варто зазначити, що заходи дисциплінарного впливу є майже однаковими і всі вони

передбачають такий вид дисциплінарного стягнення, як штраф.

Венеційська комісія у своєму спільному висновку щодо проекту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» звернула увагу на те, що у зв'язку з тим, що різниця між попередженням і зупиненням права на здійснення адвокатської діяльності дуже велика і в багатьох випадках не дає змогу розумно врахувати тяжкість проступку, то було б розумно включити до списку санкцій щодо адвоката і штрафи. Вважаємо таке зауваження є доволі обґрунтованим, адже ні в Законі, ні в Правилах адвокатської етики немає вказівок на те, які санкції і до яких проступків адвоката застосовуються, а розширення заходів впливу дозволить обрати найдоцільніший вид стягнення.

Враховуючи досвід країн Європи, вбачається, що розширення переліку дисциплінарних стягнень у законопроекті є позитивним кроком.

Крім того, як додаткові заходи варто було б передбачити наступні: заборона робити в керівних органах адвокатського самоврядування строком від одного до трьох років, судах, прокуратурі та інших органах державної влади, заборона навчання адвокатів-стажерів, штраф, який, на наш погляд, необхідно застосовувати як основний і додатковий вид стягнення.

Таким чином, в умовах демократизації українського суспільства й поступового входження України до європейської спільноти підвищується роль адвокатури як професійного й неупередженого органу, діяльність якого спрямована на забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян. При цьому з'являється необхідність в оптимізації та підвищенні ефективності діяльності цього інституту з урахуванням як вітчизняних традицій, так і прогресивного досвіду розвинених європейських країн, удосконаленні законодавства, що регулює дисциплінарну відповідальність адвокатів.

Науковий керівник: Ремєскова Ю.О., канд. юрид. наук.,

асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

V.V. Kondrych,
*Barrister`s assistant,
Post-graduate student of the
Department of organization
of judicial, law enforcement
authorities and advocacy*

ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF THE SUPREME ANTI-CORRUPTION COURT AND ASSESSMENT OF ITS FUNCTIONING PROBLEMS

An important event for the entire judicial system of Ukraine was the creation of the Supreme anti-corruption court (further in the text – VAKS, the Court). More than seven months have passed since the first court session in VAKS, and in fact more than a year has passed since the Court was registered as a legal entity. During this period, the VAKS was formed as an institution, and the necessary conditions and guarantees for judges were created. However, as noted by a member of the Public integrity Council, lawyer-analyst of the Secretariat of the Council of public control at NABU Vadim Vladko: "During their work, the judges of the Supreme anti-corruption court (VAKS) accepted only three proposals. Such a small number of them leads to constant criticism" [1].

However, it is safe to say that at this stage of the activity of VAKS, the most important result of ITS work is the adoption of legal, justified and motivated judicial decisions and their entry into force. This is a key indicator of their effectiveness. Key, but not the only one.

Data on the number of cases received, their complexity coefficient and volume are also important. After all, some proceedings contain hundreds of volumes of materials, but only one volume has about 250 pages, and their research requires more than

one session.

In addition, you should take into account information about recusals, replacement of defence lawyers, the number of petitions filed, the number of appointed court sessions, cases of closing proceedings, the return of indictments to prosecutors or the transfer of cases to other courts. Judges also need time to make decisions in all these cases.

At present, one thing can be said with a certain degree of confidence: a significant increase in the number of sentences in VAKS (guilty or acquittal) – is only a matter of time. At the same time, today judges should prioritize their cases, focusing on those where the terms of prosecution expire [2].

The coronavirus, COVID-19, made adjustments to the pace of the trial. Therefore, for two weeks of nationwide quarantine with 123 scheduled sessions, almost half of them did not take place: 30 – according to the statements of the parties and another 31 – for their non-appearance. On March 19, 2020, at the meeting of judges, it was decided to recommend that the boards and judges reduce the number of court sessions scheduled during the working day. In addition, in connection with the elimination of the economic consequences of the quarantine, the Cabinet of Ministers also proposed to reduce the financing of the judicial system by almost 200 million UAH. At the same time, the VAKS budget can feel this "reduction" most of all.

One of the main unresolved problems is the lack of permanent premises or funds for the construction of a new or reconstruction of the allocated premises. In November 2018, the CMU designated three buildings for VAKS, but today they are not in use by VAKS. Only one of them is free of charge, meets all sanitary rules and construction standards, and allows you to carry out appropriate design and architectural work if you have funding. Now VAKS is located in the city of Kiev in three buildings at the addresses: Khreschatyk street, 42A (investigative judges), Krestovoi alleyway, 4 (appeal judges) and Pobeda street, 41 (judges who consider cases in the first instance). These premises were defined as temporary and used by VAKS on the basis of fixed-term lease agreements. According to the Chairman of the court, the first two buildings do not meet the requirements of article 10 of The law

“On the Supreme anti-corruption court” and state building codes.

Problems, which can also be attributed to the lack of an approved strategy for the work of the Court for the next 3-5 years, as well as the fact that VAKS is not connected to the “Electronic court system”.

As a problem that soon has all the chances to be solved, it is worth mentioning the need to implement a joint system with the National anti-Corruption Bureau of Ukraine and the Specialized anti-Corruption Prosecutor's office of electronic accounting of criminal proceedings (e-Case management system), which should significantly simplify the workflow and significantly reduce the number of paper materials that are received by the VAKS.

Returning to the issue of the administration of justice, the problem here is the completion of the summer term of office of investigative judges. The threat is that according to part 2 of article 5 of the Law of Ukraine "On the Supreme anti-corruption court" investigative judges are elected for a term of one year without the right to re-election for two years in a row. In this regard, in September 2020, it will become much more difficult for at least three VAKS panels to effectively hear those cases that are already under consideration by them. In fact, members of the boards will have to perform only the functions of an investigative judge. But, former investigators of the judge will not have a significant number of cases, and in some cases it may even lead to the impossibility of forming panels in the VAKS [3].

The pace of judicial proceedings is also affected by the abuse of procedural rights by participants in individual cases. Some of the scheduled sessions do not take place due to the absence of lawyers and/or accused [4]. Although, there was also a case when the session was postponed for more than a month for the inadequate level of preparation of prosecutors for the trial.

In contrast to civil, administrative and economic processes, which contain the same content of provisions on the inadmissibility of abuse of procedural rights, the Criminal procedure code does not have relevant provisions (except for a declarative mention of the inadmissibility of repeated recusal and delaying the opening

speech).

An important issue that may affect the performance of all anti-corruption bodies is the need to create an independent anti-Corruption chamber within the Supreme Court, which would be formed according to the rules for selecting judges of the VAKS and which would be a court of cassation for corruption and related crimes [5].

We can say that the initial stage of formation of the VAKS as an independent institution in the judicial system of Ukraine has been completed. Judges, staff, and other government agencies have done the necessary work to ensure that the Court is able to perform its tasks.

References:

1. Valko V. anti-Corruption court in numbers: appointed sessions and "ratings" of judges. Mode of access: <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/04/14/7247796/>

2. Valko V. "How steel was tempered": the history of the development of the Supreme anti-corruption court. Mode of access: <https://pravo.org.ua/ua/news/20874335-yak-gartuvalas-stal-istoriya-rozbudovi-vischogo-antikoruptionsynogo-sudu>

3. Valko V. Interim results of the work of the anti-Corruption court: rating of judges and the pace of consideration of cases. Mode of access: <https://pravo.org.ua/ua/news/20874107-promigeni-rezultati-roboti-antikoruptionsynogo-sudu-reyting-suddiv-i-tempi-rozglyadu-sprav>

4. Khavronyuk N. report on the results of monitoring the implementation of justice by the Supreme anti-corruption court. Mode of access: <https://pravo.org.ua/ua/news/20874304-zvit-za-rezultatami-monitoringu-zdiysnennya-pravosuddya-vischim-antikoruptionsynim-sudom>

5. Khavronyuk M. report on the results of monitoring the process of institutional and organizational development of the Supreme anti-corruption court. Access mode: <https://pravo.org.ua/ua/news/20874302-zvit-za-rezultatami-monitoringu-protseesu-institutsiynoyi-ta-organizatsiynoyi-rozbudovi-vischogo-antikoruptionsynogo-sudu>

Research supervisor: PhD of law, associate Professor of the Department of organization of judicial, law enforcement authorities and advocacy Seleznov V. A.

О. В. Кривка,
*І курс магістратури, факультет
адвокатури Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

РЕПУТАЦІЯ АДВОКАТА: ПРИНЦИП ЧЕСНОСТІ ТА ДОБРОПОРЯДНОСТІ

На сьогодні в Україні триває процес реформування основних правових інститутів і переосмислення правових засад функціонування країни. Яскравим прикладом таких реформацій інституту адвокатури є прийняття змін до Правил адвокатської етики З'їздом адвокатів України. Так, розділ II Правил адвокатської етики був доповнений ст. 12¹ «Чесність та добропорядна репутация».

Проблема необхідності закріплення принципів чесності та добропорядної репутації у переліку основних принципів адвокатської етики неодноразово обговорювалися юридичною спільнотою. Дане питання було предметом розгляду вітчизняних і зарубіжних вчених і юристів-практиків, зокрема, Н. М. Бакаянної, А. М. Бірюкової, С. В. Вилкова, Т. Б. Вільчик, Дж. Пітера, Джона А. Хумбахта інших.

Проаналізувавши думки науковців, можемо констатувати, що задля безпосередньої реалізації закріплених принципів необхідно розробити відповідний правовий механізм, а для цього варто передусім з'ясувати суть понять «чесність», «честь», «добропорядність» та «репутація» у контексті адвокатської діяльності, адже без визначення правової природи самого явища неможливо встановити його реальний зміст, сутність й місце в правовій дійсності.

Слово «репутація» (reputatio) у перекладі з латинської мови означає «обмірковування», «роздуми», «розрахунок». У

сучасному розумінні термін «репутація» можна тлумачити як узагальнену думку, що склалася в оточуючих, про переваги або недоліки кого-небудь чи чого-небудь, тобто громадську думку про щось або когось, а «ділова репутація» – нематеріальне благо, що являє собою оцінку діяльності особи (як фізичної, так і юридичної) з точки зору її ділових якостей [1; 93].

У законодавстві та юридичній літературі поняття «репутація» розкривається через трактування поняття «ділова репутація» як немайнового блага, що перебуває в полі правового захисту з боку держави.

Постановою Пленуму ВСУ № 1 від 27.02.2009 р. закріплено, що чинне законодавство не містить визначення понять «гідність», «честь» чи «ділова репутація», оскільки вони є морально-етичними категоріями й одночасно особистими немайновими правами, яким закон надає значення самостійних об'єктів судового захисту. Так, «під діловою репутацією фізичної особи розуміється набута особою суспільна оцінка її ділових і професійних якостей при виконанні нею трудових, службових, громадських чи інших обов'язків. Під діловою репутацією юридичної особи, у тому числі підприємницьких товариств, фізичних осіб-підприємців, адвокатів, нотаріусів та інших осіб, розуміється оцінка їх підприємницької, громадської, професійної чи іншої діяльності, яку здійснює така особа як учасник суспільних відносин» [2].

Отже, репутація адвоката – це заснована на інформації про якість наданих правничих послуг, дотримання законодавства і правил адвокатської етики, збереження адвокатської таємниці та виконання інших зобов'язань оцінка адвоката клієнтами (довірителями), діловими партнерами, органами державної влади, громадськими організаціями, засобами масової інформації тощо.

Так, ст. 12¹ «Чесність та добропорядна репутація» Правил адвокатської етики в редакції від 15 лютого 2019 року встановлює, що адвокат повинен бути добропорядним, чесно та гідно виконувати свої професійні обов'язки. Адвокату заборонено робити завідомо неправдиві заяви стосовно суті доручення, фактичних обставин, що мають до нього

відношення, їх правової оцінки, прав і обов'язків адвоката, клієнта, а також обсягу своїх повноважень щодо представництва інтересів клієнта [3].

Як зазначає Н. М. Бакаянова, термін «добročесність», який широко використовується у законодавстві та правозастосовній практиці щодо суддів і прокурорів, з точки зору лінгвістики охоплює такі категорії, як добро і чесність. Добро є етичною категорією, за якою здійснюється позитивне оцінювання певної поведінки, явища чи події; це благо, моральне, правильне, стверджувальне, позитивний початок; добро покликане протистояти злу, поганому, руйнівному й негативному. Чесність є однією з основних граней людських чеснот, що відображає вимогу моральності, з позицій якої вона є не правом, а обов'язком [4; 5].

З огляду на сказане додамо, що відсутність визначень застосованих у Правилах адвокатської етики понять «чесність» і «добропорядна репутація», з одночасним покладенням на адвоката обов'язку бути добропорядним, чесно й гідно виконувати свої професійні обов'язки, може стати приводом для необґрунтованої дисциплінарної відповідальності адвоката, з одного боку, й умисним нехтуванням адвокатом даним етичним принципом – з другого, адже дані етичні поняття, хоч і є об'єктивно існуючими, проте їх тлумачення залежить від суб'єктивного сприйняття.

Підсумовуючи наведене, можемо стверджувати, що існує необхідність у закріпленні визначень понять «чесність» і «добропорядна репутація» й уніфікації їх змісту у дисциплінарній практиці. Як підтверджує зарубіжний досвід норми, що стосуються чесності й добропорядної репутації адвокатів, є потрібними і ефективними. У той же час адвокатам і дисциплінарним органам адвокатури при визначенні критеріїв оцінки дій адвокатів у дисциплінарній практиці допомагають не лише самі норми, а й коментарі до них. Наголошуючи на значенні чесності й добропорядної репутації адвоката, можна підтвердити це словами Віктора Гюґо: «Найближче до великого стоїть чесність».

Список використаної літератури:

1. Стародубцев А. Теоретико-правові засади визначення поняття «ділова репутація». *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 92–102.

2. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09.

3. Правила адвокатської етики, затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017 року, зі змін., затв. З'їздом адвокатів України 15.02.2019 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf.

4. Бакаянова Н. М. Чесність та добропорядна репутація адвоката. *Вісник Одеської адвокатури*. 2019. Спец. вип. «Адвокатська етика». С. 5–11.

Науковий керівник: Ремескова Ю. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

В. А. Литвинов,
*18 група, факультет адвокатури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ДИЛЕМА КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Конфлікт інтересів у загальноприйнятому розумінні цього поняття являє собою протиріччя між інтересами, які захищені правом і повинні бути задоволені діями іншої уповноваженої особи, і особистими інтересами такої уповноваженої особи.

Конфлікт інтересів є досить поширеним явищем у повсякденному житті, коли стикаються протилежні інтереси різних осіб. Однак принцип усунення конфлікту інтересів

набуває правового значення у тому разі, коли одна особа може мати одночасно два протилежні інтереси, один із яких є таким, що захищається, а слідування іншому інтересу може завдати шкоди цьому інтересу. Як правило, такий конфлікт виникає між особистими і професійними інтересами [1, с. 9].

Вартим уваги є дослідження сучасного змісту дилеми конфлікту інтересів в адвокатській діяльності на прикладі Німеччини й Литви. Обидві країни мають схоже розуміння поняття «конфлікт інтересів». У Литві цей термін визначений в Литовському кодексі етики адвокатів, згідно з приписами якого адвокату не дозволяється надавати юридичні послуги, представляти або бути захисником двох або більше клієнтів з тієї ж юридичної проблеми в тому самому випадку, якщо інтереси клієнтів є несприятливими. Якщо, представляючи клієнтів, з'являється конфлікт інтересів чи певна небезпека, в якій може виникнути порушення конфіденційності чи незалежності адвоката, адвокат повинен припинити надавати юридичні послуги [2].

Аналогічні норми або надаються в *Bundesrechtsanwaltsordnung* (BRAO), вимагаючи від німецького адвоката практикувати свою професію сумлінно. *Rechtsanwalt* (адвокат) повинен засвідчити, що він гідний поваги й довіри, яку вимагає його статус *Rechtsanwalt*, як під час практики, так і при невиконанні обраної професії [3]. Ця повага стосується не адвоката як окремої особи, а системи правосуддя в цілому, частиною якої він є. У разі «неуважного порушення обов'язків», передбачених BRAO, або професійного кодексу поведінки Адвокатський суд повинен застосувати санкції [4]. Проте на цьому відповідальність адвоката не закінчується: згідно з пунктом 2 § 113 (BRAO) будь-яка поведінка з боку *Rechtsanwalt* за межами його сфери професійних обов'язків, яка представляє протиправне діяння або дію, що може спричинити штраф, вважається порушенням обов'язку, що підлягає санкціям з боку Дисциплінарного суду юристів.

Метою цієї заборони є захист довіри клієнта до обраного захисника й юридична впевненість, що дані, представлені клієнтом, не будуть використовуватися проти його інтересів. Лояльність до клієнта означає, що адвокат діє в межах, визначених

законом, дотримуючись встановлених професійних юридичних практик і стандартів, які він чи вона вчиняє справедливо й розумно, в інтересах клієнта. Принцип лояльності, якого адвокат зобов'язаний дотримуватись стосовно клієнта, тісно пов'язаний з принципом конфіденційності, який однаково важливий для юридичної практики, оскільки зазвичай клієнт розкрив своєму адвокату інформацію, яка не відома третім особам, не є (і не може бути) у вільному доступі, і клієнт обґрунтовано розраховує, що адвокат захистить розкрити інформацію як професійну таємницю. Довіра до адвоката – основний елемент відносин клієнт-адвокат. Тому в німецькому законодавстві між трьома термінами – конфлікт інтересів, лояльність до клієнта і конфіденційність – існує прямиий зв'язок.

На думку Судів честі у Литві, принцип лояльності діє навіть для колишніх клієнтів. Будь-яке представництво проти колишнього клієнта без його згоди можливе лише за умови встановлення принаймні двох із наступних умов: а) достатній часовий проміжок після закінчення відносин зі старим клієнтом і прийняття нового клієнта. Обґрунтований строк, на думку Суду, становить не менше одного року; б) розмежування юридичних послуг, що надаються для першого й другого клієнтів. Вирішуючи цю проблему, важливими питаннями можуть бути ідентифікація суперечки, момент виникнення спору, дії адвоката при наданні юридичних послуг, інформація, отримана адвокатом, її зміст і подібні питання.

Наприклад, Суд честі у дисциплінарній справі встановив, що ад'юнкт адвоката В. Р. надавав юридичні послуги муніципалітету Кальварія у період з 9 червня 2008 року по 17 квітня 2009 року. Після припинення юридичних послуг з ініціативи муніципалітету Кальварія 28 квітня 2009 р. заступник адвоката В. Р. уклав договори з третіми особами про надання юридичних послуг. Ці нові угоди суперечили інтересам попереднього клієнта – муніципалітету Кальварія. Так, В. Р. представляв цих нових клієнтів, маючи стосунки з попереднім клієнтом, готував юридичні документи й представляв їх у судах проти муніципалітету Кальварія. У цій справі суд встановив порушення правової етики [5, с. 36–37].

Інший приклад. У ключовій справі адвокат М. М. надав юридичні послуги своєму клієнту, чие фінансове становище й

майнові інтереси і можливості були відомі адвокату. Сторони не дійшли згоди щодо кінцевої ціни на юридичні послуги. Адвокат попросив свого клієнта заплатити певну суму грошей, а його клієнт не погодився. Потім адвокат розірвав договір про надання юридичних послуг і подав позов на свого клієнта до суду. Коли справа ще розглядалася в суді, адвокат, застосовуючи засоби тимчасового захисту (арешт товарів на певну суму), звернувся до судового пристава з проханням передати йому заарештований товар свого клієнта, а пізніше відмовився повернути вищевказаний товар [5, с. 38]. Суд честі встановив наявність конфлікту інтересів, оскільки незаконна відмова адвоката повернути товар власнику дискредитувала ім'я адвоката і знецінила честь адвоката в очах клієнта.

Отже, накопичений досвід країн розвинутої демократії у вирішенні конфліктів інтересів, з якими стикаються адвокати у професійній діяльності, дозволив сформувати відповідні міжнародні стандарти в цій сфері. Міжнародна концепція конфлікту інтересів і практика її втілення передбачає не лише інтереси адвоката, а й необхідність вчинення дій, спрямованих на виявлення конфлікту інтересів, оскільки «на кону» головне – репутація.

Список використаної літератури:

1. Дедов Д. И. Конфликтинтересов. Москва: «Волтерс Клувер», 2004. 288 с.

2. Lithuanian Code of Ethics for Advocates. Adopted on 8 April 2005. URL: https://www.cbbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/National_Regulations/DEON_National_CoC/EN_Lithuania_Code_of_professional_conduct_for_advocates_of_Lithuania.pdf (дата звернення: 15.12.2019).

3. Berufsordnung für Rechtsanwälte (Ordinance on the Profession of Attorneys of the Federal Republic of Germany). URL: http://www.brak.de/w/files/02_fuer_anwaelte/bora_stand_01.03.11.pdf (дата звернення: 17.12.2019).

4. Bundesrechtsanwalt sordnung (Law on the Profession of Attorneys of the Federal Republic of Germany). URL: https://www.brak.de/w/files/02_fuer_anwaelte/brao_engl_090615.pdf (дата звернення: 17.12.2019).

5. E. Gruodytė, S. Kirchner Sanctions for Attorney Misconduct in Relation to a Client Under Lithuanian and German Law. *Baltic Journal of*

*Науковий керівник: Ремескова Ю. О., канд. юрид. наук,
асистент кафедри адвокатури Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого.*

В. Г. Матвієнко,
*18-18м-06, факультет адвокатури
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ В УКРАЇНІ

Юридична практика в Україні (про стан якої можна зробити висновок на основі аналізу Звіту про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС) у 2018 р. і Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки) доводить, що серед першочергових реформ (зокрема, на шляху до вступу до ЄС), які необхідно впроваджувати і реалізовувати, особливе місце відводиться судовій, у тому числі й цивільного судочинства України. Водночас встановлено, що одночасно із сучасними суспільними очікуваннями на запровадження міжнародних (європейських) стандартів і суспільним запитом на справедливий суд, створення якого було однією з основних вимог Революції гідності, виходячи з демократичних принципів справедливості і верховенства права, існує нагальна необхідність у врахуванні в законодавчих (нормативно-правових) актах України певних (належних) законодавчих ініціатив, які сприятимуть урегулюванню питання порядку організації і здійснення адвокатської діяльності в Україні, тобто стосуються специфіки професійної діяльності адвокатів у цивільному судочинстві України.

Виходячи з положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, і з метою забезпечення незворотності курсу України на європейську й євроатлантичну інтеграцію було

ініційовано внесення конкретних змін до Конституції України щодо закріплення стратегічного курсу України на вступ до ЄС і НАТО (від 3 вересня 2018 р. № 9037), які прийнято Верховною Радою України в установленому порядку. Це, на нашу думку, є досить позитивним кроком і вагомим аспектом на шляху становлення й розвитку України. У контексті сказаного варто додати, що на основі системного аналізу загального стану правосуддя в Україні, враховуючи міжнародно-правові стандарти і сучасні передові юридичні практики (практики надання правничої допомоги) у європейських країнах, у Стратегії визначено основні положення (основоположні засади) і представлено ключові напрями судової реформи в Україні, реалізація якої передбачає: 1) практичне й ефективне забезпечення і посилення професійних прав адвоката, а також його відповідальності перед клієнтом; 2) підвищення рівня професійної підготовки адвокатів; 3) посилення правових гарантій здійснення адвокатської діяльності; 4) забезпечення реальної доступності безоплатної професійної правничої (правової) допомоги (на професійній незалежній основі), яка надається в порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правову допомогу» тощо.

Виходячи з наведеного, заслуговує на увагу п. 5 ч. I Додатка до Резолюції (78) 8 Комітету міністрів Ради Європи (про юридичну допомогу та консультації) від 2 березня 1978 р., в якому визначено і закріплено, що юридична правнича допомога завжди повинна здійснюватися особою, яка має право практикувати як адвокат відповідно до правових норм певної держави. Водночас у Додатку до Резолюції зафіксовано, що юридична допомога може надаватися як адвокатами, так і іншими особами, що не є адвокатами; участь адвоката може бути як у разі, коли система юридичної (правової) допомоги передбачає це, так і у разі, коли: 1) сторони повинні бути представлені адвокатом у судовому органі конкретної держави за законом цієї держави; 2) є констатація з боку органу, який правомочний розглядати питання про надання юридичної допомоги, того, що послуги адвоката необхідні з огляду на конкретні (специфічні) обставини справи.

Крім того, результати дослідження й сучасна юридична практика в Україні (щодо конституційно-правової реформи адвокатури в Україні у контексті євроінтеграції) свідчать, що сьогодні, незважаючи на ухвалення Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року, серед фахівців і надалі тривають дискусії щодо реформування адвокатури в цивільному судочинстві. Особливо гостро обговорюється п. 3 ч. 1 ст. 131-2 Конституції України щодо надання професійної правничої (правової) допомоги в Україні – виключного представництва адвоката у суді. Поряд із тим фахівцями позитивно було сприйнято ухвалення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р., зокрема, щодо змісту ч. 3 ст. 10: 1) надання професійної правничої (правової) допомоги здійснює адвокатура; 2) захист від кримінального обвинувачення здійснюється виключно адвокатом, за винятком випадків, установлених законом. Проте слід згадати і рішення КСУ щодо скасування адвокатської монополії. Цим висновком КСУ визнав законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) таким, що відповідає вимогам статей.

Додамо, що слід підтримати думку М. Шпака, який акцентує на тому факті, що у юридичній літературі положення, викладені у п. 5 ч. I Додатка до Резолюції, не знайшли повної й беззаперечної підтримки. Так, С. Бичкова та А. Чурпіта, досліджуючи законодавчі зміни щодо інституту представництва в цивільному судочинстві, наголошують, що допуск як процесуальних представників, крім адвокатів, інших осіб, які не є адвокатами, враховуючи особливості адвокатської діяльності в державі, є не тільки доцільним, а й необхідним. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує Кодекс поведінки європейських адвокатів, в якому закріплено основні, важливі європейські стандарти професійної діяльності (професійних функцій) адвокатів. Так, у згаданому Кодексі чітко визначено норми надання різних видів правничої (правової) допомоги адвокатом, включаючи юридичну допомогу у вигляді певних порад і/або консультацій, що ґрунтуються, зокрема, на

дотриманні: 1) принципів здійснення адвокатської діяльності – незалежності, довіри, поваги і особистої порядності, конфіденційності і адвокатської таємниці; 2) системи правил поведінки адвокатів у суді й етики взаємовідносин між адвокатом, судом і клієнтом. Поряд із цим у Кодексі також передбачено комплекс норм щодо регулювання розмірів і виплат гонорарів, пенсійного страхування адвокатів тощо. До важливих міжнародних документів організації й діяльності адвокатури належать також такий документ, як Загальні принципи для спільноти юристів, прийнятий 20 вересня 2006 р. Міжнародною асоціацією юристів (ІВА) у м. Чикаго (США). У преамбулі цього документа відзначено, що юристи в усьому світі, які спеціалізуються по праву, є фахівцями (професіоналами), ставлять інтереси свого клієнта (клієнтів) вище своїх власних і намагаються у законний спосіб домогтися поваги до верховенства права. Поряд із тим відповідно до міжнародного документа Основні положення про роль адвокатів, прийнятого у серпні 1990 р. VIII (Восьмим) Конгресом Організації Об'єднаних Націй (ООН) із запобігання злочинам, адвокати як важливі учасники в системі здійснення правосуддя, мають постійно дбати про честь, гідність і ділову репутацію своєї юридичної професії. Окремі важливі принципи професійної діяльності адвокатів, які заслуговують на увагу й підтримку, закріплено також і в інших міжнародних документах, як-от Основні принципи, що стосуються ролі юристів від 7 вересня 1990 р. і Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 01.10.1988 р.

На основі аналізу міжнародно-правових актів, що регулюють професійну діяльність адвокатів, до головних європейських стандартів, які необхідно врахувати в діяльності адвоката як процесуального представника у цивільному судочинстві України, рекомендується віднести:

1) постійне підвищення рівня відповідної (наявної, достатньої) кваліфікації та досвіду адвокатів як професійних юристів;

2) посилення правового захисту професійних прав адвокатів й обов'язкове дотримання ними адвокатської етики

під час надання правничої (правової) допомоги в судах згідно з нормами законодавства (відповідними правилами), а також застосування ефективних заходів процесуального примусу до адвокатів у разі вчинення ними неприпустимих дій (правопорушень), враховуючи, зокрема, їх відповідальність перед клієнтами;

3) ефективне забезпечення відповідного (достатнього) рівня незалежності, конфіденційності й адвокатської таємниці, порядності й чесності професійної адвокатської діяльності.

Науковий керівник: Ремескова Ю. О., канд. юрид. наук., асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

В. О. Ченур,

*3 група, 5 курс, Факультет адвокатури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ АДВОКАТА: МОЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі швидкого розвитку, який супроводжується змінами, на тлі складності й колізійності законодавчих норм на національному й міжнародному рівнях, спеціалізація адвоката в тій чи іншій галузі права починає відігравати визначальну роль.

Сьогодні в Україні можна говорити про діяльність "універсального" адвоката, тобто такого, який обізнаний у всіх галузях права й береться за справи різних клієнтів з різних можливих питань. Проте, на нашу думку, такий стан адвокатури є неналежним, хоча й зрозумілим в Україні.

Почнемо з останнього. Усвідомлення того, що впровадження спеціалізації є необхідним, проте складним процесом в умовах сьогодення, коли для того, щоб заробити кошти, вітчизняні адвокати беруться за справи з принципово

різних галузей права, оскільки діяльність спеціалізованих адвокатів значно звужує коло клієнтів і сфери діяльності. Щоправда, такий поділ можливий у великих компаніях, які здебільшого розташовані в містах, а в невеликих містечках, де на чималу кількість населення зовсім небагато адвокатів, вона недоцільна, і на практиці не існує.

Що стосується неналежності, то вона полягає в тому, що адвокат не може одночасно бути спеціалістом у всіх галузях права, оскільки їх велика кількість, і надавати ефективну професійну правничу допомогу однаково в кожній, тобто адвокат, до якого звертається клієнт, повинен бути фахівцем саме з того кола питань, якого безпосередньо стосується справа. Звісно, досягнення цієї цілі можливе шляхом впровадження спеціалізації адвокатів.

Проаналізувавши законодавство України, ми не знайшли жодної згадки, що стосується спеціалізації адвоката, крім ч. 2 ст. 21 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», в якій зафіксовано, що під час призначення адвоката для надання безоплатної вторинної правової допомоги враховуються його спеціалізація, досвід роботи, навантаження, складність справ, у яких він бере участь [1].

Проте таке поняття можна знайти в нормативних актах адвокатського самоврядування України, а саме в «Положенні про порядок проходження стажування для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю» та законодавстві зарубіжних країн.

Так, більшість країн ЄС передбачає спеціалізацію адвокатів і спеціальне навчання для її отримання.

Наприклад, у Німеччині адвокату, який здобув спеціальні знання й досвід у певній галузі права, адвокатською палатою може бути надане повноваження здійснювати спеціалізовану адвокатську діяльність. Позначення спеціалізації діє щодо сфер адміністративного, податкового, трудового права і може бути дозволене не більше ніж у двох галузях права [2, с.76].

У Швеції у більшості юристів вузька спеціалізація з галузей права, а саме сімейне й кримінальне. Деякі адвокати спеціалізуються на справах, що стосуються прав людини, вони

часто представляють сторони в Європейському суді з прав людини [3, с.17].

Отже, якою буде спеціалізація, адвокат обирає самостійно. Це можуть бути кілька суміжних галузей права, як, наприклад, у Німеччині, або ж одна галузь, що охоплює широке коло прав і обов'язків, як у Швеції.

В Україні Т. Б. Вільчик пропонує встановлювати спеціалізацію адвоката не більш ніж у трьох галузях права [4, с. 17].

Також, на нашу думку, якщо особа, яка тільки виявила бажання набути статусу адвоката та ще не вирішила, яку спеціалізацію обрати, то допомогти їй у цьому може проходження стажування в різних адвокатів, що передбачається у п. 5.2 «Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю», затвердженого рішенням Ради адвокатів України, в якому зазначено, що стажисту на весь строк проходження стажування призначається один керівник стажуванням, що не позбавляє його права пройти стажування ще у двох адвокатів з іншої спеціалізації, за їх згодою [5].

Отже, з огляду на вищенаведене вважаємо, що спеціалізація є необхідною умовою підвищення якості адвокатської діяльності в Україні, адже вона дозволяє поглиблювати знання, вдосконалювати вміння й навички адвоката в певних галузях права, надавати ефективну правову допомогу клієнтам. При закріпленні адвокатської спеціалізації у законодавстві України може бути використаний досвід зарубіжних країн, у більшості яких встановлена спеціалізація адвокатів.

Список використаної літератури:

1. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.

2. Баженова Б. М. Спеціалізовані адвокати в Німеччині. *Вісник Академії адвокатури України*. 2004. Вип. 1. С. 76–82.

3. Мудровский М. Ю. Институт адвокатуры в Швеции. *Евразийская адвокатура*. 2013. № 3. С. 17–21.

4. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України: дис.... д-ра юрид. наук: 12.00. 10. Харків. 2016. 490 с.

5. Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю: затв. рішенням Ради адвокатів України від 01.06.2018 р. № 80. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/files/Rishennya/Polojennya_stajuvannya_14032019.pdf.

Науковий керівник: Овчаренко О. М., докт. юрид. наук., доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

В. Р. Шавлак,
*18-18м-06, факультет адвокатури
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

СТАНДАРТИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Якісна безоплатна первинна й вторинна правова допомога є гарантією рівного доступу до правосуддя для кожної особи й відповідності мережі надавачів безоплатної правової допомоги потребам суспільства.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р., Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, прийнята 4 листопада 1950 р. Радою Європи, Конвенція про статус біженців, прийнята 28 липня 1951 р., Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, прийнята 22 січня 1993 р., та інші міжнародні акти передбачають обов'язок держави забезпечити безоплатну й ефективну правову допомогу особам, які її потребують, і встановити мінімальні вимоги до її надання.

Крім того, міжнародні засади надання безоплатної правової допомоги визначаються у рішеннях Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), який приділяє достатню увагу питанню надання безоплатної правової допомоги, наголошуючи на обов'язку держави забезпечити останнє не номінально, а реально, особливо в контексті дотримання ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини (далі – Конвенція) щодо права на справедливий судовий розгляд.

Доцільно звернути увагу на окремі рішення ЄСПЛ щодо стандарту надання безоплатної правової допомоги у судовому процесі. У своїй практиці Європейський суд з прав людини неодноразово встановлював порушення права особи на правову допомогу. Так, у рішенні Європейського суду з прав людини у справі «*Пакеллі проти Німеччини*» від 25 квітня 1983 р. заявник стверджував про порушення права на безоплатну юридичну допомогу (п. 3 ст. 6 Конвенції). Суд з цього приводу відзначив, що ст. 6 Конвенції гарантує особі, обвинуваченій у вчиненні кримінального злочину, три права: захищати себе особисто; мати обраного нею самою представника, і, за визначених умов, мати призначеного їй захисника безоплатно [1].

Разом із тим, як слушно зауважує А. В. Коршенко, дія права на правову допомогу не обмежується тільки сферою кримінального судочинства, адже права, передбачені п. 3 ст. 6 Конвенції, є складовою загального поняття «справедливий судовий розгляд», що охоплює й випадки здійснення цивільного судочинства [2, с. 376].

Прикладом рішення у цивільному судочинстві є рішення Європейського суду з прав людини у справі «*Ейрі проти Ірландії*» від 9 жовтня 1979 року [3]. Із нього можна зробити висновок, що надання безоплатної правової допомоги малозабезпеченим особам у справах про цивільні права й обов'язки відповідатиме інтересам правосуддя у таких випадках, коли судова процедура складна або особа не здатна об'єктивно й виважено представляти самостійно власні інтереси в суді внаслідок низького рівня правової обізнаності.

Справедливою є теза науковців про те, що для визначення факту відсутності коштів у особи Європейський суд

з прав людини рекомендує національним органам досліджувати заяву особи про її майновий стан, довідки компетентних органів влади, декларації про доходи і майно особи [4, с. 52].

В іншій справі «Артіко проти Італії» Суд зазначає, що підпункт (с) пункту 3 ст. 6 Конвенції гарантує право на адекватний захист у ході судового розгляду, який здійснюється як особисто, так і за допомогою адвоката; це право посилюється обов'язком держави надати в певних випадках безкоштовну юридичну допомогу. ЄСПЛ нагадав, що Конвенція покликана гарантувати не теоретичні або ілюзорні права, а їх практичну і ефективну реалізацію; це особливо справедливо стосовно права на захист, яке займає чільне місце в демократичному суспільстві, як і саме право на справедливий судовий розгляд, з якого воно випливає. Як вірно підкреслюється, у ст. 6 § 3 (с) мова йде про «допомогу», а не про «призначення захисника». Саме призначення ще не забезпечує ефективної допомоги, бо призначений адвокат може померти, серйозно захворіти, протягом тривалого періоду бути позбавлений можливості діяти або ухилитися від виконання своїх обов'язків [5].

Показовим стосовно покладання обов'язку на державу забезпечити право на безоплатну правову допомогу є рішення «Енгель та інші проти Нідерландів». Зокрема, Суд у своєму рішенні наполягає на тому, що особа має право захищати себе особисто або через обраного захисника, чи, якщо в особи бракує коштів, мати призначеного їй захисника безкоштовно, коли цього вимагають інтереси правосуддя [6].

Одним із останніх рішень ЄСПЛ «Гурбанова і Паішаєва проти Азербайджану» від 20 лютого 2020 р., у якому заявниця скаржилася на відмову в доступі до суду й порушення права на безоплатну правничу допомогу. ЄСПЛ зазначив, що мало місце порушення статті 6 § 1 Конвенції. Суд вказав, що було застосовано непропорційне обмеження ефективного доступу до суду, адже заявниці було повернуто касаційну скаргу через те, що вона не мала змоги отримати юридичну допомогу адвоката, щоб подати касаційну скаргу від її імені в цивільному процесі. Так, стаття 6 § 1 може змусити державу забезпечити допомогу з боку адвоката в цивільному процесі, коли така допомога визнається

необхідною умовою для ефективного доступу до суду, оскільки юридичне представництво є обов'язковим в даному випадку[7].

Таким чином, європейським стандартом надання безоплатної правової допомоги є невід'ємність права на правову допомогу від права на реальний доступ до правосуддя і справедливий суд, що закріплено у ст. 6 ЄКПЛ та у окремих рішеннях Європейського суду з прав людини відповідно.

Список використаної літератури:

1. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Пакеллі проти Німеччини» від 25.04.1983 р. URL: <http://european-court.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/pakelli-protiv-federativnoj-respubliki-germanii-postanovlenie-evropejskogo-suda/> (дата звернення 04.12.2019)

2. Коршенко А. В. Міжнародно-правові стандарти права особи на правову допомогу та їх співвідношення з національними стандартами. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 375–378. (дата звернення 04.12.2019).

3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Ейрі проти Ірландії» від 09.10.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_332/conv (дата звернення 04.12.2019).

4. Банчук О. А., Куйбіда Р. О. Вимоги статті 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод до процедури здійснення судочинства. Київ: «КЦ «Леста»», 2005. 116 с.

5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Артіко проти Італії» від 04.03.2013 р. URL: <https://precedent.in.ua/2016/02/25/artuko-protyv-italyy/> (дата звернення 04.12.2019).

6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Енгель та інші проти Нідерландів» від 08.06.1976 р. URL: <https://precedent.in.ua/2016/04/08/engel-engel-y-drugye-protyv-nyderlandov/> (дата звернення 04.12.2019).

7. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гурбанова і Пашаєва проти Азербайджану» від 20.02.2020 р. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:\[%22ENG%22\],%22appno%22:\[%226553/08%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22COMMITTEE%22\],%22itemid%22:\[%22001-201086%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22appno%22:[%226553/08%22],%22documentcollectionid%22:[%22COMMITTEE%22],%22itemid%22:[%22001-201086%22]}) (дата звернення 02.04.2020).

*Науковий керівник: Ремескова Ю. О., канд. юрид. наук,
асистент кафедри адвокатури Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого.*

З М І С Т

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОУСТРОЮ ТА СУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бзова Л. Г.	Поняття та зміст судової аргументації...	3
Круподеря Д. О.	Втручання у здійснення правосуддя: аналіз практики Вищої ради правосуддя...	5
Потапенко А. В.	Взаємозв'язок належного та ефективного способу судового захисту цивільного права чи інтересу.....	10
Репіна Ю. С.	Використання можливостей ІТ у забезпеченні здійсненні правосуддя в умовах карантину.....	13
Болдир К. О.	Науковий підхід до визначення поняття і змісту правового статусу судді.....	16
Бурдо Ю. Ю.	Нормативно-правові характеристики гарантії діяльності суддів в Україні: загальна характеристика.....	19
Ваньчак М. В.	Організаційне забезпечення діяльності судів, що спрямоване на створення умов для повного і незалежного відправлення правосуддя.....	22
Власенко Д. А.	Про деякі сумніви стосовно нової судової реформи.....	24
Вольська І. В.	Процесуальна компетенція конституційного суду: європейський досвід.....	27
Гупало Т. О.	Проблема незалежності судової влади...	30

Дембіцька М. М.	Гласність адміністративного судочинства – невід’ємна ознака прозорості діяльності адміністративних судів.....	32
Капліна В.А.	Деякі шляхи взаємодії між вищими національними судами держав-членів ради Європи та європейським судом з прав людини.....	36
Коваль Ю. О.	Електронне судочинство: історія виникнення та запровадження в Україні.....	40
Колінько Я. О.	Створення вищої ради правосуддя України в контексті посилення незалежності судової влади.....	43
Кравченко О. В.	Щодо причин створення та діяльності окружного адміністративного суду.....	46
Мамараимова С.	О полномочиях судов в судебной системе Узбекистана.....	49
Миць А. М.	Проблеми допустимої поведінки судді у соціальних мережах.....	52
Олексієнко А. В.	До питання щодо подальшого удосконалення суду присяжних в Україні.....	55
Паш Я. В.	Запровадження інтернет – суду як спосіб забезпечення права судді на здорові та безпечні умови праці.....	58
Петров Д.С.	Реформування судової влади в Україні.....	62
Пустовойт К. В.	Відповідальність за неповагу до суду або судді.....	63
Решетняк К. Ю.	Електронне правосуддя в Україні: актуальні питання впровадження.....	67
Токарева К. К.	Незалежність суду і суддів: міжнародні стандарти та практика ЄСПЛ.....	71
Ухіна О. С.	Етичний аспект діяльності судді.....	74

Хребтова Ю. А.	Судова влада як суб'єкт судового права.....	77
Шевченко І. Ю.	Роль судової влади в механізмі стримувань і противаг	80
Шевченко Т. В.	Деякі аспекти функціонування вищого антикорупційного суду	83

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОКУРАТУРИ

Андрущенко Ю. В.	Новації здійснення добору кандидатів на посаду прокурора.....	86
Бойчук О. Р.	Реформування органів прокуратури України: окремі питання.....	89
Галушка А. В.	Деякі актуальні питання реформування органів прокуратури в Україні.....	94
Гаркуша В. В.	Роль прокуратури у запобіганні корупції.....	97
Гармаш Т. В.	Негативні аспекти сучасної реформи органів прокуратури	101
Головата Д. Ю.	Міжнародні та національні етичні стандарти прокурорської діяльності.....	104
Діброва К.Р.	Забезпечення гендерної рівності в органах прокуратури України.....	107
Жук А. В.	Забезпечення прокурором прав потерпілого: міжнародні стандарти та національне законодавство.....	110
Заточна В. О.	Місце прокуратури в системі органів державної влади	115
Конопльова М. С.	Інститут прокурорського самоврядування: національний та зарубіжний досвід	118

Корнійчук І. В.	Інформаційне забезпечення органів прокуратури: проблематика та особливості явища.....	122
Коробка В.Є.	Проблемні питання законодавчого закріплення функцій прокуратури...	125
Ляшенко К. В.	Впровадження інституту помічника прокурора в систему органів прокуратури.....	129
Макітренко В. В.	Впровадження системи електронного кримінального провадження в Україні як один із шляхів прокращення діяльності прокуратури.....	134
Павлович Ю. О.	Особливості взаємодії прокурора та слідчого на стадії досудового розслідування.....	137
Пенська А. О.	Доцільність існування інституту військових прокуратур в Україні.....	141
Пилипенко М. В.	Принцип політичної нейтральності прокурорів.....	144
Рибчак А. Р.	Порівняльний аналіз функцій прокуратури.....	148
Сабова Х. О.	Професійна етика та моральність прокурора: необхідність чи вимога суспільства.....	152
Стеценко Є. О.	Актуальні проблеми реформування системи прокуратури.....	156
Стороженко О. С.	Окремі аспекти формування ювенальної юстиції в органах прокуратури України.....	160
Судачок К. В.	Проблеми та перспективи вдосконалення підготовки студентів для подальшого працевлаштування в органи прокуратури України.....	163
Торгашова К. О.	Застосування практики ЄСПЛ прокурорами на етапі обрання запобіжного заходу.....	165

Ушакова С. Е.	Прокуратура 2019 – проблемні аспекти реформування	171
Шиманський Б. І.	Роль генерального прокурора при притягненні народного депутата України до кримінальної відповідальності.....	174
Шнайдер О. В.	Реформування органів прокуратури України.....	178

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
АДВОКАТУРИ**

Заморєєв О. А.	Гарантії адвокатської діяльності в Україні.....	182
Клачкевич М. С.	Види дисциплінарних стягнень адвокатів: порівняльно-правовий аналіз національного законодавства і законодавств країн Європи.....	185
Kondrych V. V.	Analysis of the effectiveness of the supreme anti-corruption court and assessment of its functioning problems.....	190
Кривка О. В.	Репутація адвоката: принцип чесності та добросовісності.....	194
Литвинов В. А.	Дилема конфлікту інтересів в адвокатській діяльності.....	197
Матвієнко В. Г.	Міжнародно-правові стандарти професійної діяльності адвоката у цивільному судочинстві в Україні.....	201
Чепур В. О.	Спеціалізація адвоката: можливість розвитку в Україні	205
Шавлак В. Р.	Стандарти безоплатної правової допомоги у практиці європейського суду з прав людини.....	208

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ПРАВА

*матеріали Всеукраїнської конференції студентів
і молодих науковців*

23 квітня 2020 р.

Відповідальна за випуск *Л. М. Москвич*

Редактори: *В. В. Арнаутова,
О. І. Борисенко,
Л. М. Рибалко,
Л. В. Русанова*

Комп'ютерна верстка: *Л. П. Лавриненко,*
А. В. Старжинська